

ZARZĄD GMINY WIERZBICA

**STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO
GMINY WIERZBICA**

*Studium uwarunkowań i kierunków
zagospodarowania przestrzennego
Gminy Wierzbica zostało uchwalone
przez Radę Gminy w Wierzbicy
Uchwałą Nr III - 17 / 02
z dnia 30 grudnia 2002 R.*

SPIS TREŚCI:

CZĘŚĆ I	5
I. INFORMACJE OGÓLNE	6
1. Podstawy opracowania	6
1.1. Podstawa prawna.....	6
1.2. Podstawa formalna.	6
2. Przedmiot, obszar i zakres opracowania	6
3. Cele studium	8
4. Materiały wyjściowe	8
5. Zespół autorski	9
II. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY	10
1. Geograficzne położenie gminy	10
2. Zarys historii gminy	10
3. Charakterystyka społeczno - gospodarcza	11
III. OCENA STANU ZAGOSPODAROWANIA I UWARUNKOWANIA ROZWOJU GMINY	13
1. Uwarunkowania przyrodnicze	13
1.1. Położenie i powiązania przyrodnicze.....	13
1.2. Rzeźba terenu.....	14
1.3. Budowa geologiczna.....	15
1.4. Surowce mineralne.....	16
1.5. Wody powierzchniowe.....	17
1.6. Wody podziemne.....	18
1.7. Klimat.....	18
1.8. Gleby.....	19
1.9. Lasy.....	20
1.10 Zbiorowiska roślinne.....	21
1.11. Fauna.....	21
1.12. Obszary i obiekty chronione.....	22
1.13. Stan i zagrożenie środowiska.....	23
1.14 Uwarunkowania przyrodnicze – wnioski.....	25
2. Zasoby krajobrazu kulturowego	28
2.1. Historia gminy.....	28
2.2. Wykaz zabytków z terenu gminy Wierzbica.....	29
2.2.1. <i>Obiekty wpisane do rejestru zabytków</i>	29
2.2.2. <i>Obiekty objęte ewidencją prowadzoną przez gminę</i>	30
2.3. Krajobrazowe i kulturowe wartości gminy Wierzbica.....	33
3. Uwarunkowania – rolnictwo i leśnictwo	35
3.1. Rolnictwo.....	35
3.1.1. <i>Charakterystyka rolniczej przestrzeni produkcyjnej</i>	37
3.1.2. <i>Struktura agrarna</i>	42
3.1.3. <i>Zasoby siły roboczej</i>	43
3.1.4. <i>Zasoby siły pociągowej</i>	45
3.1.5. <i>Wyposażenie techniczne gospodarstw</i>	45

3.1.6. Infrastruktura w gospodarstwach rolnych (PSR – 1996 r.)	46
3.1.7. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw rolnych.	48
3.1.8. Charakterystyka produkcji rolnej.....	49
3.1.9. Obsługa rolnictwa.....	51
3.2. Leśnictwo.....	52
3.3. Uwarunkowania gospodarowania zasobami rolnymi i leśnymi.....	55
4. Ocena stanu zagospodarowania gminy.....	56
4.1. Struktura funkcjonalna gminy i przestrzenne uwarunkowania rozwoju.....	56
4.2. Uwarunkowania komunikacyjne.	58
4.2.1. Układ drogowy.....	58
4.2.2. Komunikacja zbiorowa.....	61
4.2.3. Zaplecze techniczne motoryzacji.....	61
4.2.4. Wnioski.....	61
4.3. Uwarunkowania wynikające ze stanu funkcjonowania infrastruktury technicznej.....	62
4.3.1. Zaopatrzenie w wodę.....	62
4.3.2. Gospodarka ściekami sanitarnymi.....	67
4.3.3. Usuwanie nieczystości stałych	68
4.3.4. Ciepłownictwo.....	69
4.3.5. Zaopatrzenie w gaz sieciowy.....	69
4.3.6. Elektroenergetyka	70
4.3.7. Telekomunikacja.....	71
5. Analiza potencjału gospodarczego gminy.....	71
5.1. Demografia.....	71
5.2. Rynek pracy.....	78
5.3. Bezrobocie – poziom i dynamika.....	79
5.4. Aktywność gospodarcza.....	83
5.5. Budżet gminy.....	85
5.6. Mieszkalnictwo.....	87
5.7. Urządzenia obsługi mieszkańców – usługi wg EKD.....	92
5.7.1. Administracja, porządek i bezpieczeństwo publiczne.....	92
5.7.2. Porządek i bezpieczeństwo publiczne.....	93
5.7.3. Obsługa finansowa.....	93
5.7.4. Kultura.....	93
5.7.5. Edukacja.....	95
5.7.6. Ochrona zdrowia i opieka społeczna.....	101
5.7.7. Handel, gastronomia, rzemiosło.....	105
5.7.8. Łączność.....	108
5.7.9. Sport i rekreacja.....	108
5.7.10. Usługi inne.....	108
5.7.11. Zieleń, cmentarze.....	109
6. Identyfikacja głównych problemów gminy.....	110
7. Szanse i zagrożenia rozwoju.....	111
7.1. Szanse – korzystne elementy rozwoju.....	111
7.2. Zagrożenia – elementy mogące ograniczyć rozwój.....	111
CZĘŚĆ II.....	112
IV. KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.....	113
1. Cele rozwoju.....	113
2. Rozwój przestrzenny gminy – zasady kształtowania jej.....	113

struktury funkcjonalno – przestrzennej.	113
3. Kierunki rozwoju gminy wynikające z uwarunkowań przyrodniczych.	114
3.1. Rzeźba terenu.	115
3.2. Surowce mineralne.	115
3.3. Warunki aerosanitarnie.	116
3.4. Wody powierzchniowe i podziemne.	116
3.5. Gleby.	118
3.6. Lasy.	118
3.7. Zbiorowiska roślinne i fauna.	119
3.8. Obszary i obiekty chronione.	119
4. Zasady ochrony wartości środowiska kulturowego.	122
5. Kierunki rozwoju przestrzennego.	124
5.1. Rozwój funkcji mieszkaniowych.	124
5.2. Rozwój funkcji usługowych.	125
5.3. Rozwój funkcji rolniczych i leśnych.	127
5.4. Rozwój funkcji produkcyjnych – pozarolniczych.	128
5.5. Rozwój funkcji turystyki i wypoczynku.	129
6. Kierunki rozwoju komunikacji.	130
6.1. Układ drogowy.	130
6.2. Komunikacja zbiorowa.	130
6.3. Zaplecze komunikacji.	131
6.4. System powiązań rowerowych.	131
6.5. Tereny i urządzenia związane z komunikacją.	132
7. Kierunki rozwoju infrastruktury technicznej.	133
7.1. Zaopatrzenie w wodę.	133
7.2. Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków.	134
7.3. Gospodarka odpadami.	134
7.4. Zaopatrzenie w ciepło.	135
7.5. Zaopatrzenie w gaz przewodowy.	135
7.6. Zaopatrzenie w energię elektryczną.	135
7.7. Telekomunikacja.	136
7.8. Zieleń, cmentarze.	136
V. POLITYKA PRZESTRZENNA.	138
1. Cele polityki przestrzennej.	138
2. Zasady realizacji polityki przestrzennej.	140
VI. TOK FORMALNO – PRAWNY OPRACOWANIA „STUDIUM”.	144

CZĘŚĆ I

UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

I. INFORMACJE OGÓLNE

1. Podstawy opracowania.

1.1. Podstawa prawna.

Prawną podstawę opracowania stanowią: ustawa o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 r. (tekst jednolity Dz. U. Nr 142 z 2001 r. poz. 1591, z późniejszymi zmianami), ustawa o zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 7 lipca 1994 r. (tekst jednolity Dz. U. Nr 15 z 1999 r. poz. 139 z późniejszymi zmianami), a w szczególności jej art. 6 z uwzględnieniem obowiązujących szczególnych przepisów prawnych, oraz uchwała Nr XXIX - 185 / 2002 Rady Gminy Wierzbica z dnia 26 kwietnia 2002 roku w sprawie przystąpienia do sporządzenia „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy”.

1.2. Podstawa formalna.

Podstawę formalną opracowania „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wierzbica” stanowi umowa o dzieło zawarta w dniu 4 lipca 2002 r. pomiędzy Gminą Wierzbica reprezentowaną przez Zarząd Gminy a Autorskim Zespołem Projektowym reprezentowanym przez:

- mgr inż. arch. Marię Maciejewską,
- inż. Lucjana Zielińskiego.

2. Przedmiot, obszar i zakres opracowania.

Przedmiotem opracowania jest „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wierzbica” obejmujące kompleksową propozycję ukierunkowania rozwoju, sprecyzowaną w wyniku analiz potencjałów i możliwości rozwojowych poszczególnych funkcji obszaru.

Generalnie obszar opracowania obejmuje teren gminy Wierzbica o powierzchni 14.636 ha w jej administracyjnych granicach. Prowadzone w ramach opracowania studia i analizy branżowe oraz wynikające z nich wnioski wykraczają niejednokrotnie swym zasięgiem poza granice obszaru gminy w zakresie uzależnionym od ciągłości przestrzennej występujących zjawisk i powiązań funkcjonalno – przestrzennych z terenami otaczającymi. Dotyczy to w szczególności związków przyrodniczych, krajobrazowych, infrastrukturalnych, w tym zewnętrznych powiązań komunikacyjnych i wybranych funkcji zagospodarowania.

Część I swoim zakresem obejmuje:

- ogólną terenową inwentaryzację urbanistyczną przestrzennego zagospodarowania gminy, w tym występujących funkcji i sposobu użytkowania terenów,
- przestrzenną i ekonomiczną ocenę stanu i jakości zagospodarowania gminy a także sprawność funkcjonowania poszczególnych dziedzin mających wpływ na jakość życia mieszkańców z uwzględnieniem trendów zmian struktury przestrzennej zagospodarowania i przekształceń w środowisku przyrodniczym,
- identyfikację głównych problemów mogących rzutować na dalszy rozwój przestrzenny gminy, a wymagających różnego typu działań zapobiegawczych, interwencyjnych i organizacyjnych,
- określenie szans i zagrożeń rozwoju gminy,
- analizę potencjału gospodarczego gminy,
- rozpoznanie uwarunkowań rozwijania poszczególnych funkcji zagospodarowania obszaru, z określeniem potencjałów i barier rozwoju,
- wskazanie terenów posiadających predyspozycje do wykorzystania ich dla określonych funkcji w docelowym zagospodarowaniu przestrzennym gminy;

Część II swoim zakresem obejmuje:

- określenie kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- zasady realizacji polityki przestrzennej gminy.

Na materiały graficzne studium składają się następujące mapy:

– sytuacja gminy na tle województwa	skala 1:100 000
– powiązania przyrodnicze	skala 1:100 000
– powiązania komunikacyjne i infrastrukturalne	skala 1:100 000
– uwarunkowania - środowisko przyrodnicze i kulturowe	skala 1: 25 000
– uwarunkowania – infrastruktura techniczna	skala 1: 25 000
– uwarunkowania – synteza	skala 1: 25 000
– kierunki zagospodarowania	skala 1: 25 000

3. Cele studium.

Celem studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy jest:

- określenie optymalnych kierunków przestrzennego, zrównoważonego rozwoju gminy na podstawie spodziewanych, możliwych trendów rozwoju ekonomicznego, stanowiącego wyraz społecznych oczekiwań mieszkańców dotyczących wzrostu poziomu ich życia;
- uzyskanie instrumentu służącego koordynacji działań planistycznych w obszarze gminy i umożliwiającego wybór optymalnych wariantów zrównoważonego rozwoju wszystkich funkcji przestrzennego zagospodarowania w poszczególnych etapach rozwojowych;
- utworzenie aktu wewnętrznego, ukierunkowującego politykę przestrzenną Rady Gminy, z możliwością dostosowywania jej do zmieniających się uwarunkowań.

4. Materiały wyjściowe.

- plan ogólny zagospodarowania przestrzennego gminy Wierzbica uchwalony Uchwałą Nr XXXI / 72 / 83 Gminnej Rady Narodowej w z dnia 20 lipca 1983 r. ogłoszoną w Dzienniku Urzędowym Wojewódzkiej Rady Narodowej w Chełmie Nr 5 poz. 32 z dnia 25 października 1983 r.
- aktualizacja planu zagospodarowania przestrzennego gminy Wierzbica uchwalona Uchwałą Nr X – 44 / 91 Rady Gminy Wierzbica z dnia 29 czerwca 1991 r. ogłoszoną w Dzienniku Urzędowym Województwa Chełmskiego Nr 10 poz. 58 z dnia 12 lipca 1991 r.
- zmiana planu zagospodarowania przestrzennego gminy Wierzbica uchwalona Uchwałą Nr XXV – 136/94 Rady Gminy w Wierzbicy z dnia 23 maja 1994 r. ogłoszona w Dzienniku Urzędowym Województwa Chełmskiego Nr 4 poz. 23 z dnia 30 maja 1994 r.
- miejscowy plan szczegółowy zagospodarowania przestrzennego ośrodka gminnego Wierzbica, uchwalony Uchwałą Nr III – 7 / 88 Rady Gminy w Wierzbicy z dnia 28 września 1988 r. ogłoszoną w Dzienniku Urzędowym Wojewódzkiej Rady Narodowej w Chełmie Nr 10 poz. 100 z dnia 15 października 1988 r.
- wytyczne, wnioski i opinie do Studium, zebrane w ramach czynności wstępnych, zgłoszone przez organy administracji rządowej i organy właściwe do uzgodnień na podstawie przepisów szczególnych, w wyniku zawiadomienia o przystąpieniu do sporządzania „Studium”;
- informacje, opracowania i programy w zakresie infrastruktury technicznej;
- dane statystyczne dotyczące gminy Wierzbica – roczniki statystyczne Wojewódzkiego Urzędu Statystycznego w Lublinie;

- strategia rozwoju gminy Wierzbica – przyjęta Uchwałą Nr XIV – 96 / 2000 Rady Gminy w Wierzbicy, dnia 10 marca 2000 r.
- mapa sytuacyjno – wysokościowa gminy Wierzbica w skali 1:25 000 (druk);
- mapa klasyfikacji gruntów w skali 1:25 000 gminy Wierzbica wykonana przez Okręgowe Przedsiębiorstwo Geodezyjno – Kartograficzne w Lublinie (1881 r.);
- mapy geologiczno – gruntowe w skali 1:10 000 gminy Wierzbica wykonane przez „GEOPROJEKT” Warszawa 1981 r.
- mapa sytuacyjno - wysokościowa w skali 1:10 000 gminy Wierzbica, wykonana przez Firmę Geodezyjną w Chełmie „GEO – DOM” listopad – 2002 r.
- mapa syt. – wys. w skali 1:100 000 gminy Wierzbica (druk).

5. Zespół autorski.

Główni projektanci	—	mgr inż. arch. Maria Maciejewska inż. Lucjan Zieliński
Projektanci	—	mgr Czesława Kosiniec mgr Irena Patkowska inż. Krystyna Borzęcka inż. Alicja Depa
Asystenci projektantów	—	mgr inż. arch. Maciej Maciejewski Bogusława Iwaniuk Wiesława Zdanowicz

II. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GMINY.

1. Geograficzne położenie gminy.

Gmina Wierzbica położona jest we wschodniej części województwa lubelskiego, i w północnej części powiatu chełmskiego. Graniczy z następującymi gminami: Sawin, Chełm, Siedliszcze (powiat chełmski), Cyców (powiat łęczyński), Hańsk i Urszulin (powiat włodawski).

Większość obszaru gminy leży w mezoregionie – Pagóry Chełmskie.

Krańce zachodnie gminy leżą w mezoregionie: Obniżenie Dorohuckie, a wschodnie w mezoregionie: Obniżenie Dubienki.

Mezoregiony te są częścią makroregionu Polesie Wołyńskie.

Z zachodu na południe przez teren gminy przebiega droga wojewódzka relacji: Cyców – Wierzbica – Staw.

Ośrodek gminny Wierzbica oddalony jest od najbliższych miast: Chełma – 25 km, Włodawy – 40 km, Lublina – 70 km.

Od przejścia granicznego w Dorohusku, Wierzbica oddalona jest około 50 km.

2. Zarys historii gminy.

Najstarsze ślady osadnictwa na obszarze dzisiejszej gminy Wierzbica pochodzą z epoki kamienia. Osadnictwo rozwijało się na przestrzeni wieków, powstawały nowe osady.

Sz szczególnie bogata i dobrze rozwinięta sieć osadnicza powstała we wczesnej epoce brązu oraz we wczesnym średniowieczu.

Najstarsze wsie na terenie dzisiejszej gminy Wierzbica to wsie: Busówno i Ochoża, odnotowane w kronikach już w pierwszej połowie XIII wieku

Następne datowania pochodzą z pierwszej połowy XV wieku i dotyczą wsi: Chylin, Kozia Góra, Olchowiec, Pniówno, Syczyn, Święcica, Tarnów, Wólka Tarnowska.

Kolejne wzmianki o poszczególnych miejscowościach dzisiejszej gminy Wierzbica pojawiają się dopiero w XIX wieku. Dotyczą one wsi: Bakus – Wanda, Buza, Karczunek, Terenin, Wierzbica, Władysławów, Wygoda. W miejscowości Władysławów zamieszkiwała ludność niemiecka.

Pozostałe miejscowości gminy to najmłodsze miejscowości datowane w XX wieku: Busówno Kolonia, Chylin Mały, Chylin Wielki, Helenów, Kamienna Góra, Ochoża Pniaki, Olchowiec Kolonia, Staszyce, Werejce.

Miejscowości położone na terenie dzisiejszej gminy Wierzbica do roku 1961 w większości należały do Gminy Olchowiec. Część położona we wschodniej części gminy, do gminy Sawin.

W 1961 r. utworzono Gromadzką Radę Narodową w Wierzbicy, która funkcjonowała do 1974 r.

W 1974 r. w wyniku kolejnej reformy administracyjnej powołano gminę Wierzbica funkcjonującą do dnia dzisiejszego, obejmującą teren 14.636 ha, i 26 miejscowości.

Aktualnie gmina Wierzbica administracyjnie położona jest na terenie powiatu chełmskiego, województwa lubelskiego i liczy 19 sołectw.

Dnia 29 czerwca 2001 r. Rada Gminy podjęła Uchwałę Nr XXIII – 143 / 2001 w sprawie ustanowienia herbu i flagi miejscowości Wierzbica i gminy Wierzbica.

3. Charakterystyka społeczno - gospodarcza.

Gmina Wierzbica jest gminą typowo rolniczą. Podstawowym źródłem utrzymania ludności jest praca we własnych gospodarstwach rolnych. W obszarze gminy dominują użytki rolne, które stanowią ponad 80 % powierzchni ogólnej gminy. Lasy stanowią zaledwie 9,5 % powierzchni ogólnej.

Ponad 80 % powierzchni użytków rolnych zajmują grunty klas I – IV. Występujące na terenie gminy gleby posiadają korzystne warunki dla produkcji rolnej.

Występuje duże rozdrobnienie gospodarstw, średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego wynosi 6,1 ha.

Sieć osadniczą gminy tworzy 26 miejscowości, w których mieszka 5 700 osób.

Osada Wierzbica licząc 1 450 mieszkańców jest miejscowością największą (ponad 25 % ogółu mieszkańców gminy). Jest siedzibą Urzędu Gminy, pełniącą ważne funkcje w życiu społeczno – kulturalno – oświatowym.

W Wierzbicy siedzibę swą ponadto mają: Zespół Szkół Gminnych, Ośrodek Zdrowia, Apteka, Urząd Poczty, Bank Spółdzielczy, Posterunek Policji, Biblioteka Gminna, Lecznica Zwierząt, Spółdzielnia Mieszkaniowa, stacja paliw, oczyszczalnia ścieków, kościół, cmentarz, sieć sklepów spożywczo – przemysłowych oraz punkty rzemiosła i drobnego przemysłu (młyn, piekarnia, mechanika pojazdowa).

Pozostałe miejscowości w gminie zamieszkuje dużo mniejsza liczba mieszkańców np. Wólka Tarnowska – 540 osób, Syczyn – 460 osób, Busówno – 430 osób, Olchowiec – 420 osób, Pniówno – 370 osób.

Istotnym problemem w niektórych miejscowościach gminy jest zagospodarowanie obiektów po zlikwidowanych Państwowych Gospodarstwach Rolnych (Wólka Tarnowska, Busówno, Staszyce, Wierzbica – obiekty po POM, GS).

Północna część gminy (wieś Karczunek) objęta jest otuliną Poleskiego Parku Narodowego, natomiast część środkowa objęta jest Chełmskim Obszarem Chronionego Krajobrazu. Na terenach tych występują bardzo cenne zbiorowiska oraz gatunki roślin. Ciekawym elementem krajobrazu wyróżnia się zespół pałacowo – parkowy w Chylińcu. Na terenie parku rośnie białodrzew zaliczany do pomników przyrody, oraz wiele gatunków drzew: świerk srebrzysty, jesiony oraz platany.

Stan środowiska naturalnego gminy jest bardzo korzystny, stwarza przyjazne warunki do zamieszkania i wypoczynku.

Porównywalną przesłanką porównawczą z innymi regionami, jest czynnik materialny. Badania GUS podają, że na lubelszczyźnie ubóstwo jest największe w kraju. Konsekwencją powyższego jest słabsze od przeciętnego w kraju wyposażenie gospodarstw domowych w dobra trwałego użytku, a także nieco gorsze standardy mieszkaniowe.

Na terenie gminy występują udokumentowane złoża węgla kamiennego, należące do Lubelskiego Zagłębia Węglowego. Naturalne zasoby stanowią także: piasek, glina i torf, które nie są eksploatowane.

Stan dróg gminnych jest nienajlepszy, wskaźniki gęstości dróg jak i ich utwardzenia są niższe od wskaźników powiatowych i wojewódzkich.

Wyposażenie gminy w systemy infrastruktury technicznej prezentuje bardzo niski poziom. Tylko 30% mieszkańców korzysta z wodociągu wiejskiego, z kanalizacji tylko 10 % mieszkańców. Brak jest sieci gazu ziemnego.

Stan zdrowia społeczeństwa gminy jest zbliżony do przeciętnego w województwie.

Porównywalne ze standardami wojewódzkimi są też możliwości edukacyjne na różnych poziomach i dostęp do instytucji kultury szczebla lokalnego.

Analiza rynku pracy w gminie wskazuje na konieczność tworzenia nowych miejsc pracy poza rolnictwem. Aż 77 % ludności gminy związana jest z rolnictwem, zatrudnienie w rolnictwie wynosi 24,2 osób / 100 ha UR.

Świadczy to o przeludnieniu agrarnym, o monofunkcyjności gminy.

Od lat wzrasta liczba osób bezrobotnych w gminie, w 2001 r. wynosiła 530 osób.

Niewielka liczba osób pracujących poza rolnictwem (240 osób) świadczy o małej aktywności ekonomicznej ludności gminy.

Największy udział w pozarolniczym rynku pracy mają pracujący w usługach nierynkowych – 170 osób.

III. OCENA STANU ZAGOSPODAROWANIA I UWARUNKOWANIA ROZWOJU GMINY.

1. Uwarunkowania przyrodnicze.

1.1. Położenie i powiązania przyrodnicze.

Gmina Wierzbica położona jest we wschodniej części województwa lubelskiego w powiecie Chełm.

Powierzchnia administracyjna gminy wynosi 14.636 ha.

Gmina graniczy z gminami powiatu chełmskiego: Chełm, Siedliszcze i Sawin, a także z gminami powiatu włodawskiego: Urszulin i Hańsk oraz z gminą Cyców należącą do powiatu Łęczna.

Najbliżej położone miasta to: Chełm i Łęczna.

Przez teren gminy przebiega droga Nr 841 relacji Chełm - Wierzbica - Cyców.

Według podziału fizyczno – geograficznego Polski J. Kondrackiego (1988), większość obszaru gminy Wierzbica leży w mezoregionie: Pagóry Chełmskie. Krańce zachodnie gminy znajdują się w mezoregionie: Obniżenie Dorohuckie, a wschodnie w mezoregionie: Obniżenie Dubienki. Mezoregiony te są częścią makroregionu Polesie Wołyńskie.

Północne fragmenty gminy należą do makroregionu Polesie Podlaskie i mezoregionu: Równina Łęczyńsko – Włodawska.

Najcenniejsze przyrodniczo obszary gminy: fragment Poleskiego Parku Narodowego (bagny Bubnów) z otuliną parku oraz Chełmski Obszar Chronionego Krajobrazu stanowią ważny element regionalnego, krajowego i europejskiego systemu obszarów chronionych.

Północno – wschodnia część gminy zaliczona została do międzynarodowego węzła ekologicznego –Obszar Polesia (o symbolu 27 M) w krajowej sieci ECONET – PL.

Północna część gminy z Poleskim Parkiem Narodowym i otuliną) leży w międzynarodowym Rezerwacie Biosfery „Polesie Zachodnie)

Rezerwat Biosfery obejmuje swym zasięgiem najcenniejsze przyrodniczo obszary Polesia położone na pograniczu woj. lubelskiego z obwodem wołyńskim na Ukrainie i obszarem brzeskim na Białorusi. Status Rezerwatu Biosfery jest nadawany przez UNESCO obszarom o wybitnych, wyróżniających się w skali światowej walorach przyrodniczych, gdzie prawne formy ochrony przyrody i zrównoważone użytkowanie gospodarcze powinny tworzyć wzajemnie zharmonizowany układ.

Poleski Park Narodowy (Bagny Bubnów) z unikalnymi gatunkami flory torfowiskowej i awifauny stanowi fragment ostoi przyrody CORINE - Pojezierze Łęczyńsko – Włodawskie (Nr 320) o znaczeniu europejskim.

W projektowanej europejskiej sieci ekologicznej Natura 2000 - Bagno Bubnów (PPN) zaliczono do Specjalnych Obszarów Ochrony (SOO) i Obszarów Specjalnej Ochrony (OSO) jako ostoje siedliskowe i ptasie.

Obszary chronione, leżące na terenie gminy Wierzbica: PPN z otuliną oraz Chełmski Obszar Chronionego Krajobrazu łączą się na wschodzie z Chełmskim Parkiem Krajobrazowym i jego otuliną.

Przez obszar gminy przebiega korytarz ekologiczny ze wschodu na zachód łączący Chełmski Park Krajobrazowy i Poleski Park Narodowy (Bagno Bubnów) doliną rzeki Świnki z Nadwieprzańskim Parkiem Krajobrazowym, Ciągi ekologiczne o przebiegu południkowym łączą Chełmski Obszar Chronionego Krajobrazu z Poleskim Parkiem Krajobrazowym i Poleskim Parkiem Narodowym.

1.2. Rzeźba terenu.

Rzeźba terenu gminy Wierzbica jest zróżnicowana.

Występuje tu typ krajobrazu wyżynnego (Pagóry Chełmskie) i nizinnego (Obniżenie Dorohuckie, Obniżenie Dubienki i Równina Łęczyńsko – Włodawska).

W środkowej i południowej części gminy rzeźba terenu jest urozmaicona, dominują formy wypukłe wyraźnie zaakcentowane w krajobrazie. Kulminacje terenu tworzą zdenudowane ostańce kredowe o charakterze łagodnych garbów kredowych o wysokości względnej od 5 – 30 m i nachyleniach zboczy powyżej 10 %. Formy ostańcowe występują w rejonie: Tarnowa, Wólki Tarnowskiej, Busówna, Chylina, Wierzbicy, Terenina, Olchowca, Pniówna, Święcicy i osiągają wysokości od 195 – 245 m. n.p.m. Są one pozostałością zrównań denudacyjnych utworzonych w okresie trzeciorzędu. Powierzchnie ostańców miejscami urozmaicają formy krasowe: drobne zagłębienia oraz wertepy (lejki krasowe). Na zboczach ostańców mają one charakter dolinek denudacyjnych.

Wokół ostańców rozciągają się dość wyrównane powierzchnie wyżyny denudacyjnej wyniesionej od 185 – 200 m n.p.m. Spadki omawianego terenu są zróżnicowane z przewagą do 5 %, lub lokalnie 5 – 10 %.

Elementami rzeźby, które urozmaicają krajobraz gminy są zdenudowane wzgórza moreny czołowej o charakterze rozległych garbów o wysokościach względnych od 5 – 20 m i spadkach w obrębie zboczy 5 – 10 % oraz lokalnie powyżej 10 %. Występują one łukiem od wsi Karczunek, aż po Kol. Aleksandrówka oraz w rejonie Syczyna i w pobliżu wsi: Terenin i Ochoża. Moreny te tworzą strefę maksymalnego zasięgu zlodowacenia środkowopolskiego.

Do form mniej zaakcentowanych w krajobrazie gminy należą wały akumulacji fluwioglacialnej – typu ozów. Występują one wzdłuż wsi Karczunek (północna część gminy) i na południe od wsi Helenów (południowa część gminy). Grzbiety tych wałów są płaskie, zbocza łagodne (spadki do 5 %).

Znaczne powierzchnie na terenie gminy zajmują równiny akumulacji jeziorzyskowo - zastoiskowej i rzecznej, położone w dwóch poziomach: 180 – 185 m n.p.m. i 185 - 190 m n.p.m. Powierzchnia poziomu akumulacyjnego jest płaska i równinna,

lokalnie urozmaicona formami typu krasowego: wertebry, uwały (rejon Chylina i Syczyna).

Największe powierzchnie rozległych obniżzeń i zagłębień genezy krasowej, wypełnione holoceniowymi osadami akumulacji bagiennej i jeziornej występują w północnej i wschodniej części gminy na zachód i wschód od wsi Karczunek (Bagno Bubnów, Bagno Staw) i na wschód od Wierzbicy (Łąki Błota, Łąki Ostrowo, Łąki Busówno i Pomiary). Obszary te mają charakter rozległych równin torfowych i położone są na różnych poziomach w granicach rzędnych 175 – 180; 182 – 185; 180 m. n.p.m.

Formami erozyjno – denudacyjnymi na terenie gminy są doliny rzeczne: Świniki i Lepituchy. Są to głównie górne odcinki dolin tych rzek, słabo wcięte w otaczające powierzchnie (do głęb. 1 m).

Rzeźba gminy Wierzbica stwarza lokalne ograniczenia dla rozwoju rolnictwa i osadnictwa.

Mniej korzystne warunki występują na zboczach ostańców kredowych gdzie zwiększone spadki mogą być przyczyną wzmożonej erozji gleb i powstawania zjawisk typu „złazisk”. Strome zbocza stanowią również utrudnienie w stosowaniu mechanizacji.

1.3. Budowa geologiczna.

Pod względem geologicznym gmina Wierzbica położona jest w obrębie zrębowego wyniesienia podlasko – lubelskiego platformy wschodnioeuropejskiej (W. Pożaryski 1969).

Powierzchnię krystalicznej platformy pokrywają osady paleozoliczne, z których najważniejszą rolę w budowie geologicznej omawianego obszaru odgrywają węglonośne osady górnego karbonu. Są to osady westfalu i namuru o miąższości 300 – 400 m reprezentowane przez warstwy lubelskie i warstwy kunowskie.

Głębokimi wierceniami na terenie gminy, strop utworów karbońskich nawiercono na głębokości 586 – 699 m. Znaczenie gospodarcze posiadają tylko warstwy lubelskie. Strop warstw lubelskich zalega średnio na głębokości 700 m., a spąg powyżej 1000 m.

Kompleks paleozoiczny przykryty jest utworami jury i kredy. Utwory jury reprezentowane przez skały wapienne, których strop występuje w gminie na głębokości 516 – 554 m.

Utwory kredy występują powszechnie w podłożu omawianej gminy. Wykształcone są w postaci margli i opok oraz kredy piszącej. Miąższość utworów kredowych waha się w granicach 500 – 600 m. a ich strop występuje od powierzchni terenu lub na głębokości 18 – 32 m.

Utwory kredowe budują wzgórza ostańcowe lub występują na powierzchni terenu w północno – wschodniej części gminy (rejon Wólki Tarnowskiej, Tarnowa). w części centralnej (rejon Syczyna, Bakus Wandy, Busówna i Wierzbicy), oraz części południowej gminy (Kol. Terenin, Kol. Olchowiec, Kamienna Góra, Ochoża i na południe od Pniówna),

Utwory trzeciorzędowe, reprezentowane są przez piaski i ropy (oligocenu i miocenu), które występują w spągu utworów czwartorzędowych na głębokości 15 – 23,8 m. Występują czasami na zboczu wzgórz lub tworzą kry wśród utworów czwartorzędowych. Utwory czwartorzędowe zalegają od powierzchni terenu do głębokości 15 – 32 m na utworach kredy i trzeciorzędu.

W rejonie Chylina występują piaski, mułki, i ropy (o miąższości 1 – 2,5 m) związane ze zlodowaceniem południowo – polskim.

Niewielkie powierzchnie zajmują gliny zwałowe zlodowacenia środkowopolskiego. Na powierzchni występują w rejonie Wólki Tarnowskiej, Władysławowa, Helenowa. Piaski i żwiry lodowcowe i wodnolodowcowe budują wzgórza moren czołowych o niewielkich miąższościach 1 – 2 m, lokalnie większych lub występują na znacznych powierzchniach na podłożu równinnym (rejon Syczyna, Wólki Tarnowskiej, Karczunku i Ochoży oraz w centralnej części gminy).

Utwory jeziorzyskowe: piaski, żwiry i mułki występują w rejonie Olchowca – Pniówna, Syczyna, Wólki Tarnowskiej i Karczunku. Ogólna miąższość tych osadów przekracza 4,5 m.

Osady holoceniowe wykształcone są głównie jako torfy, namuły organiczne oraz mułki i piaski.

Największe obszary torfów występują w północnej części gminy (rejon wsi Karczunek) na wschód od wsi Wierzbica i w obniżeniach krasowych doliny rzeki Świnki. Miąższość torfów i namułów wynosi od 1 – 4,5 m.

Na obszarze gminy Wierzbica występują w przewadze grunty nośne dla posadowienia budynków. Z zabudowy należy wykluczyć grunty organiczne (torfy, namuły). Są to grunty nienośne, często zawodnione.

1.4. Surowce mineralne.

Na terenie gminy Wierzbica występują bogate złoża węgla kamiennego oraz wapieni i margli dla przemysłu cementowego. Są to surowce strategiczne, mające znaczenie w bilansie krajowym

- Węgiel kamienny.

Na terenie gminy Wierzbica występują 2 z 11 udokumentowanych złóż węgla kamiennego należące do Lubelskiego Zagłębia Węglowego (LZW).

Złoże Lublin K - 8 - rozciąga się w południowo – zachodniej części gminy (rejon Busówna, Syczyna do Święcicy i Chylina) o zasobach rozpoznanych szczegółowo. Zasoby geologiczne bilansowe złoża wynoszą 366 252 tys. ton, w tym w kat A+B+C₁ - 320 604 tys. ton, a w kat. C₂ - 45 648 tys. ton.¹ Sumaryczna węglozasobność złoża

¹ Według „Bilansu zasobów kopalin i wód podziemnych w Polsce” wg stanu na 31.XII.2001 r. – Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa 2001 r.

przekracza 5 m. Są to więc potencjalne obszary górnicze.

Złoże Sawin – zalega w północnej i środkowej części gminy. Zasoby geologiczne złoża rozpoznane są wstępnie i wynoszą 1.463 tys. ton (w kat. C₂)²

Złoże Sawin ze względu na położenie na obszarach o wysokich walorach przyrodniczych, objętych ochroną (Poleski Park Narodowy – Bagno Bubnów z otuliną parku), w obowiązującym planie zagospodarowania przestrzennego woj. lubelskiego zostało uznane za złożo kolizyjne – wskazane do zaniechania jego eksploatacji.

- Wapień i margle dla przemysłu cementowego.

W południowej części gminy występuje część udokumentowanego złoża margli, opok i kredy piszącej „*Bezek*”. Całe złożo o pow. 516 ha położone jest głównie w gminie Siedliszcze.

Zasoby geologiczne złoża wynoszą 865 715 tys. ton² i są rozpoznane wstępnie (w kat. C₂). Złożo jest nieeksploatowane i stanowi zaplecze surowcowe dla przemysłu cementowego.

- Kruszywa naturalne.

Na terenie gminy występuje 1 udokumentowane złożo piasków czwartorzędowych „*Karczunek*” o powierzchni 106.37 ha. Zasoby geologiczne bilansowe złoża wynoszą 28.360 tys. ton (w kat. C₂). Złożo ze względu na zmienną miąższość i niską jakość kopaliny oraz jego częściowe zawodnienie, zaliczane jest do złożo o trudnych warunkach eksploatacji.

Złożo piasków „*Karczunek*” ze względu na położenie na terenie Poleskiego Parku Narodowego (Bagno Bubnów) i w jego otulinie, zostało uznane w planie zagospodarowania przestrzennego woj. lubelskiego za złożo kolizyjne – niewskazane do eksploatacji.

1.5. Wody powierzchniowe.

Gmina Wierzbica położona jest w dorzeczu rzeki Wisły.

Przez obszar gminy przebiega fragment działu wodnego II rzędu, rozdzielającego dorzecze rzeki Bug i Wieprz.

Przeważająca część obszaru gminy znajduje się w dorzeczu rzeki Wieprz. Do dorzecza rzeki Bug należy wschodnia część gminy.

Głównymi rzekami na terenie gminy są: Świnka, prawobrzeżny dopływ rzeki Wieprz oraz Lepitucha wpadająca do rzeki Uherki. Świnka i Lepitucha tworzą rozległe obszary źródliskowe, utworzone w strefie obniżeń i zagłębień terenowych położo-

---

² Według „Bilansu zasobów kopaliny i wód podziemnych w Polsce” wg stanu na 31.XII.2001 r. – Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa 2001 r.

nych po obu stronach działu wodnego. Do omawianych rzek uchodzą liczne strumyki, rowy i kanały odwadniające przyległe tereny.

Zważywszy na początkowy bieg Świnki i Lepituchy, charakteryzują się one wąskim korytem i niewielką głębokością, przybierając kształt uregulowanych rowów. Obie mają ustrój roztopowo – opadowy charakteryzujący się wezbraniem w okresie wiosennym i niszówkami jesienią.

Na terenie gminy występują drobne jeziora (w rejonie wsi Syczyn, Pniówno, Tarnów), stawy hodowlane w Świąnicy oraz liczne torfianki wypełnione wodą.

1.6. Wody podziemne.

Wody podziemne pierwszego poziomu na terenie gminy występują w utworach czwartorzędowych i szczelinowo – porowych skałach górnokredowych.

Na terenie gminy Wierzbica jest dość duży udział terenów podmokłych z płytkim zaleganiem wód gruntowych (płycej niż 2,0 m p.p.t.). W dolinkach i zagłębieniach terenu występuje okresowa stagnacja wód na powierzchni topograficznej. Na obszarach bardziej wyniesionych wody gruntowe występują głębiej niż 2,0, 3,0, i 5,0 m p.p.t.

Płytkie wody poziomu czwartorzędowego mają zwierciadło swobodne, lokalnie napięte (w obrębie utworów trudnoprzepuszczalnych) o znacznych wahaniami rzędu co 1,5 m.

Poziom ten zasilany jest wodami opadowymi, infiltrującymi i jest szczególnie narażony na wszelkie zanieczyszczenia z powierzchni terenu.

Wody szczelinowe związane są z utworami węglanowymi górnego mastrychtu (margli, opok i kredy piszącej) i występuje na głębokościach rzędu 5 – 20 m i głębiej.

Wody obu poziomów wodonośnych pozostają w łączności hydraulicznej, tworząc często wspólny poziom czwartorzędowo – górnokredowy, który jest źródłem zaopatrzenia ludności w wodę pitną zarówno w ujęciach wody dla wodociągów jak i w studniach kopanych.

Na terenie gminy nie prowadzi się monitoringu wód podziemnych.

Obszar gminy Wierzbica leży w zasięgu Głównego Zbiornika Wód Podziemnych Nr 407 – Chełm – Zamość.

1.7. Klimat.

Według podziału Polski na regiony klimatyczne E. Romera, gmina Wierzbica położona jest w krainie Chełmsko – Podlaskiej. Kraina ta charakteryzuje się wzrostem kontynentalizmu z zachodu na wschód.

Warunki klimatyczne w gminie Wierzbica scharakteryzowano na podstawie dostępnej literatury.

Średnia roczna temperatura wynosi 7,36 °C. Średnio najcieplejszym miesiącem jest lipiec (ze średnią temperaturą 18,9 °C) a najchłodniejszym - styczeń (- 4,6 °C).

W ciągu roku najczęściej notuje się wiatry z kierunku zachodniego (18 %) i północno – zachodniego (12 %). Najrzadsze są wiatry północne i północno – wschodnie (5 % notowań). Charakterystyczny jest dość duży udział cisz atmosferycznych – 11 %.

Zima trwa przeciętnie 107 dni (średnia liczba dni z pokrywą śnieżną wynosi 89 dni), natomiast lato trwa około 93 dni. Okres wegetacyjny trwa średnio około 216 dni.

Średni roczny opad atmosferyczny wynosi ok. 570 – 580 mm.

Najwyższe opady atmosferyczne występują w lecie (do 42 % rocznej sumy opadów), a najniższe w zimie.

Urozmaicona rzeźba terenu oraz zróżnicowanie stosunków wodno – gruntowych powoduje zróżnicowanie lokalnych warunków klimatycznych.

Tereny o niekorzystnych warunkach klimatu lokalnego, to rozległe doliny i podmokłe obniżenia o płytkim zaleganiu wód gruntowych. Występują tu inwersje termiczne, częste przymrozki i mgły, duża wilgotność powietrza. Obszary te zajmują znaczne powierzchnie w północnej, zachodniej i wschodniej części gminy i użytkowane są jako łąki i pastwiska.

Korzystne warunki klimatyczne (dobre warunki termiczno – wilgotnościowe oraz solarne,) występują na obszarach wyniesionych w środkowej i południowej części gminy.

1.8. Gleby.

Gleby gminy Wierzbicy wykształcone zostały głównie z utworów podłoża kredowego i z utworów czwartorzędowych (plejstocenijskich i holocenijskich). Na terenie gminy dominują gleby dobrej i średniej jakości. Wśród gruntów ornych największy udział mają gleby IV klasy bonitacyjnej – 50,3% oraz I - III klasy – 35,8 %. Gleby słabe V i VI klasy stanowią tylko 13,9 % ogółu gruntów ornych.

Zwarte kompleksy najlepszych gleb (I – III klasy) występują głównie w środkowej i południowej części gminy w rejonie wsi: Syczyn, Kol. Budsówno, Chylin Mały, Wierzbica, Staszyce oraz Helenów, Olchowiec, Święcica, Ochoża i Pniówno.

W północnej części gminy rejon dobrych gleb to: okolice Tarnowa, Wólki Tarnowskiej i Wygody.

Są to rędziny brunatne i czarnoziemne wykształcone ze zwietrzliny skał kredowych oraz gleby brunatne i bielcowe oraz czarne ziemie wytworzone z pyłów, piasków gliniastych i glin zalegających na pyłach ilastych, glinach lub piaskach gliniastych.

Rędziny występują w obrębie ostańców kredowych i na wychodniach skał kredowych, a gleby utworzone z plejstocenijskich utworów czwartorzędowych występują głównie w niższych położeniach wokół ostańców.

Największe powierzchnie w gminie zajmują gleby średniourodajne, zaliczone do IV klasy bonitacyjnej.

Są to gleby brunatne (kwaśne i wylugowane) i bielcowe o składzie piasku gliniastego lekkiego lub mocnego na glinach oraz czarne ziemie zdegradowane, wytwo-

rzony z piasków gliniastych. Gleby te tworzą mniej więcej równomierny rozkład na obszarze całej gminy.

Gleby V i VI klasy dominują w północnej części gminy. Są to gleby bielcowe i pseudobielcowe oraz brunatne kwaśne i wyługowane, wytworzone najczęściej z piasków słabogliniastych zalegających na piaskach luźnych, lokalnie pyłach. Gleby te stanowią niską wartość użytkową, są okresowo zbyt suche, ubogie w składniki pokarmowe,

Wśród użytków zielonych dominują użytki średnie (w klasie I – IV – 68,4 %). Występują one w dolinach rzecznych i zagłębieniach terenu, przeważnie na glebach organicznych (torfowych i murszowych), rzadziej na glebach bielcowych wytworzonych z utworów mineralnych.

Gleby te największe powierzchnie zajmują w północnej, wschodniej i zachodniej części gminy (Bagno Bubnów, Bagno Staw, Łąki Błota, Łąki Ostrowo, Łąki Buskowo, Pomiary i dolina rzeki Świnki).

Na terenie gminy występują obszary zagrożone umiarkowaną erozją gleb. Są to głównie strome zbocza ostańców denudacyjnych (środkowa i południowa część gminy) oraz zbocza wzgórz moreny czołowej o spadkach powyżej 10 % (w rejonie wsi Karczunek – Kol. Aleksandrówka, Terenin, Syczyn).

Gleby klasy I – IV podlegają ochronie prawnej³ przed zmianą użytkowania na cele nierolnicze, Szczególnie chronione są gleby organiczne: torfowe i torfowo - murszowe.

1.9. Lasy.

W regionalizacji przyrodniczo – leśnej Polski, prawie cały obszar gminy Wierzbica położony jest w Krainie Mazowiecko – Podlaskiej, w dzielnicy Wyżyny Wschodnolubelskiej, w mezoregionie Polesie Wołyńskie. Krańce północne gminy zalicza się do dzielnicy Polesia Podlaskiego i mezoregionu Równina Łęczyńsko – Włodawska (Zasady hodowli lasu 1988). Kraina ta charakteryzuje się brakiem buka i jodły.

W gminie Wierzbica lasy zajmują 9,5 % powierzchni gminy. Należą one głównie do Nadleśnictwa Chełm (obręb Stańków) oraz w niewielkim stopniu do prywatnych właścicieli.

Na terenie gminy występuje kilka kompleksów leśnych o różnej powierzchni (od 30 do 245 ha), rozrzuconych w środkowej i południowo – wschodniej części gminy. Są to lasy okolic: Syczyna, Bakus – Wandy, Chylina, Władysławowa, Święcicy, Kamiennej Góry i Bekieszy.

Największy kompleks leśny (245 ha), to Las Syczyński, w którym dominują siedliska lasu mieszanego z drzewostanem sosnowym i dębowym z domieszką brzozy, osiki, topoli, grabu. W lesie tym występują również siedliska boru mieszanego świeżego, lasu świeżego, lasu wilgotnego, olsu i olsu jesionowego. Większe kompleksy leśne ok. Chylina, Władysławowa, to głównie lasy mieszane świeże. W drzewostanie występuje sosna, rzadziej dąb, brzoza czy olsza.

³ Zgodnie z Ustawą z dnia 3.02.1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych.

W rejonie Kamiennej Góry, w kompleksie leśnym, (ok. 180 ha) dominuje typ siedliskowy lasu świeżego. Gatunkiem panującym jest dąb, sosna, rzadziej grab, jesion, brzoza, osika.

Pozostałe kompleksy o znacznie mniejszych powierzchniach sąsiadują często z lasami prywatnymi. Dominującą rolę w tych lasach odgrywają: sosna, dąb i topola. Na obszarach podmokłych, w sąsiedztwie zagłębień bagiennych i stawów występują gęste i niskie zarośla typu olsowego.

W lasach gminy Wierzbica przeważają drzewostany w młodszych klasach wieku (do 60 lat), liczne są również młodniki.

- Lasy ochronne.

Na terenie gminy występują lasy ochronne:⁴

- wodochronne w oddz.: 5A, 6,7,9 – 17, 19 – 21, kompleksu leśnego Syczyn.

1.10 Zbiorowiska roślinne.

Najbardziej charakterystycznymi zbiorowiskami roślinnymi gminy są torfowiska.

Najcenniejsze torfowiska niskie, to Bagno Bubnów i Bagno Staw, położone w Poleskim Parku Narodowym. Występuje tu wiele chronionych i rzadkich gatunków roślin. Należą do nich: goździk pyszny, gnidosz królewski, goryczka wąskolistna, kosatka kielichowata, kosaciec syberyjski, storczyki: szerokolistny i krwisty, podkolon biały i zielonawy, kruszczyk błotny i szerokolistny, brzoza niska, grzybienie północne, groszek błotny, pływacz średni, ciemiężca zielona, kłoc wiechowata oraz turzyce: Davalla, Strunowa i Buxbauma. Spotyka się tu wiele rzadkich gatunków mchów.

W zachodniej części gminy występuje jezioro Stawek z otaczającym torfowiskiem oraz śródleśne torfowisko (Leśnictwo Świerszczów) z interesującą florą torfowiskową.

1.11. Fauna.

W Poleskim Parku Narodowym (Bagno Bubnów) występuje unikalna fauna. Stwierdzono tu występowanie 87 gatunków ptaków, z czego 40 to lęgowe, 10 gniazdujących, a pozostałe 37 obserwowane na torfowiskach przypuszczalnie lęgną się w sąsiedztwie. Spośród wszystkich gatunków lęgowych tego obszaru na uwagę zasługuje wodniczka, najliczniejsze w kraju stanowisko tego gatunku (340 par).

Innym cennym ptakiem jest kulik wielki (10 par), błotnik popielaty (13 par) oraz dubelt. Gnieźdzą się tu także: sowa błotna, brodzik krwawodzioby, rycyk, cietrzew, wodnik, kropiatka, błotniak stawowy i zbożowy, pustułka, brzęczak, świerszczak, remiz, dziwonia i inne. Większość z nich to gatunki rzadkie i ginące w Polsce

---

⁴ lasy ochronne ustanowione decyzją Nr 37 / 99 MOSZN i L z dnia 18 maja 1999 r. (DLOPiK. Lp-0233-40/99)

(„Czerwona Księga”). Torfowiska są również miejscem żerowania wielu gatunków, kaczek, łysiek, łabędzi, żurawi i ptaków siewkowatych.

W torfiankach i ciekach stwierdzono występowanie 11 gatunków ryb.

Płazy reprezentują m. in: trzy gatunki ropuch i grzebuszka ziemna. Największą osobliwością wśród gadów stanowi żółw błotny. Spośród 18 gatunków ssaków osobliwością jest nietoperz karlik większy oraz łoś.

Bagno Bubnów (PPN) stanowi ostoję przyrody CORINE o znaczeniu europejskim.

1.12. Obszary i obiekty chronione.

W granicach administracyjnych gminy Wierzbica znajdują się następujące obiekty chronione na podstawie ustawy o ochronie przyrody:

Poleski Park Narodowy - część enklawy parku - Bagno Bubnów o powierzchni 946,8 ha (pozostała część położona jest w gminie Hańsk i Urszulin), utworzony w 1994 r.⁵

Jest to kompleks torfowisk niskich – węglanowych Bagna Bubnów i Staw z wieloma rzadkimi i chronionymi gatunkami roślin i fauny. Z flory na uwagę zasługują: dzwoniecznik wonny, kilka gatunków storczyków, goryczka wąskolistna, gnidosz królewski. Szczególnie bogata jest awifauna: występuje tu jedno z najbogatszych w kraju i Europie stanowisk wodniczki (340 par), gnieźdzą się tu także m. in. kulik wielki, dubelt, błotniak popielaty, żuraw, sowa błotna. Wokół Parku rozciąga się fragment otuliny parku.⁶ W obrębie otuliny leży wieś Karczunek oraz Marcinowa Niwa.

Chełmski Obszar Chronionego Krajobrazu – (część o powierzchni 3.038 ha) utworzony w 1983 r.⁶ Na terenie obszaru obowiązuje rozporządzenie Nr 50 wojewody Chełmskiego z dnia 26 czerwca 1998 r.⁷

Chełmski Obszar Chronionego Krajobrazu rozciąga się w północnej i zachodniej części gminy i obejmuje rozległe obszary źródliskowe dolin rzecznych: Świnki i Lepituchy z licznymi zespołami torfianek, stawy ok. Święcicy, drobne jeziora (Stawek, Syczyńskie, Tarnowskie) z przyległymi torfowiskami, kompleksy leśne ok. Syczyna, Władysławowa i Chylina Wielkiego oraz wzniesienia morenowe i ostańcowe okolic: Tarnowa i Wólki Tarnowskiej.

Pomniki przyrody - na terenie gminy ochroną w formie pomników przyrody objęto dwa drzewa rosnące w parku podworskim w Chylinie Wielkim. Są to:

⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 17 stycznia 1994 r. w sprawie Poleskiego Parku Narodowego (Dz. U. Nr 9 z 1994 r. poz. 31)

⁶ Uchwała Nr XVIII/89/83 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Chełmie z dnia 28 marca 1983 r. w sprawie ustanowienia parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu na terenie woj. chełmskiego. (Dz. U. W.R.N. Nr 4 poz. 24 z późniejszymi zmianami).

⁷ Rozporządzenie nr 50 Woj. Chełmskiego z dn. 26.06.1998 r. w sprawie Chełmskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu (Dz. U. Woj. Chełm. Nr 10 z dnia 29 czerwca 1998 r. , poz. 86)

- białodrzew – o obw. pnia 470 cm; nr ewid. 59,
- klon zwyczajny - o obw. pnia 290 cm; nr ewid. 60

W/w pomniki objęto ochroną w 1985 r.⁸

Międzynarodowy Rezerwat Biosfery „Polesie Zachodnie” - utworzony w 2002 r. obejmuje najcenniejsze obszary położone: w północnej części gminy: Poleski Park Narodowy (Bagno Bubnów) z otuliną Parku. W obrębie Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery wyodrębniono 3 typy stref: A, B i C o różnych funkcjach ochronnych, dydaktycznych i turystycznych.

1.13. Stan i zagrożenie środowiska.

- Zanieczyszczenie wód powierzchniowych.

Stan czystości rzek gminy Wierzbicy, badanych przez WIOŚ w Lublinie przedstawia się następująco:

- wody rzeki Świnki (bad. 1999 r.) jedynie na odcinku źródłowym spełniają wymagania III klasy czystości, na pozostałym odcinku do ujścia rzeki nie odpowiadają normom (NON). Wskaźnikami decydującymi o klasie czystości były: przewodność el. właściwa i sól oraz przy ujściu - fosfor ogólny. Hydrologicznie rzeka spełniała wymagania II i III klasy czystości. Stan czystości Świnki uległ nieznacznej poprawie. W 1998 r. wody Świnki nie odpowiadały normom żadnej z klas czystości na całej długości rzeki, zarówno pod względem fizyko – chemicznym jak i hydrologicznym..
- Wody rzeki Lepituchy (bad. 1999 r.) w klasyfikacji ogólnej w odcinku źródłowym rzeki (10,7 km) spełniały wymagania III klasy czystości, a do ujścia nie odpowiadały normom żadnej z klas (NON). O klasyfikacji decydował: azot azotynowy, fosforany, fosfor ogólny i miano coli.

Źródłem zanieczyszczeń wnoszonych do wód powierzchniowych w gminie są spływy powierzchniowe (tzw. nadwyżek nawozowych) z użytkowanych rolniczo obszarów oraz ścieki z terenów zabudowy wiejskiej nie posiadających kanalizacji.

- Zagrożenia dla czystości wód podziemnych.

Obszar gminy Wierzbica leży w obrębie Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 407 „Chełm – Zamość”, którego zasoby wodne stanowią jedyne źródło zaopatrzenia mieszkańców regionu w wodę pitną dobrej jakości.⁹

Szczegółnej ochronie przed degradacją na terenie GZWP podlegają:

⁸ Zarządzenie Wojewody Chełmskiego Nr 20 z dnia 10 grudnia 1985 r. w sprawie uznania za pomniki przyrody obiektów przyrody ożywionej, położonych na terenie Woj. Chełmskiego (Dz. U. Woj. Chełmskiego z dnia 18.12.1985 r. Nr 7, poz. 118)

⁹ Decyzja MOSNiL z dnia 24.07. 1997 r. zatwierdzająca dokumentację geologiczną GZWP –NR 404 wraz z projektem strefy ochronnej zbiornika.

- Obszar Najwyższej Ochrony (ONO) zbiornika obejmujący południowo – wschodnie fragmenty gminy (rejon Ochoży, Święcicy i Pniówna)
- Obszar Wysokiej Ochrony (OWO) zbiornika obejmujący niemal cały obszar gminy (z wyjątkiem okolic Bakus Wanda, Wólki Tarnowskiej i Tarnowa).

Są to obszary o bardzo dużym i dużym stopniu zagrożenia zanieczyszczenia wód podziemnych z powierzchni terenu. Stosunkowo płytkie zaleganie skał kredowych i przepuszczalność utworów izolujących poziomy wodonośne, to czynniki sprzyjające szybkiej pionowej filtracji zanieczyszczeń do wód podziemnych poziomu kredowego.

Istotnym zagrożeniem dla jakości wód podziemnych jest nieuporządkowana gospodarka wodno – ściekowa w wielu wsiach na terenie gminy. W gminie funkcjonują 2 oczyszczalnie ścieków: w Kol. Busówno, która przyjmuje ścieki z miejscowości położonych w bliskim sąsiedztwie oczyszczalni (Kol. Busówno, część os. Wierzbica i Władysławowa) oraz w Wólce Tarnowskiej (oczyszczalnia osiedlowa).

Źródłem zagrożenia dla czystości wód jest istniejące wysypisko odpadów komunalnych we Władysławowie, Wysypisko nie spełnia wymogów sanitarnych i ochrony środowiska.

- Stan czystości powietrza.

Na terenie gminy nie prowadzi się pomiarów stężeń pyłowo – gazowych (brak stacji monitoringu powietrza).

Opad pyłu max. w 1998 r. (wg badań WSSE w Chełmie) w miejscowości Wierzbica wynosił – 43 g/m² x rok, przy dopuszczalnej normie 200 g / m² /rok.

Niewątpliwie negatywny wpływ na stan czystości powietrza w gminie ma tzw. „niska emisja” z palenisk domowych i lokalnych kotłowni opalanych węglem.

Największym źródłem zanieczyszczeń powietrza jest kotłownia węglowa zakładu produkcyjnego „POMIX” w Wierzbicy.

Niektóre gospodarstwa rolne, Urząd Gminy oraz Spółdzielnia Mieszkaniowa w Wierzbicy posiadają kotłownie olejowe.

Na terenie gminy brak jest sieci gazowej.

- Zagrożenia dla cennych walorów przyrodniczych.

Ekosystemy torfowiskowe zajmujące znaczące powierzchnie na terenie gminy są niezwykle wrażliwe na zmiany warunków środowiska. Melioracje odwadniające, chemizacja rolnictwa, nieuporządkowana gospodarka wodno – ściekowa w gminie stanowią istotne zagrożenia dla funkcjonowania ekosystemów torfowiskowych.

Bogate przyrodniczo torfowiska: Bagno Bubnów i Bagno Staw leżące w Poleskim Parku Narodowym zostały również poddane osuszającemu wpływowi melioracji (choć w niewielkim stopniu). Zakłócenie stosunków wodnych w rejonie torfowiska wpłynęło na przyspieszoną sukcesję roślinności (krzewów i drzew) i murszenie torfu. Obecnie

prowadzone są prace renaturalizacyjne mające na celu przywrócenie naturalnego stanu tego obszaru.

Zagrożeniem dla cennych walorów przyrodniczych obszarów chronionych gminy (PPN i CH.O.CH.K.) są potencjalne obszary górnicze węgla kamiennego w gminie, skutki eksploatacji węgla metodą na „zawał” stropu mogą być odczuwane poza obszarem rozwoju górnictwa i oddziaływać pośrednio lub bezpośrednio na ekosystemy obszarów chronionych (np. poprzez zmiany kierunków odpływu cieków, powiększanie się zasięgu leja depresyjnego wywołanego odwodnieniem złoża, przesunięcie się podziemnych działów wodnych i zmianami zasięgu zlewni itp.). Bezpośrednim skutkiem eksploatacji węgla „na zawał” jest powstawanie zapadlisk – niecek osiadań, w których mogą powstać rozległe zalewiska.

1.14 Uwarunkowania przyrodnicze – wnioski.

1. Gmina Wierzbica posiada wyjątkowo wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe; unikalna fauna i flora Poleskiego Parku Narodowego oraz atrakcyjne krajobrazowo obszary Pagórów Chełmskich
Obszary chronione – Poleski Park Narodowy oraz Chełmski Obszar Chronionego Krajobrazu zajmują 27,4 % powierzchni gminy.
Obszary te stanowią ograniczenia lub bariery głównie dla rozwoju górnictwa węglowego z preferencjami dla funkcji: biotycznych, rolnictwa ekologicznego i turystycznych.
2. Na terenie gminy występują bogate złoża węgla kamiennego, surowców węglanowych oraz piasków.
Ze względu na położenie złoża węgla: Sawin oraz złoża piasków: Karczunek na obszarach chronionych (PPN i CH.O.CH.K.) ich potencjalna eksploatacja powinna być zaniechana (złoża kolizyjne).
Południowo – zachodnia część gminy, położona w obrębie złoża węgla kamiennego „Lublin K – 8” stanowi potencjalny obszar górniczy.
3. Gmina Wierzbica posiada korzystne warunki dla rozwoju rolnictwa.
Dominują gleby o wysokich i średnich walorach agroekologicznych II, III i IV klasy bonitacyjnej – stanowią 86,1 % powierzchni gruntów ornych.
Gleby te podlegają ochronie przed zmianą użytkowania na cele nierolnicze.
4. Stan czystości głównych rzek gminy (Świnki i Lepituchy) jest niezadowolający. Wody obu rzek jedynie na odcinku źródłowym spełniają wymagania III klasy czystości, na pozostałych odcinkach do ujścia rzek nie odpowiadały normom (NON).
5. Tereny źródłiskowe rzeki Świnki oraz obszary obejmujące zlewnię rzeki Uherki (wschodnia część gminy z rzeką Lepituchą) należy szczególnie chronić przed degradacją.
6. Obszar gminy Wierzbica leży w obrębie Głównego Zbiornika Wód Podziemnych Nr 407 „Chełm – Zamość”, którego zasoby wodne wymagają ochrony przed degradacją jakościową i ilościową.

- Obszary najbardziej zagrożone zanieczyszczeniem wód podziemnych to: Obszar Najwyższej Ochrony (ONO) i Obszar Wysokiej Ochrony (OWO) wód GZWP.
7. Największym zagrożeniem dla czystości wód powierzchniowych i podziemnych jest niemal całkowity brak systemu oczyszczania ścieków w gminie oraz nie-urządzone wysypisko odpadów komunalnych we Władysławowie.
  8. Stan czystości powietrza na terenie gminy nie budzi istotnych zastrzeżeń. brak jest znaczących źródeł zanieczyszczenia powietrza, poza tzw. „niską emisją”.

mapka

2. Zasoby krajobrazu kulturowego.

Gmina Wierzbica położona jest w północno - zachodniej części powiatu chełmskiego, na północ od międzynarodowej trasy komunikacyjnej Warszawa - Lublin - Kijów. Przez teren gminy przebiega równoleżnikowo droga Cyców - Sawin, krzyżując się w centrum gminy z drogą prowadzącą w kierunku Chełma. Skrzyżowanie to wyznacza miejsce położenia miejscowości gminnej Wierzbica.

Konfiguracja terenu gminy jest mało zróżnicowana, z przewagą równin o charakterze typowo roniczym.

Znaczna część gminy położona jest w terenie podmokłym i bagiennym, o rozległym widnokregu wzbogaconym kompleksami leśnymi. Głównym ciekim jest tu rzeka Świnka wzbogacona siecią kanałów doprowadzających wody z pól.

2.1. Historia gminy.

Najstarsze ślady osadnictwa na obszarze dzisiejszej gminy Wierzbica pochodzą z epoki kamienia. Penetracja osadnicza nasiliła się prawdopodobnie w młodszej epoce kamienia - neolicie. Osadnictwo rozwijało się na przestrzeni dziejów, powstawały nowe punkty osadnicze. Szczególnie bogata i dobrze rozwinięta sieć osadnicza powstała we wczesnej epoce brązu oraz we wczesnym średniowieczu. Poświadczona jest także obecność osadnictwa późniejszego - średniowiecznego i nowożytnego.

Pierwsze datowanie wsi znajdujących się w granicach gminy Wierzbica przypada na wiek XIII i jest związane z miejscowościami: Busówno, Helenów i Ochoża.

Kolejna grupa miejscowości wzmiankowana była już w XV wieku, są to: Chylin, Kozia Góra, Olchowiec (dawniej, do 1961 r. siedziba Urzędu Gminy Olchowiec), Pniówno, Syczyn, Święcica, Tarnów, Wólka Tarnowska.

Następnie, w XIX wieku pojawiały się informacje o miejscowościach: Bakus - Wanda, Buza, Karczunek, Terenin, Wierzbica, Władysławów, Wygoda,

Miejscowości datowane na 1 poł. XX w., to Busówno Kolonia, Kamienna Góra, Staszycze, Werejce.

Najmłodsze miejscowości, to Chylin Mały (1952), Chylin Wielki (1952) i Olchowiec Kolonia (1970), które powstały z wyodrębnienia obszarów już zabudowanych, z istniejących wcześniej wsi.

Obecne nazwy wymienionych miejscowości wykrystalizowały się z pierwotnych, często archaicznych brzmień, przekształcanych na przestrzeni lat.

Siedziba Urzędu Gminy - Wierzbica jest największą miejscowością na terenie gminy, zamieszkałą przez 956 osób (2000 r.). Centralnie usytuowana na obszarze gminy,

u zbiegu dróg trzech dróg wychodzących w kierunku Chełma, Sawina i Cycowa, posiada także dogodne połączenie komunikacyjne z pozostałymi miejscowościami gminy. Ośrodek gminny został przeniesiony tu z Olchowca w 1961 r.

W grupie wsi największych, zamieszkałych przez 300 - 600 mieszkańców znajduje się 5 miejscowości: Wólka Tarnowska (573), Syczyn (467), Busówno (429), Busówno Kolonia (427) i Pniówno (382).

W przedziale 100 do 300 osób mieszka w 10 miejscowościach: Ochoża (289), Olchowiec (286), Święcica (253), Władysławów (207), Kozia Góra (195), Staszyce (165), Chylin Wielki (155), Kamienna Góra (155), Terenin (131), Chylin (112).

W 9 najmniejszych miejscowościach zamieszkuje nie więcej niż po 100 osób: Tarnów, Karczunek, Bakus-Wanda, Helenów, Ochoża Pniaki, Chylin Mały, Werejce, Wygoda, Buza.

Osadnictwo na terenie gminy rozwijało się na przestrzeni lat w oparciu o lokalną sieć drożną. Ważniejsze trakty omijały teren gminy, która funkcjonowała nieopodal słabo rozwijającego się miasteczka (Sawin) i w niedalekiej odległości od większych ośrodków miejskich (Chełm). Młodsze wsie powstawały wzdłuż dróg łączących starsze ośrodki osadnicze, rozwój sieci drożnej dokonywał się wraz z rozwojem wsi i tworzeniem kolonii. Większość miejscowości posiada rzędowy układ zabudowy (po obu stronach drogi) z tradycyjnym układem siedlisk.

2.2. Wykaz zabytków z terenu gminy Wierzbica.

2.2.1. *Obiekty wpisane do rejestru zabytków.*

Wpis do rejestru zabytków zapewnia chronionym obiektom ochronę prawną. We wszystkich działaniach planistycznych, projektowych i realizacyjnych obowiązuje bezwzględny priorytet wymagań konserwatorskich. Zasady kształtowania przestrzennego i prowadzenia wszelkich inwestycji winny być podporządkowane wnioskowi i decyzjom konserwatorskim. Dotyczy to również zmiany sposobu zagospodarowania terenu, zmiany sposobu użytkowania obiektów oraz wtórnych podziałów historycznych założeń. Wszelka działalność inwestycyjna prowadzona przy tych obiektach i w obszarze objętym ochroną konserwatorską wymaga uzyskania zezwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lublinie.

Na terenie gminy Wierzbica rejestrem zabytków objęto cztery obiekty:

1. Kościół rzymskokatolicki pw. św. Małgorzaty w Olchowcu, z 1788-1791 r.

- nr rejestru zabytków - A/83

Obiekt drewniany, chroniony wraz z wyposażeniem wnętrza i otoczeniem - w granicach cmentarza kościelnego.

Kościół usytuowany po wschodniej stronie drogi prowadzącej przez wieś. Rozległy krajobraz zapewnia obiektowi dobrą ekspozycję.

2. Zespół dworsko - parkowy w Chylinie Wielkim, z 1904 r.

- nr rejestru zabytków - CH A/110/16

Chroniony w granicach historycznych

Park o powierzchni 3,15 ha stanowi kompleks z miejscową szkołą.

3. Grodzisko w Kolonii Busówno

- nr rejestru zabytków - CH A/105/11

Chronione w granicach historycznych, na działkach nr 388, 389/1, 389/2, 389/3, 390, 391, 392, 394, 461

4. Grodzisko zw. „Wały” w Tarnowie

- nr rejestru zabytków - CH A/106/12

Chronione w granicach historycznych na działce 6/1.

Usytuowane na niewielkim pagórku w centrum kompleksu bagien o nazwie „Staw Tarnowski”.

2.2.2. Obiekty objęte ewidencją prowadzoną przez gminę.

Obiekty objęte ewidencją podlegają ochronie pośredniej. Dopuszcza się zmiany i adaptację obiektów po uprzednim uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Architektura sakralna

Olchowiec	- dzwonnica murowana - plebania drewniana z 1936 r.
Syczyn	- ewangelicki dom modlitwy z k. XIX w., przeniesiony na obecne miejsce ok. 1925 r. - drewniany, obecnie dom mieszkalny wł. Józef Siwek
Tarnów	- kaplica drewniana z 1976 r.

Budynki użyteczności publicznej

Ochoża	- szkoła z ok. 1900 r., murowana
Pniówno	- szkoła z 1912 r., drewniana
Syczyn	- szkoła z pocz. XX w., drewniana
Święcica	- szkoła z pocz. XX w., drewniana
Tarnów	- szkoła z pocz. XX w., drewniana obecnie dom mieszkalny wł. Zofia Wróblewska

Budownictwo przemysłowe

- Chylin Wielki - kuźnia z 1940 r., drewniana
w zagrodzie nr 42, wł. Zenon Komczyński
- Ochoża - studnia z ok. 1910 r., z opoki
wł. wspólnota wiejska
- Syczyn - młyn z ok. 1930 r., drewniany
wł. Kazimierz Urbańczyk

Założenia dworskie

- Święcica - pozostałości parku dworskiego z XIX w.
własność AWRSP
- Tarnów - czworak z 1863 r., murowany
obecnie dom mieszkalny nr 33, wł. Krzysztof Woliński

Domy mieszkalne

- Bakus-Wanda - 2 domy z ok. 1920 r. drewniane
- nr 13, wł. Zenon Gruszka
- nr 19, wł. Wiesław Przybylski
- Busówno - 3 domy drewniane:
- z ok. 1920 r. - nr 8, wł. Tomasz Siatka
- z ok. 1925 r. - nr 45, wł. Maria Kozdrój
- z ok. 1930 r. - nr 38, wł. Janina Polakowska
- Chylin - 1 dom z 1915 r. drewniany - nr 25,
wł. Aleksander Tarnowski
- Kozia Góra - 1 dom z ok. 1900 r. drewniany - nr 10, wł. Jan Misiura
- Pniówno - 2 domy drewniane
- z ok. 1920 r. - nr 26, wł. Klementyna Dudziak
- z ok. 1925 r. - nr 31, wł. Paweł Pniowski
- Staszyce - 1 dom z ok. 1945 r. drewniany - nr 5, wł. Ryszard Swakowski
- Syczyn - 8 domów drewnianych:
- z ok. 1900 r. - nr 27, wł. Teodor Mękal
- z ok. 1930 r. - nr 28, wł. Leopold Kozłowski
- z k. XIX w. - nr 47, wł. Stefan Kamieniecki
- z k. XIX w. - nr 51, wł. Józef Siwek
- z 1930 r. - nr 65, wł. Andrzej Burak
- z ok. 1935 r. - nr 68, wł. Zbigniew Godny
- z 1937 r. - nr 81, wł. Leonard Cieślowski
- z ok. 1925 r. - nr 91, wł. Tadeusz Dąbrowski

Święcica - 5 domów drewnianych:

- z ok. 1920 r. - nr 60, wł. Maria Forysiuk
- z ok. 1910 r. - nr 61, wł. Władysława Kiełbasa
- z ok. 1920 r. - nr 64, wł. Jan Bożymowski
- z ok. 1920 r. - nr 77, wł. Stanisław Mazurek
- z ok. 1930 r. - nr 79, wł. Leon Białek

Wierzbica - 2 domy drewniane:

- z ok. 1920 r. - nr 65, wł. Sławomir Paryjczyk
- z ok. 1925 r. - nr 66, wł. Tadeusz Pyzik

Wólka Tarnowska - 3 domy drewniane:

- z ok. 1920 r. - nr 16, wł. Stanisław Okoń
- z ok. 1910 r. - nr 43, wł. Helena Marcinek
- z ok. 1910 r. - nr 45, wł. Kazimierz Bernadzki

Zabudowa zagrodowa (drewniana)

Olchowiec Kolonia - nr 5, wł. Helena Kiełbasa:

- dom z ok. 1910 r.
- stodoła z ok. 1910 r.

Kapliczki, krzyże

Chylin

- krzyż z 1978 r. drewniany
- krzyż z ok. 1950 r. drewniany

Karczunek

- krzyż z 1950 r., drewniany

Ochoża

- krzyż z ok. 1920 r., drewniany

Staszyce

- kapliczka z k. XIX w. murowana

Wólka Tarnowska

- krzyż z 1907 r. drewniany

Cmentarze i mogiły - 12 obiektów na terenie gminy:

Bakus-Wanda

- cmentarz ewangelicki, 2 poł. XIX w.

Busówno

- 2 cmentarze prawosławne:
  - z 2 poł. XIX w. (1 poł. XIX w.-?)
  - przycerkiewny z 2 poł. XIX w.

Helenów

- cmentarz prawosławny, 2 poł. XIX w. (?)

Olchowiec

- 2 cmentarze:
  - greckokatolicki, prawosławny, 1 poł. XIX w.
  - rzymskokatolicki, 1904 r.

Pniówno

- cmentarz prawosławny, 2 poł. XIX w. (?)

Syczyn	- 3 cmentarze: - ewangelicki, 2 poł. XIX w. (?) - prawosławny, 2 poł. XIX w. (?) - parafialny rzymskokatolicki, lata 20 XX w.
Tarnów	- cmentarz prawosławny, 2 poł. XIX w. (?)
Władysławów	- cmentarz ewangelicki, 2 poł. XIX w.

Zasoby archeologiczne

Na mapie gminy oznaczono stanowiska archeologiczne szczególnie cenne badawczo - zarejestrowane podczas badań archeologicznych przeprowadzonych metodą Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP).

W przypadku natrafienia na wskazanych obszarach - podczas realizacji inwestycji - na ruchome zabytki archeologiczne w postaci ceramiki, kafli, szkła, przedmiotów krzemiennych, kości ludzkich lub zwierzęcych, inwestor zobowiązany jest do natychmiastowego powiadomienia o tym fakcie Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków w Lublinie Delegatura w Chełmie.

Prace ziemne mogą być objęte nadzorem archeologicznym.

2.3. Krajobrazowe i kulturowe wartości gminy Wierzbica.

Północne tereny gminy obejmujące najcenniejsze połączenie wodno - torfowiskowe posiadają prawną ochronę przyrodniczą - stanowią część Poleskiego Parku Narodowego utworzonego w 1990 r.

W zdecydowanej większości jednak obszar gminy pozbawiony jest tak cennych przyrodniczo i krajobrazowo miejsc. Jest to teren równinny wzbogacony kompleksami leśnymi.

Sieć osiedleńczą gminy tworzy 26 miejscowości - głównie rzędówek usytuowanych wzdłuż dróg.

Założenie przestrzenne miejscowości gminnej nie wyróżnia się spośród pozostałych ośrodków. Obszar całej gminy jest dość równomiernie zurbanizowany, z pominięciem terenów podmokłych. Krajobraz nie jest zdegradowany, zabudowa pozbawiona dominant architektonicznych posiada spokojny, wyciszony charakter.

Miejscowości zabudowane są w większości budynkami wzniesionymi w ostatnich dziesięcioleciach, gdzieś tam spotyka się stare zabudowania zagrodowe.

3. Uwarunkowania – rolnictwo i leśnictwo

3.1. Rolnictwo.

Struktura gospodarcza gminy Wierzbica jest monofunkcyjna. Główną gałęzią produkcji jest gospodarka rolna.

Podstawą działalności rolniczej są korzystne warunki naturalne dla rolnictwa. Gmina na tle województwa lubelskiego znajduje się w grupie gmin, posiadających wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej powyżej 70 pkt (skala IUNG).

Jest zakwalifikowana w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego – do rejonu IV – chełmsko – łączyńsko – włodawskiego, położonego w północnym obszarze produkcyjnym rolnictwa.

Struktura użytkowania gruntów w gminie na tle powiatu chełmskiego, województwa lubelskiego i kraju przedstawia się następująco.

Wyszczególnienie	Pow. (ha)	Udział w strukturze w %				
		gmina	powiat	woj.	kraj	
Pow. ogólna	14 636	100,0	100,0	100,0	100,0	
Użytki rolne	11 688	79,9	71,5	68,4	58,8	
grunty orne	8 337	57,0	52,4	53,7	44,9	
uż. zielone	3 226	22,0	18,6	13,4	13,0	
sady	125	0,9	0,6	1,3	0,9	
Lasy i zadrzewienia	1 387	9,5	17,2	21,6	28,9	
Grunty pod wodami	146	1,0	}	}	}	
Użytki kopalne	0	0,0				
Tereny komunikacji	358	2,4				
Tereny osiedlowe	298	2,0				
Nie użytki	686	4,7				
Tereny pozostałe	73	0,5	10,7	8,4	9,7	12,3

Użytki rolne dominują w strukturze, ich udział jest znacznie wyższy niż średnia w powiecie, województwie i kraju.

Natomiast grunty zalesione i zadrzewione zajmują obszar 1.387 ha. Lesistość gminy wynosi 9,5 % i w odniesieniu do wskaźników porównawczych jest niższa od średniej dla powiatu o 7,7 pkt., od średniej wojewódzkiej o 12,1 pkt., i od średniej krajowej o 19,4 pkt.

Zestawienie gruntów w układzie wsi – obrębów geodezyjnych oraz udział użytków rolnych, lasów i gruntów komunalnych przedstawia poniższa tabela: (wykaz gruntów - stan na 1.01.1999 r.)

Gmina Wierzbica

Wykaz gruntów - stan na 1.01.1999 r.

Lp.	Miejscowość	Pow. ogólna	UR	Gr. leśne	Gr. komu- nalne
1.	Bakus Wanda	241.3	200.6	27.2	6.3
2.	Busówno	778.9	688.9	9.2	17.9
3.	Chylin	1017.9	807.3	155.4	24.9
4.	Busówno Kolonia	390.7	348.3	-	30.1
5.	Chylin Wielki	567.7	365.5	173.1	16.9
6.	Helenów	322.5	296.6	-	6.7
7.	Kamienna Góra	360.1	172.9	173.6	11.5
8.	Karczunek	737.9	318.6	124.6	7.1
9.	Kozia Góra	983.7	904.0	2.0	17.6
10.	Ochoża	602.9	559.5	1.1	20.9
11.	Ochoża Pniaki	219.8	211.5	0.2	2.7
12.	Olchowiec	831.6	747.7	13.7	13.3
13.	Olchowiec Kolonia	473.2	435.7	0.3	7.0
14.	Pniówno	1063.9	977.8	4.6	34.5
15.	Syczyn	1179.2	745.0	325.3	24.2
16.	Święcica	1227.1	1045.2	70.7	35.2
17.	Tarnów	1131.6	723.9	112.86	21.1
18.	Terenin	370.2	331.7	10.1	9.8
19.	Werejce	161.5	148.4	6.4	1.7
20.	Wierzbica	254.4	230.7	2.8	5.4
21.	Władysławów	367.5	226.7	117.1	4.4
22.	Wólka Tarnowska	1107.2	978.3	47.4	34.6
23.	Wygoda	191.4	181.8	2.0	3.9
Powierzchnia ewidencyjna		14583.3	11.649	1.380	357
Powierzchnia wyrównawcza		52.6			
Powierzchnia geodezyjna		14636.0			

Struktura własności gruntów w gminie jest następująca (stan – 2001 r.)

Wyszczególnienie	Pow. (ha)	% pow. ogółem
Powierzchnia ogólna	14.636	100,0
Sektor publiczny - razem	5.258	35,9
w tym: AWRSP	2.739	18,7
PGL LP	1.011	6,9
inne grunty państwowe	1.145	7,8
grunty komunalne	363	2,5
Sektor prywatny – razem	9.322	63,7
w tym: indywidualne gosp. rolne	8.810	60,2
pozostałe grunty indywidualne	119	0,8
grunty spółdzielni	208	1,4
grunty kościołów i związków wyznaniowych	12	0,1
wspólnoty gruntowe	172	1,2
pozostałe grunty prywatne	1	0,0

Dominującą formą własności jest własność prywatna (63,7% gruntów), a w niej indywidualne gospodarstwa rolne, które władają obszarem stanowiącym 60,2 % powierzchni ogólnej gminy.

Własność sektora publicznego obejmuje grunty Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa (18,7 % - głównie zagospodarowane poprzez dzierżawę, trwałe zarząd i wieczyste użytkowanie), grunty Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe oraz grunty innych jednostek państwowych i zasób gruntów komunalnych.

Szczegółowy wykaz gruntów w układzie grup rejestrowych i użytkowych przedstawia tabela Nr 1.

3.1.1. Charakterystyka rolniczej przestrzeni produkcyjnej.

Elementy jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej, na które składa się gleba, klimat, rzeźba terenu i warunki wodne – łącznie decydują o przydatności przestrzeni rolniczej do produkcji. Warunki te kształtują w zasadniczym stopniu strukturę użytkowania gruntów, poziom produkcji rolnej, a w konsekwencji – poziom rozwoju gminy.

Pierwszy element jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej, glebę, ocenia się przy pomocy różnych mierników. Głównym są klasy bonitacyjne.

Zestawienie użytków rolnych w klasach bonitacyjnych przedstawia się jak poniżej (IUNG -Puławy – 1989 r.).

Klasa	Grunty orne i sady (%)	Użytki zielone (%)	Razem użytki rolne (%)
I	0,0	0,0	0,0
II	1,1	0,1	0,7
III a	7,9	} 23,6	} 31,6
III b	26,8		
IV a	32,2	} 44,7	} 49,3
IV b	18,1		
V	9,4	20,3	12,8
VI	4,3	10,9	5,3
VI z	0,2	0,4	0,2
Razem	100,0	100,0	100,0

Na gruntach ornym dominują klasy III b i IVa łącznie zajmujące 59 % gruntów ornym, a na użytkach zielonych klasy III i IV, łącznie zajmujące 68,3 % użytków zielonych.

Użytki rolne w klasach I – III, podlegające ścisłej ochronie przed zmianą użytkowania, stanowią powierzchnię 3 797 ha, tj. 32,6 % użytków rolnych; klasy IV zajmują 48,7 % użytków rolnych. Łącznie klasy chronione stanowią 81,3 % obszaru użytków rolnych. Ochroną objęte są również grunty gorszych klas bonitacyjnych pochodzenia organicznego (głównie na użytkach zielonych), stanowiące około 8,6 % obszaru gleb rolniczym.

Ze względu na trudność i ciężkość gleb do uprawy wyróżnia się kategorie agromiczne (IUNG – 1987). Udział gleb wg kategorii agromicznych (w % powierzchni gruntów ornym) jest w gminie następujący;

bardzo lekkie	- 0,0 %,
lekkie	- 28,8 %,
średnie	- 62,9 %,
ciężkie	- 8,3 %.

Przewagę stanowią gleby średnie do uprawy, duży udział mają też gleby lekkie.

Jednym z najważniejszych elementów właściwości fizyko – chemicznych gleb jest ich odczyn. Odczyn może być wynikiem ograniczającym uprawę niektórych roślin. Na terenie gminy udział gleb kwaśnych jest dość duży, sięgający 36 %. Przeważają gleby o odczynie obojętnym.

Odczyn gleb (w % powierzchni gruntów ornych) przedstawia się następująco:

bardzo kwaśny	- 6 %,
kwaśny	- 16 %,
lekko kwaśny	- 20 %,
obojętny	- 47 %,
zasadowy	- 11 %,

Ze stopnia zakwaszenia gleb wynikają potrzeby wapnowania, określone w % powierzchni gruntów ornych:

konieczne	- 17 %,
wskazane	- 20 %,
ograniczone	- 63 %.

Zasobność gleb w przyswajalne składniki pokarmowe jest zróżnicowana. Zawartość w % powierzchni użytków rolnych przedstawia poniższe zestawienie:

Wyszczególnienie	Niska	Średnia	Wysoka
magnez	78	20	2
fosfor	19	28	53
potas	43	23	34

Zasobność jest podstawą do określenia potrzeb w zakresie nawożenia.

Drugim elementem jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej jest klimat. Agroklimat, jako współzależność warunków klimatycznych i wymogów roślin uprawnych jest mało zróżnicowany. Jego jakość wyraża się za pomocą wskaźnika agroklimatu (jednostki zbożowe plonu przeliczeniowego w skali 15 –punktowej wg IUNG). Dla gminy wskaźnik ten wynosi 10,0 pkt. Warunki klimatyczne ocenia się jako sprzyjające dla rolnictwa.

Trzecim elementem jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej jest rzeźba terenu, której wpływ ocenia się jako bezpośredni i pośredni. Ocenę rzeźby dla potrzeb rolnictwa przedstawia się w skali 10 –punktowej wg IUNG. Wskaźnik ten dla gminy wynosi 4,1 i mieści się w przedziale terenów bardzo korzystnych dla rolnictwa. Z ukształtowaniem terenu wiąże się podatność gleb na procesy erozyjne. Z rolniczego punktu widzenia pod pojęciem erozji należy rozumieć niszczenie gleby przez wody (erozja wodna powierzchniowa lub podziemna) i wiatry (erozja wietrzna – eoliczna). Odporność gleb na erozję uwarunkowana jest szeregiem właściwości fizyko - chemicznych gleby (skład granulometryczny, struktura, porowatość, przepuszczalność, pojemność wodna i zawartość substancji organicznej).

Zagrożenie gleb erozją w gminie jest niewielkie:

I stopień – erozja słaba – zagraża powierzchni 2 770 ha gleb (23,5 %),

II stopień – erozja średnia – zagraża powierzchni 380 ha gleb (3,2 %).

Zagrożenie erozją III stopnia – silną – nie występuje.

Czwartym elementem jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej są warunki wodne. Są one jednym z najważniejszych czynników środowiska przyrodniczego. Szkodliwym może być zarówno nadmiar jak i niedobór wody. Wskaźnik bonitacji warunków wodnych (w/g 10-punktowej skali IUNG) wynosi dla gminy 3,3 pkt i mieści się w przedziale warunków wodnych korzystnych dla produkcji rolnej. Występują jednakże pewne obszary wymagające uregulowania stosunków wodnych. Podstawowym zabiegiem zmierzającym do poprawy produktywności gleb winna być regulacja stosunków powietrzno - wodnych.

Udział poszczególnych kategorii warunków wodnych gleb w powierzchni użytków rolnych w gminie przedstawia się następująco:

tereny z przewagą gleb o częstym i długotrwałym nadmiarze wody stanowią 307 ha (2,6 %) powierzchni użytków rolnych,

tereny z przewagą gleb o okresowym nadmiarze wody stanowią 1 574 ha (13,5 %) powierzchni użytków rolnych,

tereny z przewagą gleb o optymalnej ilości wody wynoszą 5 207 ha (44,6 %) powierzchni użytków rolnych; udział ich w strukturze jest największy.

tereny z przewagą gleb o okresowym niedoborze wody wynoszą 3 953 ha (33,9 %) użytków rolnych,

tereny z przewagą gleb o stałym niedoborze wody wynoszą 624ha (5,3 %) użytków rolnych.

W wyniku badań IUNG zakwalifikowano na terenie gminy do melioracji 1 900 ha gruntów ornych i 2 700 ha użytków zielonych, łącznie 4 600 ha użytków rolnych co stanowi 39,4 % ich całkowitej powierzchni.

Do końca roku 2001 przeprowadzono melioracje użytków rolnych na powierzchni 4 081 ha, co stanowi 88,7 % zaspokojenia potrzeb w tym zakresie.

W wyniku współdziałania czterech wyżej omówionych czynników warunki dla produkcji rolnej są mniej lub bardziej korzystne.

Przydatność gleb dla rolnictwa określają kompleksy przydatności rolniczej gleb. Kompleksy grupują gleby należące do różnych typów i rodzajów, ale wykazujące zbliżone właściwości rolnicze, dzięki którym mogą być podobnie użytkowane.

Gmina posiada w przewadze gleby w kompleksach: pszennym – wadliwym i żytnim – bardzo dobrym, oraz użytki zielone średnie i słabe.

Zestawienie kompleksów przydatności rolniczej gleb dla gminy przedstawia się jak poniżej:

Grunty orne (w % G.O.):

Kompleks 1 – pszenney bardzo dobry	– 0,8 %
2 – pszenney dobry	– 7,5 %
3 – pszenney wadliwy	– 22,7 %
4 – żytni bardzo dobry	– 31,1 %
5 – żytni dobry	– 15,6 %
6 – żytni słaby	– 12,0 %
7 – żytni bardzo słaby	– 4,8 %
8 – zbożowo – pastewny mocny	– 4,7 %
9 – zbożowo – pastewny słaby	– 0,7 %

Użytki zielone (w % U.Z.):

Kompleks 1 z – użytki zielone dobre	– 0,1 %
2 z – użytki zielone średnie	– 68,3 %
3 z – użytki zielone słabe	– 31,6 %

Powierzchnię gruntów rolnych nieprzydatnych do uprawy określono na 685 ha – 4,7 % powierzchni ogólnej gminy:

Zestawienie wskaźników wartości rolniczej przestrzeni produkcyjnej dla gminy:

Wskaźnik	Gmina	Polska
Wartość gleby	52,9	49,4
Agroklimat	10,0	9,9
Rzeźba terenu	4,1	3,9
Warunki wodne	3,3	3,3
Wskaźnik waloryzacji	70,3	66,6

Jak wynika z przedstawionych wyżej danych, gmina posiada korzystne warunki dla produkcji rolnej. Według metodyki opracowanej przez B. Kopcina, najwłaściwszym systemem rolniczym dla gminy jest system hodowlano – zbożowy.

3.1.2. Struktura agrarna.

Na terenie gminy decydującą formą własności są gospodarstwa indywidualne, które mają w posiadaniu 60,2 % gruntów ogółem a także użytkują w formie dzierżawy większość gruntów Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa.

Struktura obszarowa indywidualnych gospodarstw rolnych i zmiany na przestrzeni lat 1996 – 2002 przedstawia się następująco:

Grupa obszarowa U.R. - ha	Woj. lubelskie 1996		Gm. 1996		Gm. 2002	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%
1 - 2	} 128 132	51,9	140	14,8	273	20,4
2 - 5			236	25,0	308	23,0
5 - 10	82 722	33,5	320	33,9	324	24,2
10 - 15	24 775	10,0	130	13,8	321	24,0
15 - 20	7 024	2,8	60	6,3	48	3,6
20 - 50	} 264	0,1	51	5,4	49	3,7
50 - 100			6	0,6	11	0,8
> 100			2	0,2	4	0,3
Razem	246 559	100,0	945	100,0	1 338	100,0
Średnia pow. gospodarstwa (ha)	6,1		9,8		6,1	

Przeważają w strukturze gospodarstwa małe i drobne (o powierzchni do 10 ha U.R.), które łącznie stanowią 67,6 %. Tendencja rozdrobnienia gospodarstw utrzymuje się od kilku lat. Jest to zjawisko podyktowane różnymi względami ekonomicznymi (bezrobocie w rodzinach rolniczych, możliwość ubezpieczeń osób, mających status rolnika). Jednocześnie od połowy lat 90-tych rozpoczął się proces powstawania gospodarstw większych obszarowo, szczególnie na bazie gruntów byłych PGR-ów.

W gminie funkcjonuje 15 gospodarstw o areale powyżej 50 ha.

Liczba tych gospodarstw zwiększyła się od roku 1996 o 7, w tym w grupie 50 – 100 ha – o 5 i w grupie powyżej 100 ha – o 2.

Zjawiskiem niekorzystnym jest duże rozdrobnienie agrarne i niekorzystny rozłóg gospodarstw.

Gospodarstwa rolne składają się z wielu działek ewidencyjnych o różnej powierzchni i często oddalonych od siebie.

Łączna liczba działek w gminie przekracza 9 600. Na 1 gospodarstwo rolne przypada średnio 9,9 działek.

Dla poprawienia struktury agrarnej niezbędne są scalenia i wymiana gruntów. Jest to proces długotrwały i bardzo kosztowny.

Gospodarstwa rolne w gminie według kategorii społeczno – ekonomicznych można podzielić na następujące grupy:

gospodarstwa – rolnicze	– 49,4 % ogółu,
– rolniczo – pracownicze	– 3,0 % ogółu,
– pracownicze i pracowniczorolnicze	– 17,2 % ogółu,
– emerytów i rencistów	– 22,6 % ogółu,
– z pozarolniczą działalnością gospodarczą	– 1,1 % ogółu,
– pozostałe	– 6,8 % ogółu,

Z ogólnej liczby gospodarstw indywidualnych – 46,4 % prowadzi działalność wyłącznie lub głównie na potrzeby własne, a 52,1 % produkuje głównie na rynek.

Według samooceny użytkowników gospodarstw rolnych tylko 21,8 % posiada perspektywy rozwojowe, 32,8 % ogółu nie ma jednoznacznej opinii, a 45,3 % stanowią gospodarstwa nierozwojowe.

Dane powyższe pochodzą z Powszechnego Spisu Rolnego z 1996 r.

3.1.3. Zasoby siły roboczej.

Ludność związana z rolnictwem (zamieszkała w gospodarstwach rolnych) stanowi liczbę 4 442 osób, co daje 77,3 % ludności gminy (NSR – 1996 r.).

W tej liczbie proporcje mężczyzn i kobiet są następujące:

mężczyźni	– 2 234osób – 50,3 %,
kobiety	– 2 208 osób – 49,7 %,

Na 100 mężczyzn przypada 98,8 kobiet.

W grupach wiekowych układ ludności rolniczej przedstawia się jak poniżej*:

Wyszczególnienie	Liczba osób	% liczby ogólnej	
		gmina	woj. lubelskie
Razem	4 442	100,0	100,0
Wiek przedprodukcyjny	1 336	30,1	15,7
Wiek produkcyjny	2 384	53,7	57,6
Wiek poprodukcyjny	722	16,3	26,7

*Kwalifikuje się, że w rolnictwie wiek produkcyjny zaczyna się od 15-go roku życia.

Na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada 86,3 osób w wieku nieprodukcyjnym (łącznie wiek przedprodukcyjny i poprodukcyjny). Są to wskaźniki dość korzystne, świadczące o tym, że liczba osób utrzymujących przewyższa o 13,7 % liczbę osób utrzymywanych.

Na 1 gospodarstwo rolne przypada 3,43 osób.

Ludność w wieku powyżej 15 lat, zamieszkała w gospodarstwach rolnych, stanowi liczbę 3 279 osób. W tej grupie dla 1 804 osób, tj. 55 % praca w gospodarstwie jest źródłem utrzymania.

Pozostała liczba 787 osób, tj. 24% - to osoby, które pracują poza swoim gospodarstwem, bezrobotni a także bierni zawodowo.

Współczynnik aktywności zawodowej w rolnictwie wynosi 83,5.
Zatrudnienie na 100 ha U.R. wynosi 24,2 osoby.

Poziom wykształcenia rolników.

Właściciele i użytkownicy gospodarstw legitymują się wykształceniem, jak zestawiono poniżej:

Wyszczególnienie	liczba	%
Ogółem	943	100,0
Wyższe	16	1,7
w tym: rolnicze	5	0,5
Policealne	6	0,6
Średnie zawodowe	93	9,9
Średnie ogólnokształcące	12	1,3
Zasadnicze zawodowe	331	35,1
Podstawowe		
- ukończone	452	47,9
- nieukończone i bez wykształcenia	33	3,5

Odsetek rolników z wykształceniem wyższym wynosi tylko 1,7 %, w tym z rolniczym – 0,5 %. W zdecydowanej większości rolnicy posiadają wykształcenie zasadnicze zawodowe i podstawowe- łącznie 87,5 %.

Poziom wykształcenia mieszkańców gminy, na podstawie dostępnych danych statystycznych, jest wyraźnie niższy od średniej krajowej.

Posiadane umiejętności rolników w znacznym stopniu decydują o ukierunkowaniu i poziomie prowadzonej produkcji rolnej.

3.1.4. Zasoby siły pociągowej.

Siła pociągowa opiera się głównie na ciągnikach rolniczych. Konie, jako siła pociągowa, odgrywają rolę znacznie mniejszą. Liczba ciągników ogółem wynosi 564, w tym w indywidualnych gospodarstwach rolnych – 530.

Najwięcej ciągników jest w wyposażeniu gospodarstw o areale 10 – 15 ha – łącznie 118 szt. (22,3 %), podczas gdy liczba gospodarstw w tej grupie obszarowej stanowi 13,8 %.

Na 100 ha U.R. przypada 7,1 ciągników, przy średniej dla rejonu chełmskiego – 5,8 szt.

Pogłowie koni w gminie wynosi 574 szt., co daje 0,6 koni na 1 gospodarstwo i 7,7 koni na 100 ha U.R.

Liczba ciągników przypadająca na 100 gospodarstw wynosi w gminie 56,1. Jest to wskaźnik znacznie wyższy od średniego w rejonie chełmskim, który wynosi 34,9.

Poziom zasobów siły pociągowej w gminie ocenia się jako dość dobry.

3.1.5. Wyposażenie techniczne gospodarstw.

Wyposażenie w maszyny i urządzenia rolnicze jest dość słabe i bardzo zróżnicowane. Najwięcej gospodarstw posiada maszyny prostsze – rozrzutniki obornika, kosiarki ciągnikowe, rozsiewacze nawozów. Maszyny i urządzenia bardziej kosztowne – kombajny, kopaczki elewatorowe do ziemniaków, sadzarki, przyczepy i prasy zbierające, agregaty uprawowe – znajdują się w wyposażeniu mniejszej liczby gospodarstw. Natomiast maszyny najdroższe - silosokombajny, dojarki ruropociągowe i schładzarki zbiornikowe występują sporadycznie.

Wyposażenie gospodarstw w samochody i przyczepy.

Wyposażenie w samochody osobowe dotyczy około 31,2 % gospodarstw, podczas, gdy samochody ciężarowo – osobowe i ciężarowe oraz przyczepy, służące większej efektywności produkcji, posiada znacznie mniejsza liczba rolników (4 – 19 %).

Wyposażenie techniczne gospodarstw rolnych znajduje się na poziomie podobnych gmin rejonu chełmskiego.

W okresie kilku ostatnich lat nastąpiły zmiany w tym zakresie, lecz brak danych statystycznych nie pozwala na dokładniejszą analizę.

Wyposażenie gospodarstw w budynki i budowle.

Odsetek gospodarstw wyposażonych w budynki inwentarskie przedstawia się następująco:

obory	- 52,0 %
chlewnie	- 5,5 %
kurniki	- 15,6 %
stodoły	- 53,1 %
budynki wielofunkcyjne	- 41,8 %

Największa liczba gospodarstw posiada podstawowe budynki inwentarskie - obory, stodoły, budynki wielofunkcyjne i kurniki. Natomiast chlewnie, stajnie, oraz tunele foliowe występują sporadycznie.

Na tle regionu chełmskiego wyposażenie gospodarstw w budynki i budowle jest zbliżone do średniej dla obszaru.

W okresie ostatnich kilku lat budynki inwentarskie powstają sporadycznie. Podyktowane to jest względami ekonomicznymi w rolnictwie.

3.1.6. Infrastruktura w gospodarstwach rolnych (PSR – 1996 r.).

Zaopatrzenie w wodę:

Gospodarstwa rolne są zaopatrywane w wodę z następujących źródeł:

Sposób zaopatrzenia	Liczba gospodarstw	% liczby ogólnej	
		gmina	rejon
Wodociąg sieciowy			
- bez podłączenia do gospodarstwa	3	0,4	1,5
- z podłączeniem do gospodarstwa	165	19,9	44,3
Wodociąg zagrodowy			
- ze studni głębinowej	152	18,3	12,7
- ze studni gospodarczej	140	16,9	9,8
Studnie bez instalacji	365	44,0	31,1
Dowóz wody spoza gospodarstwa	4	0,5	0,6

Wyposażenie gospodarstw w wodociąg sieciowy jest ponad dwukrotnie niższe od średniej w rejonie. Według stanu obecnego gmina jest wyposażona w wodociąg sieciowy znacznie lepiej.

Wodociąg posiadają miejscowości: Staszycy, Kozia Góra, Wierzbica, Busówno Wieś i Kolonia, Syczyn, Kolonia Pniówno, Władysławów.
Zwodociągowanie gminy ocenia się na ok. 33 %.

Zaopatrzenie w gaz i sieć elektryczną:

Gospodarstwa zaopatrywane są w gaz i prąd z następujących źródeł:

Wyszczególnienie	Liczba gospodarstw	% liczby ogólnej	
		gmina	rejon
Zaopatrzenie z sieci gazowej			5,4
Zaopatrzenie z butli	551	66,5	61,0
Nie korzystające z gazu	278	33,5	33,7
Wyposażenie w sieć elektryczną			
– 380 V	581	70,1	65,7
– 220 V	246	29,7	33,7
Nie posiadające sieci elektrycznej	2	0,2	0,4

Gmina nie posiada zaopatrzenia w gaz sieciowy.

Wyposażenie w sieć elektryczną o wyższej mocy (380 V) jest lepsze, niż średnia w regionie. Spośród gospodarstw korzystających z prądu – 55 gospodarstw (6,6 %) zgłosiło potrzebę zwiększenia mocy w sieci elektrycznej.

Odprowadzanie ścieków i usuwanie śmieci.

Gospodarstwa rolne w gminie zagospodarowują ścieki we własnym zakresie, tylko 10 % gospodarstw odprowadza ścieki do sieci kanalizacyjnej. Śmieci są wywożone na wysypisko z 25,6 % gospodarstw, pozostała liczba gospodarstw zagospodarowuje we własnym zakresie. Dane liczbowe zestawiono poniżej.

Wyszczególnienie	Liczba gospodarstw	% liczby ogólnej	
		gmina	rejon
Odprowadzanie ścieków			
- do sieci kanalizacyjnej z oczyszcz.	8	10,0	3,8
- do dołu gnilnego	336	40,5	42,7
- bez szamba i sieci	119	14,4	6,2
- brak kanalizacji	366	44,1	47,2
Wywożenie śmieci			
- na zorganizowane wysypisko	212	25,6	22,0
- zagospodarowanie we własnym zakresie	617	74,4	78,0

Na tle rejonu chełmskiego w gminie jest lepsza sytuacja w przypadku wywożenia śmieci na zorganizowane wysypisko.

W zakresie zagospodarowania ścieków i śmieci na przestrzeni kilku ostatnich lat sytuacja uległa poprawie.

Gminna oczyszczalnia ścieków funkcjonuje w Kolonii Busówno. Śmieci są wywożone na gminne wysypisko z dziesięciu miejscowości. Pozostałe miejscowości są wyposażone w kontenery.

Dostępność do usług telefonicznych

Dostępność gospodarstw rolnych do usług telefonicznych limituje przebieg sieci telefonicznych.

W gminie dostęp do telefonu posiada 87,9 % gospodarstw, w tym 81,3 % korzysta z ogólnodostępnego telefonu we wsi. 100 gospodarstw nie ma dostępu do telefonu sieciowego.

Udział gospodarstw wg dostępności do usług telefonicznych zestawiono poniżej:

Wyszczególnienie	Liczba gospodarstw	% liczby ogólnej	
		gmina	rejon
Dostęp do telefonu w gospodarstwie	55	6,6	22,2
Ogólnodostępny we wsi	674	81,3	46,7
Brak dostępu do telefonu	100	12,1	31,1

Na tle rejonu chełmskiego ogólna dostępność do telefonu jest znacznie lepsza, przy czym własny telefon posiada co piętnaste gospodarstwo.

Sytuacja w zakresie telefonizacji uległa w ostatnich latach poprawie poprzez rozbudowę sieci. Obecnie wszystkie miejscowości są podłączone do sieci telefonicznej.

Znaczna liczba ludności, w tym również rolników, korzysta z telefonii komórkowej. Z powodu braku danych w tym zakresie trudno jest ocenić rozmiar tego zjawiska.

3.1.7. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw rolnych.

Sytuację ekonomiczną gospodarstw charakteryzują wydatki ponoszone na cele inwestycyjne oraz na bieżącą działalność produkcyjną. Wydatki te pochłaniają większość uzyskiwanych dochodów z produkcji towarowej.

Wysokość i proporcje wydatków w gospodarstwach gminy ilustruje poniższe zestawienie.

Wyszczególnienie	Wydatki na bieżącą produkcję rolną	Nakłady inwestycyjne
Razem (tys. zł)	4 193	1 455
Na 1 ha U.R. (zł.)	459	287
Na 1 gospodarstwo w (zł.)	4 518	4 029
W % towarowej produkcji rolnej	74,2	41,7

Wydatki na cele inwestycyjne dotyczą głównie: zakupu ziemi i innych środków trwałych (ciągniki, samochody, maszyny i urządzenia do produkcji rolnej i pozarolniczej), wydatków na budowę, remonty i modernizację budynków mieszkalnych i inwentarskich oraz rozwoju infrastruktury technicznej gospodarstwa, wydatków na nowe nasadzenia upraw trwałych, zwiększenie stada podstawowego zwierząt a także zmianę kierunku produkcji rolnej.

Wydatki ponoszone na bieżącą produkcję dotyczą zakupu nawozów, wapna i środków ochrony roślin, zakupu paliwa, usług rolniczych oraz dzierżawy ziemi.

Rolnicy partycypują także w kosztach inwestycji liniowych (sieć elektryczna i gazowa, wodociągi, kanalizacja, telefonizacja) prowadzonych na terenach wsi.

3.1.8. Charakterystyka produkcji rolnej.

Produkcja roślinna

Produkcja roślinna jest wiodącym kierunkiem działalności rolniczej. W produkcji roślinnej specjalizuje się 41,5 % gospodarstw rolnych. Dla 42,7 % gospodarstw źródłem dochodu jest produkcja mieszana – roślinna i zwierzęca.

Produkcja polowa zajmuje niemal cały obszar gruntów ornych w sektorze gospodarstw indywidualnych.

W strukturze upraw dominują zboża, które zajmują 75,9 % powierzchni zasiewów.

Wśród zbóż podstawowych pierwsze miejsce zajmuje uprawa pszenicy (35,4 %), drugie jęczmienia (16,9 %), a trzecie żyta – (10,6 %). Na kolejnych miejscach pod względem arealu znajdują się rośliny przemysłowe i ziemniaki. Pozostałe uprawy łącznie zajmują 10,3 % powierzchni zasiewów. Od roku 1996 zwiększyła się powierzchnia pod zasiewami w sektorze indywidualnym.

Udział zbóż w strukturze utrzymuje się od 1996 r. na poziomie powyżej 75 %.

Powierzchnię i strukturę zasiewów wybranych upraw na przestrzeni lat 1996 – 1999 – 2002 przedstawia poniższe zestawienie:

Wyszczególnienie	Powierzchnia (ha)			struktura (%)				
	1996	1999	2002	1996	1999			2002
					gm.	po- wiat	woj	
Ogółem pow. zasiewów	6 397	6 294	6 459	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Zboża razem	4 974	4 825	4 905	77,8	76,7	73,7	65,5	75,9
w tym: pszenica	2 130	2 150	2 285	33,3	34,2	35,0	24,8	25,4
żyto	759	600	685	11,9	9,5	11,7	13,4	10,6
jęczmień	1 009	1 160	1 090	15,8	18,4	14,4	9,1	16,9
owies	195	170	123	3,0	2,7	2,6	6,5	1,9
pszenżyto	290	130	246	4,5	2,1	1,7	3,6	3,8
mieszanki	509	600	476	8,0	9,5	8,2	12,1	7,4
Ziemniaki	517	620	306	8,1	9,9	7,3	11,2	4,7
Przemysłowe	478	627	580	7,5	10,0	9,2	6,8	9,0
Pozostałe	428	222	668	6,7	3,5	9,8	16,5	10,3

Na tle powiatu i województwa udział zbóż w strukturze jest większy, w porównaniu ze średnią dla powiatu o 3 pkt. w porównaniu ze średnią dla województwa lubelskiego o ponad 11 pkt.

Rolnicy przeznaczają dużą część zbiorów na samozaopatrzenie swoich gospodarstw i rodzin. Powierzchnia zbóż przeznaczonych na sprzedaż stanowi 44,6 % areалу pod zbożami.

W produkcji roślinnej głównym czynnikiem wpływającym na strukturę zasiewów i uzyskiwane plony i zbiory jest opłacalność upraw oraz możliwość zbytu i zagospodarowania płodów rolnych.

Produkcja zwierzęca

Produkcja zwierzęca wykazuje ściśle powiązanie z produkcją roślinną oraz z powierzchnią użytków zielonych.

Według kierunku produkcji w gospodarstwie, produkcją zwierzęcą zajmuje się 137 gospodarstw, co stanowi 14,5 % ich liczby ogólnej.

Gospodarstwa nastawione są na hodowlę bydła i trzody chlewnej. Sześć gospodarstw specjalistycznych prowadzi chów bydła mlecznego.

Pogłowie i obsada zwierząt gospodarskich w sektorze indywidualnym w latach 1996 i 2002 przedstawia się jak poniżej:

Wyszczególnienie	Obsada szt. na 100 ha U.R.				
	1996	2002	1996		2002
			gm.	woj	
Bydło	3 402	1 772	45,7	36,1	21,8
w tym: krowy	1 487	876	20,0	x	10,8
Trzoda chlewna	5 835	5 161	78,4	89,0	63,5
w tym: lochy	567	687	7,6	x	8,4
Owce	81	27	0,8	x	0,3

Towarową produkcję żywca rzeźnego jak i mleka prowadzą najczęściej gospodarstwa o areale powyżej 5 ha. W porównaniu do średnich dla województwa lubelskiego wskaźnik obsady bydła jest większy, a trzody chlewnej mniejszy.

Towarowa produkcja rolna w gospodarstwach indywidualnych w 1996 r. wynosiła w gminie 5 654 tys. zł. Na 1 pełnozatrudnionego przypada 3 936 zł. na 1 ha użytków rolnych – 623 zł. a na 1 gospodarstwo rolne – 6 261 zł.

Wskaźniki te w porównaniu ze średnimi dla rejonu chełmskiego przedstawiają się następująco: produkcja towarowa na 1 zatrudnionego była w gminie większa o 19,7 %, na 1 ha użytków rolnych – mniejsza o 11,8 % a na 1 gospodarstwo – większa o 7,6 %.

3.1.9. Obsługa rolnictwa.

Zorganizowany system obsługi rolnictwa w gminie, działający do lat 90-tych uległ rozpadowi. Jednostki zajmujące się obsługą podlegały przekształceniom, w wyniku czego zostały częściowo lub całkowicie sprywatyzowane bądź uległy likwidacji. Gminna Spółdzielnia „Samopomoc Chłopska” zajmująca się skupem i zaopatrzeniem, znajduje się w stanie likwidacji.

W Busównie prowadzi bardzo ograniczoną działalność usługową Spółdzielnia Usług Rolniczych.

Skupem pozostałych artykułów pochodzenia rolniczego, jak również zaopatrzeniem w środki do produkcji zajmują się prywatni przedsiębiorcy.

W pozostałych miejscowościach gminy sieć usług rolniczych została zlikwidowana.

Bazy (obiekty) są pustostanami lub wykorzystywane są doraźnie na działalność pozarolniczą.

Organizacja obrotu towarami rolnymi jest w gminie słabo rozwinięta. Nie wykształciły się jeszcze nowoczesne struktury rynkowe. Utworzenie rynku pierwotnego poprzez powstawanie grup producenckich i ich związków mogłoby w przyszłości zapewnić odpowiedni poziom produkcji i dystrybucji artykułów rolnych.

Informacja rynkowa oraz profesjonalne działania marketingowe będą miały w tej dziedzinie bardzo istotne znaczenie.

3.2. Leśnictwo.

Leśnictwo wraz z rolnictwem są działami gospodarki, które mają w dyspozycji ponad 89 % gruntów gminy.

Lasy i zadrzewienia zajmują łącznie 1 387 ha, tj. 9,5 % powierzchni ogólnej gminy. Grunty leśne w tej ilości zajmują 1 234 ha (8,4 %), a grunty zadrzewione i zakrzewione – 153 ha (1,0 %) powierzchni całkowitej.

Grunty leśne, zadrzewione i zakrzewione stanowią w większości własność państwową. Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe zarządza obszarem 1 011 ha, co stanowi 72,9 % gruntów leśnych. Własnością prywatną (osób fizycznych i prawnych poza Skarbem Państwa) są lasy o powierzchni 255 ha, tj. 18,4 %. Pozostała powierzchnia 121 ha (8,7 %) jest własnością innych jednostek (wspólnoty gruntowe, kościoły i związki wyznaniowe, spółdzielnie).

Lesistość gminy jest niższa od średniej dla powiatu chełmskiego o 7,7 pkt., od średniej dla województwa lubelskiego o 12,1 pkt. i od średniej krajowej o 19,4 pkt.

Lasy i zadrzewienia pełnią wielorakie funkcje. Najważniejsza z nich to funkcja ekologiczna. Grunty leśne gminy znajdują się w granicach Poleskiego Parku Narodowego i jego otuliny, które obejmują 13 % powierzchni gminy w jej północnej części, oraz w granicach Chełmskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.

W północno – zachodniej części gminy znajduje się oznaczony granicą las ochronny.

Ważną funkcją jest także funkcja turystyczna i gospodarcza.

Gospodarcze wykorzystanie lasu obejmuje pozyskanie drewna, sprzedaż drewna, pozyskanie ważniejszych użytków ubocznych oraz odstrzału, odłowu i skupu ubitych zwierząt łownych.

Prowadzona statystyka w tym zakresie w odniesieniu do gmin dotyczy tylko pozyskania grubizny.

Skalę pozyskiwania drewna (grubizny) z lasów w gminie ilustrują dane z 2001 r.

Ogółem pozyskano 2 738 m³ drewna, w tym 2 585 m³ w lasach państwowych i 153 m³ w lasach prywatnych.

Zagospodarowanie lasu obejmuje prace gospodarcze z zakresu hodowli i ochrony lasu oraz zadrzewień. Rozmiar tych działań na obszarze gminy w latach 1999 – 2000 - 2001 r. był następujący:

Wyszczególnienie	Zalesienia (ha)		Odnowienia (ha)	
	Sektor państwowy	Sektor prywatny	Sektor państwowy	Sektor prywatny
1999 r	—	17,00	—	—
2000 r.	4,60	4,00	0,84	—
2001 r.	2,56	14,80	2,34	—
Razem:	7,16	35,80	3,18	—

W okresie 3 lat przeprowadzone zostały zalesienia gruntów na obszarze łącznie 42,96 ha, w tym w lasach państwowych – 7,16 ha, w lasach prywatnych, nie stanowiących własności Skarbu Państwa – 35,80 ha.

Odnowienia lasu – sztuczne i naturalne – przeprowadzone zostały na obszarze 3,18 ha w sektorze państwowym. Nadzór administracyjny nad lasami państwowymi w gminie sprawuje Nadleśnictwo Chełm a nad lasami, nie stanowiącymi własności Skarbu Państwa – Starostwo Powiatowe w Chełmie.

3.3. Uwarunkowania gospodarowania zasobami rolnymi i leśnymi.

9. Rolnictwo jest główną gałęzią gospodarki gminy i podstawowym źródłem utrzymania ludności.
10. Warunki przyrodnicze dla produkcji rolnej są korzystne.
11. Występuje potrzeba przebudowy struktury użytkowania gruntów: zwiększenia udziału sadów, poprawa lesistości.
12. Czyste środowisko przyrodnicze stwarza warunki dla rozwoju rolnictwa ekologicznego i agroturystyki.
13. Struktura agrarna wadliwa, konieczność jej przebudowy należy zaliczyć do zadań priorytetowych.
14. Produkcja rolna jest słabo ukierunkowana, przeważa produkcja roślinna, wskazany rozwój i zróżnicowanie produkcji zwierzęcej.
15. Charakter produkcji rolnej jest typowo surowcowy – słabe powiązanie gospodarstw z rynkiem i zakładami przetwórstwa rolnego.
16. Niski stopień towarowości produkcji, potrzeba przebudowy charakteru produkcji w celu zwiększenia rentowności.
17. Brak rozwiniętego przemysłu rolno – spożywczego i przechowalnictwa płodów rolnych.
18. Niski poziom wyposażenia gospodarstw w infrastrukturę – głównie w instalację wodno – kanalizacyjną i gazową.
19. Brak zorganizowanej sieci dystrybucji produktów rolnych i zaopatrzenia gospodarstw w środki produkcji.
20. Wysoki stopień zatrudnienia w rolnictwie, duże zatrudnienie na 100 ha użytków rolnych, nadwyżka siły roboczej, ukryte bezrobocie agrarne.
21. Niskie kwalifikacje zawodowe rolników, brak wykwalifikowanej kadry.
22. Nadmierna liczba maszyn rolniczych w stosunku do możliwości efektywnego wykorzystania.
23. Niewielki potencjał ekonomiczno – produkcyjny gospodarstw.
24. Niski stopień lesistości gminy.
25. Szansa poprawy lesistości poprzez zalesianie gruntów nieefektywnych, zagrożonych marginalizacją.

Główne problemy wynikające z oceny stanu istniejącego.

1. Konieczność ochrony gleb wysokiej jakości przed zmianą użytkowania, podniesienie produktywności użytków rolnych.
2. Niewłaściwa struktura agrarna, duże rozdrobnienie gospodarstw, proces postępuje z przyczyn ekonomicznych.
3. Mała opłacalność produkcji w rolnictwie

4. Wysokie zatrudnienie w rolnictwie. i ukryte bezrobocie agrarne, co stwarza konieczność organizacji nowych miejsc pracy poza rolnictwem.
5. Niski poziom przygotowania zawodowego rolników.
6. Konieczność zrównoważonego gospodarowania zasobami leśnymi w sytuacji niskiego wskaźnika lesistości.
7. Potrzeba ścisłej ochrony gruntów leśnych przed przeznaczeniem na cele nieleśne.

4. Ocena stanu zagospodarowania gminy.

4.1. Struktura funkcjonalna gminy i przestrzenne uwarunkowania rozwoju.

Gmina Wierzbica położona w północno – zachodniej części powiatu chełmskiego o pow. 146 km² jest typową przykładem gminą rolniczą. Ponad 75 % mieszkańców gminy związana jest z rolnictwem.

Użytki rolne stanowią 80 % powierzchni gminy a wśród nich ponad 80 % stanowią grunty klasy I ÷IV.

Warunki dla rozwoju rolnictwa w gminie ocenia się jako korzystne. Jednak występuje duże rozdrobnienie gospodarstw - około 50 % to gospodarstwa do 5 ha powierzchni. Średnia wielkość gospodarstwa – 6,1 ha.

Bardzo mała lesistość gminy – lasy stanowią zaledwie 9,5 % powierzchni gminy. Natomiast dość duży procent (22%) w użytkach rolnych stanowią użytki zielone.

Do połowy lat 90-tych na terenie gminy istniały duże ośrodki gospodarki wielkotorwarowej (Wólka Tarnowska, Busówno, Staszyce) prowadzone przez Państwowe Gospodarstwa Rolne oraz RSP (Pniówno, Świącica).

Po likwidacji Państwowych Gospodarstwa Rolnych i innych zakładów na terenie gminy (GS, POM) pojawiło się zjawisko bezrobocia. W 2001 r. bez pracy na terenie gminy pozostawało ponad 530 osób.

Liczba ludności gminy na przestrzeni ostatnich 10 lat uległa niewielkiemu zmniejszeniu (70 osób). Zmalał przyrost naturalny, zmniejszył się udział ludności w grupie wieku przedprodukcyjnego, saldo migracji jest ujemne. Są to zjawiska niekorzystne wpływające na kondycję demograficzną mieszkańców gminy.

Istniejące uwarunkowania społeczne, warunki środowiska przyrodniczego, rolniczego, infrastruktury technicznej, wpłynęły na kształtowanie struktury przestrzennej gminy. Jest ona mało zróżnicowana. Istniejące miejscowości są typowymi przykładami wsi o zabudowie liniowej (tzw. ulicówki), wyjątek stanowią wsie Pniówno i Świącica o układzie gniazdowym, oraz w ostatnich latach rozwijająca się miejscowość gminna Wierzbica.

Na terenie gminy praktycznie nie zachowały się układy zabytkowe założeń urbanistycznych czy architektonicznych, poza zespołem sakralnym w Olchowcu i zespołem dworsko – parkowym w Chylinie.

Na terenie gminy występują dość liczne ograniczenia rozwoju przestrzennego. Północną część gminy (wieś Karczunek) obejmuje Poleski Park Narodowy z otuliną. Połowa terenu gminy położona jest w granicach Chełmskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.

Północno – wschodnią część gminy obejmuje Międzynarodowy Rezerwat Biosfery „Polesie Zachodnie” oraz Międzynarodowy węzeł ekologiczny ECONET – PL.

Dwie trzecie powierzchni gminy położone jest na udokumentowanych złożach węgla kamiennego.

Układ funkcjonalny gminy kształtuje położenie poszczególnych jednostek osadniczych względem siebie, ich nasycenie w usługi, pełnione funkcje administracyjne względem siebie i funkcje wynikające z warunków terenowych.

Przebiegająca przez teren gminy ze wschodu na zachód droga powiatowa relacji: Sawin – Wierzbica, łącząca się w Wierzbicy z drogą wojewódzką relacji: Staw – Wierzbica – Cyców, dzieli gminę na część północną i południową.

W północnej części zlokalizowana jest większość jednostek osadniczych z miejscowością Wierzbica - pełniącą funkcję ośrodka gminnego. Ośrodek gminny mimo lokalizacji na swoim terenie podstawowych urządzeń i obiektów obsługi mieszkańców gminy, nie jest dostatecznie ukształtowany. Miejscowość gminna skupia 25 % mieszkańców gminy. Inne znaczące miejscowości zlokalizowane w tej części gminy to: Wólka Tarnowska – 9,5 %, Syczyn – 8 %, Busówno – 7,7 % mieszkańców gminy.

W tej części znajdują się w większości omówione wyżej obszary chronione.

Część południowa charakteryzuje się dużymi obszarami gruntów ornych wysokich klas.

Znaczące miejscowości w tej części gminy to: Olchowiec – 7,6 %, Pniówno – 6,5 %, Ochoża i Święcica – 4,5 % mieszkańców gminy.

W tej części gminy występuje dość liczna zabudowa rozproszona.

Występujące na terenie gminy rzeki: Lepitucha w części północnej, Świnka i Rów Nagórnik w części południowej zasilają istniejące zbiorniki wodne (Pniówno, Syczyn, Święcica) i tworzą wraz z dolinami tzw. korytarze ekologiczne.

Bardzo poważnym ograniczeniem rozwoju jest niski stopień zwodociągowania poszczególnych miejscowości i brak kanalizacji sanitarnej.

Gmina nie posiada sieci gazu ziemnego.

Stan dróg zarówno wojewódzkich, powiatowych jak i gminnych wymaga modernizacji i rozbudowy.

4.2. Uwarunkowania komunikacyjne.

4.2.1. Układ drogowy.

Układ komunikacyjny gminy Wierzbica tworzą drogi o znaczeniu wojewódzkim, powiatowym i gminnym.

Drogi wojewódzkie

Przez teren gminy Wierzbica przebiega droga zaliczona do kategorii dróg wojewódzkich Nr 841 relacji: Cyców – Wierzbica – Staw. W obszarze gminy długość jej wynosi ok. 13,90 km. Droga przebiega przez obszary częściowo zabudowane, nawierzchnia bitumiczna na całej długości, jezdnia o szerokości 6 m. W miejscowości Wierzbica występuje przekrój uliczny i półuliczny.

Pomiar ruchu przeprowadzony w 2000 r. na drogach krajowych i wojewódzkich wykazał wzrost ruchu o około 32% w porównaniu z rokiem 1995.

W województwie lubelskim średni dobowy ruch (SDR) pojazdów samochodowych na sieci dróg wojewódzkich w 2000 r. Wynosił 1937 poj./dobę, wskaźnik wzrostu 2000/1995 wynosi 1,23.

Na drodze Nr 841 średni dobowy ruch pojazdów samochodowych wynosił:

- w 1995 r. na odcinku Cyców – Wierzbica – 800 poj./dobę
- na odcinku Wierzbica - Staw – 1 300 poj./dobę
- w 2000 r. na odcinku Cyców – Wierzbica – 954 poj./dobę
- na odcinku Wierzbica - Staw – 1 695 poj./dobę

Na drogach wojewódzkich w 2000 r. zdecydowanie przeważał (blisko 80%) ruch samochodów osobowych. Udział ruchu samochodów ciężarowych był niewielki. Pojazdy te w znacznie większym stopniu wykorzystują sieć dróg krajowych. Na drogach wojewódzkich występuje większy udział procentowy ruchu motocykli, autobusów i ciągników rolniczych.

Największy wzrost ruchu zanotowano dla samochodów osobowych (około 41%).

Drogi powiatowe.

Istniejące w gminie drogi zaliczone do kategorii dróg powiatowych zapewniają bliskie powiązanie gminy z sąsiednimi gminami, a także lokalne powiązanie wewnątrz gminy obszarów wzajemnie oddalonych.

Łączna długość dróg powiatowych na obszarze gminy wynosi około 58,30 km, w tym część tych dróg nie posiada nawierzchni utwardzonej i jest ich około 14,70 km, o nawierzchni utwardzonej około 43,60 km.

Przez obszar gminy przebiegają wymienione poniżej drogi powiatowe:

- Droga powiatowa Nr 06 136 – relacji: Garbatówka – Świerszczów – Widły – Syczyn - Ludwinów – długość około 4,9 km, o nawierzchni bitumicznej, W miejscowości Syczyn droga przebiega przez teren zabudowy zagrodowej.
- Droga powiatowa Nr 06 137 – relacji: Urszulin – Wereszczyn – Chutcze – Sawin – o długości około 4,8 km, o nawierzchni bitumicznej, parametry klasy „Z” (zbiorczej). Droga przebiega przez tereny o luźnej zabudowie zagrodowej.
- Droga powiatowa Nr 06 139 – relacji: Widły – Małków – Chmieliska – o długości 1,1 km, o nawierzchni bitumicznej, parametry klasy „L” (lokalnej). Droga przebiega przez tereny niezabudowane.
- Droga powiatowa Nr 06 140 – relacji: droga powiatowa Nr 06 121 – Wólka Tarnowska – Busówno – Bezek - Rejowiec – o długości około 17,6 km, w tym o nawierzchni bitumicznej 13,6 km, gruntowej – 4,0 km. Droga przebiega przez tereny o luźnej zabudowie zagrodowej.
- Droga powiatowa Nr 06 142 relacji: Cyców – Bekiesza – Bachus Wanda – o długości 5 km, nieutwardzona.
- Droga powiatowa Nr 06 145 – relacji: Wierzbica – Chutcze – o długości około 5,5 km, o nawierzchni bitumicznej. Droga przebiega przez tereny w większości zabudowane, parametry klasy „Z” (zbiorczej). W miejscowości Wierzbica droga posiada przekrój uliczny.
- Droga powiatowa Nr 06 146 – relacji: Wierzbica – Sawin – o długości 7,2 km, o nawierzchni utwardzonej parametry klasy „Z” (zbiorczej). Droga przebiega przez tereny zabudowy zagrodowej. W miejscowości Wierzbica droga posiada przekrój uliczny.
- Droga powiatowa Nr 06 204 – relacji: Okszów – Przysiółek – Pniówno – Olcho-wiec - Kulik – o długości 12,2 km, w tym o nawierzchni utwardzonej 6,5 km, pozostały odcinek o długości 5,7 km – nieutwardzony, parametry klasy „Z” (zbiorczej).

W układzie dróg powiatowych można wyodrębnić dwie grupy dróg z uwagi na ich rangę w obsłudze obszaru gminy, a mianowicie:

- drogi służące do połączenia gminy Wierzbica z sąsiednimi gminami,
- drogi służące do obsługi gminy.

Do pierwszej grupy kwalifikują się drogi o numerach:

- 06 136 – połączenie z gminą Cyców,
- 06 140, 06 137 połączenie z gminami Siedliszcze i Urszulin,
- 06 146 – połączenie z gminą Sawin.

Pozostałe drogi służą do obsługi wewnętrznej gmin.

Stan nawierzchni dróg powiatowych w większości jest zły i nieprzystosowany do występujących obciążeń ruchem.

Drogi powiatowe stanowią uzupełnienie sieci dróg wojewódzkich, a ich zadanie polega na zapewnieniu mieszkańcom gminy właściwej obsługi komunikacyjnej, zarówno w powiązaniach wewnętrznych gminy jak i w powiązaniu z obszarami sąsiednich gmin i miejscowości. Droga wojewódzka i drogi powiatowe stanowią zasadniczy procent sieci drogowej gminy i są podstawowym układem komunikacyjnym. Łączna długość tych dróg wynosi około 72,20 km, w tym utwardzonych – 57,50 km.

Drogi gminne.

Bezpośrednią obsługę komunikacyjną wsi i kolonii zapewniają drogi gminne. Drogi gminne spełniają rolę dojazdów do skupisk zabudowy zagrodowej, wiążąc je z siecią dróg powiatowych i wojewódzkich. Łączna długość dróg gminnych wynosi około 37,50 km, w tym o nawierzchni utwardzonej 12,40 km, gruntowej 25,10 km, co daje wskaźnik gęstości w obszarze gminy 8,50 km / 100 km².

Zestawienie dróg gminnych:

- nr 24 001 – relacji: Kol. Busówno (od drogi wojewódzkiej nr 841) do drogi gminnej nr 21 006.
- nr 24 002 – relacji: Wólka Tarnowska – Wygoda – do drogi gminnej nr 24 007,
- nr 24 003 – relacji: Chylin wieś – Staszyce,
- nr 24 004 – relacji: Świącica – do drogi wojewódzkiej nr 841 (Ochoża - Pniaki),
- nr 24 005 – relacji: Kozia Góra – Pniówno (do drogi powiatowej Nr 06 204)
- nr 24 006 – relacji: Kol. Busówno (od drogi powiatowej Nr 06 140 - do drogi wojewódzkiej nr 841),
- nr 24 007 – relacji: Tarnów – Chylin wieś,
- nr 24 008 – relacji: od drogi gminnej nr 21 004 – Kamienna Góra – do drogi wojewódzkiej nr 841,
- nr 24 009 – relacji: od drogi wojewódzkiej nr 841 (Werejce) – Buza – Olchowiec,
- nr 24 010 – relacji: Syczyn – do drogi powiatowej Nr 06 142 (Bachus Wanda),
- nr 24 011 – relacji: Olchowiec wieś - Olchowiec Kol. - do drogi powiatowej Nr 06 140 (Świącica.
- nr 24 012 – relacji: (Olchowiec) od drogi powiatowej Nr 06 204 – Helenów – granica gminy (Mogielnica),
- nr 24 013 – relacji: (Ochoża Pniaki) od drogi wojewódzkiej nr 841- Ochoża wieś granica gminy.
- nr 24 014 – relacji: od drogi powiatowej Nr 06 145 – Władysławów – Chylin Wielki – do drogi gminnej nr 24 007,

Na terenie gminy Wierzbica łączna długość dróg wynosi 109,70 km, utwardzonych 64,50 km w tym:

- drogi wojewódzkie – 13,90 km, utwardzone,
- drogi powiatowe – 58,30 km w tym utwardzonych 43,60 km,
- drogi gminne – 37,50 km w tym utwardzonych 12,40 km.

Wskaźnik gęstości sieci dróg utwardzonych w gminie Wierzbica wynosi 47,88 km/100 km² i jest niższy od wskaźnika gęstości w województwie lubelskim, który wynosi 71,5 km/100 km².

Gęstość sieci dróg powiatowych utwardzonych w gminie wynosi 29,86 km/100 km² i jest niższy od wskaźnika dróg powiatowych w powiecie chełmskim, który wynosi 31,83 km / 100 km².

Natomiast wskaźnik gęstości dróg gminnych utwardzonych wynosi 8,50 km/100 km² i jest niższy niż w powiecie chełmskim, który wynosi 17,80 km/100 km².

4.2.2. Komunikacja zbiorowa.

Większość dróg utwardzonych pokrytych jest regularną siecią komunikacji zbiorowej obsługiwana przez PKS Chełm oraz prywatnego przewoźnika z Cycowa. Częstotliwość kursowania autobusów dostosowana jest do potrzeb mieszkańców gminy. Realizowane są połączenia z Chełmem, Lublinem, Katowicami, Częstochową, Warszawą oraz sąsiednimi gminami.

W miejscowości Wierzbica zlokalizowany jest dworzec autobusowy z poczekalnią dla podróżnych.

4.2.3. Zaplecze techniczne motoryzacji.

W miejscowości Wierzbica znajduje się stacja paliw wyposażona w trzy dys-trybutory paliw płynnych i jeden gazowy, co obecnie na potrzeby lokalnych odbiorców jest wystarczająca.

Naprawę pojazdów prowadzą zakłady zlokalizowane w Wierzbicy.

4.2.4. Wnioski.

W celu usprawnienia obsługi komunikacyjnej gminy Wierzbica i poprawienie jej dostępności oraz zminimalizowanie uciążliwości, należy przyjąć następujące zasady i kierunki działania:

- systematyczna budowa, modernizacja sieci dróg na terenie gminy,
- budowa dróg gminnych pozwoli mieszkańcom na właściwe wykorzystanie środków transportu oraz polepszy dostęp rolników do posiadanych gruntów ornych i użytków zielonych,
- budowa obwodnicy miejscowości gminnej Wierzbica.

4.3. Uwarunkowania wynikające ze stanu funkcjonowania infrastruktury technicznej.

4.3.1. Zaopatrzenie w wodę.

Mieszkańcy gminy Wierzbica zaopatrują się w wodę poprzez wodociągi grupowe bądź indywidualne ujęcia wód podziemnych oraz w części ze studni kopanych. Na obszarze gminy działają dwa wodociągi:

Wodociąg Wierzbica .

Wodociąg obejmuje swoim zasięgiem miejscowości: Wierzbica, Wierzbica os. Kol. Busówno, Staszycy, Kozia Góra, Busówno, Władysławów.

Ujęcie wody i stacja wodociągowa usytuowana jest w Wierzbicy.

Ujęcie składa się z dwóch studni głębinowych o zatwierdzonych zasobach w kat. B, $Q = 78,0 \text{ m}^3/\text{h}$ przy $S = 30,5 \text{ m}$.

Głębokość studni – 100 m.

Układ wodociągu dwustopniowy.

Stacja wodociągowa wyposażona jest:

- - blok hydroforów BH 2 x $6,3 \text{ m}^3$ o pojemności całkowitej $12,6 \text{ m}^3$
- - blok sprężarek BS1 3SW60,
- - 2 zbiorniki wyrównawcze o pojemności po 150 m^3 każdy (żelbetowe)

Pobór wody z ujęcia dla potrzeb wodociągu:

$$Q_{\text{max d}} - 643,85 \text{ m}^3/\text{d}$$

$$Q_{\text{śr d}} - 490,86 \text{ m}^3/\text{d}$$

$$Q_{\text{max h}} - 65,35 \text{ m}^3/\text{h}$$

Projektowana jest rozbudowa wodociągu „WIERZBICA”, który będzie obejmował swoim zasięgiem niżej wymienione miejscowości:

Chylin, Chylin Mały, Chylin Wielki, Terenin, Helenów, Olchowiec, Kol. Olchowiec, Święcica, Pniówno, Kamienna Góra, Ochoża, Pniaki, Ochoża, Syczyn, Werejce.

Zapotrzebowanie wody wówczas wyniesie:

$$Q_{\text{max d}} - 1.193,70 \text{ m}^3/\text{d}$$

$$Q_{\text{śr d}} - 1.486,00 \text{ m}^3/\text{d}$$

$$Q_{\text{max h}} - 111,60 \text{ m}^3/\text{h}$$

Strefa bezpośrednia ujęcia w granicach ogrodzenia.

Strefy ochrony pośredniej brak.

Zakazy na terenie strefy ochrony bezpośredniej:

- przebywania osób niezatrudnionych bezpośrednio przy utrzymaniu i eksploatacji urządzeń do poboru wody,
- użytkowania gruntów do celów niezwiązanych z eksploatacją ujęcia,

Nakazy:

- odprowadzenia wód opadowych w taki sposób, aby nie mogły przedostawać się do urządzeń do poboru wody,
- zagospodarowania terenu zielenią,
- ogrodzenie terenu ochrony bezpośredniej oraz umieszczenie tablic informacyjnych o ujęciu wody i zakazie wstępu osób nieupoważnionych na teren ochrony bezpośredniej.

Istniejąca sieć wodociągowa w Syczynie obecnie połączona jest z układem wodociągu wiejskiego w Ludwinowie gm. Cyców.

Docelowo zostanie włączona do składu wodociągu grupowego Wierzbica.

Ujęcie wody RSP Pniówno

Ujęcie zlokalizowane na terenie RSP Pniówno składa się z 2 studni głębinowych o głębokości 55,0 m, pompa typu GB 2,04.

Hydrofornia wyposażona jest w 2 zbiorniki hydroforowe V – 1,5 m³ każdy, oraz sprzęt kontrolno – pomiarowy.

Strefa pośrednia: 26 x 39 m

Pozwolenie wodno – prawne wydane przez U. W. w Chełmie z dnia 17.07.1998 r. termin ważności do 31.12.2008 r.

Wydajność:

$$Q_{\max d} - 17,4 \text{ m}^3/\text{d}$$

$$Q_{\text{śr d}} - 10,2 \text{ m}^3/\text{d}$$

$$Q_{\max h} - 4,2 \text{ m}^3/\text{h}$$

Woda użytkowana jest dla potrzeb RSP.

Ujęcie wody w G.S. Wierzbica

Pozwolenie wodno – prawne z dnia 10.03.1998 r. wydane przez U. W. w Chełmie z terminem ważności do 31.XII.2008 r.

Hydrofornia wyposażona w 1 hydrofor V – 2,5 m³, sprężarkę mechaniczną typu UAN, chloratory typu C – 52, zbiornik wyrównawczy - 50 m³

Układ wodociągu dwustopniowy, woda pobierana dla potrzeb G.S. (piekarnia)

Strefa ochrony pośredniej o promieniu 400,00 m, wokół ujęcia.

Ujęcie wody w szkole w Chylinie

Pozwolenie wodno – prawne wydane przez U. W. w Chełmie w dniu 20.12.1988 r. – termin ważności do 31.XII.2005 r. Ujęcie składa się z jednej studni głębinowej o

głębokości 33,0 m, z pompą głębinową G – 40

zatwierdzone zasoby w kat. „B” – 7,8 m³ / h.

Hydrofornia w budynku szkoły , wyposażona w dwa zbiorniki hydroforowe: V- 100 l, V- 300 l.

Zapotrzebowanie wody:

$$Q_{\max d} - 35,2 \text{ m}^3/\text{d}$$

$$Q_{\text{sr d}} - 34,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

$$Q_{\max h} - 2,9 \text{ m}^3/\text{h}$$

Woda użytkowana dla potrzeb szkoły w Chylinie.

Wodociąg – Wólka Tarnowska

Wodociąg obejmuje swoim zasięgiem osiedle mieszkaniowe Spółdzielni Mieszkaniowej w Wólce Tarnowskiej (dawne PGR).

Ujęcie składa się z 2 studni głębinowych, z tego tylko jedna eksploatowana, o zatwierdzonych zasobach eksploatacyjnych w kat. „B” $Q = 16,0 \text{ m}^3 / \text{h}$.

Głębokość studni – 70 m każda.

Układ wodociągu dwustopniowy.

W studni zamontowana jest pompa typ G – 60 V. z silnikiem 9,0 kW.

Stacja wodociągowa:

- odżelaziacz 1000 l.
- zbiornik hydroforowy V- 2000l,
- aparat do instalacji sprężonego powietrza.

Zbiorniki wyrównawcze o pojemności po 50 m^3 – szt. 2

Pobór wody z ujęcia dla potrzeb wodociągu:

$$Q_{\max d} - 62,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

$$Q_{\text{sr d}} - 93,0 \text{ m}^3/\text{d}$$

$$Q_{\max h} - 16,0 \text{ m}^3/\text{h}$$

Dla rozszerzenia zasięgu działania wodociągu przewidzianego programem , niezbędne będzie wykonanie modernizacji istniejącej stacji wodociągowej, łącznie z wymianą pomp głębinowych.

Ponadto należy rozbudować sieć wodociągową do niżej wymienionych miejscowości: Wólka Tarnowska wieś, Wygoda, Tarnów, Karczunek, Bakus Wanda, Buza.

Strefa ochrony bezpośredniej ujęcia w granicach ogrodzenia.

Strefa ochrony pośredniej zgodna z decyzją Starostwa Powiatowego w Chełmie – ROL 6220 / 2 /00 z dnia 5.06.2000r.

Wprowadza się na terenie stref ochronnych ujęcia następujące zakazy:

Strefa ochrony bezpośredniej:

- przebywania osób niezatrudnionych bezpośrednio przy utrzymaniu i eksploatacji urządzeń do poboru wody,
- użytkowania gruntów do celów niezwiązanych z eksploatacją ujęcia,

oraz nakazy:

- odprowadzenia wód opadowych w taki sposób, aby nie mogły przedostawać się do urządzeń do poboru wody,
- zagospodarowania terenu zielenią,

- ogrodzenie terenu oraz umieszczenie tablic informacyjnych o ujęciu i zakazie wstępu osób nieupoważnionych.

w strefie ochrony pośredniej wewnętrznej

- wprowadzania ścieków do ziemi i wód powierzchniowych,
- rolniczego wykorzystywania ścieków, w tym stosowania gnojowicy,
- lokalizowania cmentarzy i grzebania zwierząt, lokalizowania składowisk i wylewisk odpadów,
- składowania i przechowywania środków chemicznych i toksycznych bez ich zabezpieczenia przed możliwością infiltracji do gruntu.
- lokalizowania zakładów przemysłowych i ferm chowu zwierząt,
- lokalizowania magazynów ropopochodnych i innych substancji chemicznych oraz rurociągów do ich transportu,
- stosowania środków ochrony roślin o wysokiej toksyczności, które nie są dopuszczone do stosowania w strefach ochronnych ujęć przez Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej (corocznie ogłaszanych w Dzienniku Urzędowym Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej),
- nadmiernego nawożenia upraw rolnych,
- budowy nowych ujęć wody,
- eksploatacja kopalni,
- urządzania parkingów i obozowisk.

w strefie ochrony pośredniej zewnętrznej

- wprowadzania nieoczyszczonych i niedostatecznie oczyszczonych ścieków do ziemi i wód powierzchniowych.
- rolniczego wykorzystywania ścieków, w tym stosowania gnojowicy,
- lokalizowania cmentarzy i grzebania zwierząt,
- lokalizowania składowisk i wylewisk odpadów,
- składowania i przechowywania środków chemicznych i toksycznych bez ich zabezpieczenia przed możliwością infiltracji do gruntu.
- lokalizowania zakładów przemysłowych zagrażających jakości wody,
- lokalizowania magazynów ropopochodnych i innych substancji chemicznych oraz rurociągów do ich transportu,
- stosowania środków ochrony roślin o wysokiej toksyczności, które nie są dopuszczone do stosowania w strefach ochronnych ujęć przez Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej (corocznie ogłaszanych w Dzienniku Urzędowym Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej),
- nadmiernego nawożenia upraw rolnych,
- budowy nowych ujęć wody,
- eksploatacja kopalni.

Urząd gminy Wierzbica opracował Koncepcję wodociągu grupowego dla całej gminy – 2000 r.

Zgodnie z tym programem założono, że całą gminę obejmować będą dwa wodociągi grupowe, Wierzbica i Wólka Tarnowska.

Podstawą powyższych wodociągów będą istniejące już ujęcia wody i stacje wodociągowe.

Wymagać to będzie przeprowadzenia ich modernizacji i rozbudowy do zwiększonego poboru wody.

Zapotrzebowanie na wodę w poszczególnych jednostkach osadniczych – stan obecny i perspektywa, przedstawia poniższa tabela.

Obecnie z wodociągu grupowego w gminie korzysta około 45 %

Zapotrzebowanie na wodę

Nazwa miejscowości	Aktualne zapotrzebowanie			Okres perspektywiczny		
	Q _{max d}	Q _{śr d}	Q _{max h}	Q _{max d}	Q _{śr d}	Q _{max h}
	m ³ /d	m ³ /d	m ³ /h	m ³ /d	m ³ /d	m ³ /h
Pniówno	64,00	88,70	10,38	95,29	124,84	12,95
Ochoża Pniaki	21,89	30,96	4,30	28,40	38,82	4,99
Ochoża	53,26	74,01	8,97	70,22	92,99	10,39
Karczunek	17,13	24,09	3,08	24,30	32,46	3,71
Werejce	8,50	11,99	1,56	11,96	16,06	1,88
Władysławów	28,70	39,97	4,50	44,72	58,38	5,76
Staszyce	36,92	48,00	4,88	44,84	58,13	5,71
Syczyn	87,05	122,08	15,12	125,88	167,29	18,48
Święcica	47,46	64,68	7,61	67,56	87,95	9,30
Kamienna Góra	18,70	26,13	3,05	28,11	37,00	3,82
Helenów	17,53	24,68	3,23	24,50	32,85	3,87
Chylin Wielki	30,81	43,20	5,47	43,90	58,46	6,87
Chylin Mały	12,83	18,04	2,38	17,89	23,96	2,84
Chylin	35,19	48,72	6,79	45,49	60,92	7,83
Buza	2,63	3,74	0,51	3,62	4,88	0,60
Busówno Kol.	82,17	107,92	10,52	102,08	133,58	13,24
Busówno	71,88	92,70	7,65	91,66	117,83	10,15
Bakus Wanda	18,54	25,95	3,31	26,509	35,20	4,01
Olchowiec Kol.	42,97	60,63	8,24	57,11	77,46	9,69
Olchowiec	54,92	76,73	9,62	78,97	104,73	11,72
Tarnów	24,22	34,18	4,68	32,45	43,93	5,49
Wierzbica os.	104,34	129,29	8,99	146,61	182,50	13,71
Wierzbica	85,71	110,30	11,40	111,18	142,70	14,56
Wygoda	8,84	12,47	1,70	12,03	16,22	1,00
Wólka Tarnowska os.	38,36	52,70	4,27	76,82	97,40	7,10
Wólka Tarnowska	38,28	53,81	7,13	52,94	71,01	8,50
Terenin	28,51	39,79	5,06	40,34	53,65	6,14
Kozia Góra	81,13	115,67	17,48	101,48	140,60	19,95

4.3.2. Gospodarka ściekami sanitarnymi..

W miejscowości gminnej znajduje się istniejąca oczyszczalnia ścieków mechaniczno – biologiczna o przepustowości $Q- 160 \text{ m}^3 / \text{d}$.

Oczyszczalnia ścieków składa się z następujących obiektów:

- komora krat.
- piaskownik poziomy.
- przepompownia ścieków.
- „BIOBLOK” NU – 200

Odprowadzanie oczyszczonych ścieków do rzeki Świnki. Pozwolenie wodno – prawne na odprowadzenie ścieków wydane przez U.W. w Chełmie :

- OS 6210/45/93 z dnia 21.09.1993 r. ;
- OS 6210/25/98 z dnia 12.03.1998 r. ;

Przepustowość oczyszczalni:

$Q_{\text{śrd}} 160,0 \text{ m}^3 / \text{d}$.

$Q_{\text{max d}} 200,0 \text{ m}^3 / \text{d}$.

Ścieki odprowadzane siecią kanałów sanitarnych z obiektów z miejscowości Wierzbica.

Wólka Tarnowska - oczyszczalnia ścieków.

Pozwolenie wodno – prawne OS – 6210 /4 /96 z dnia 29.01. do 30.06.2003 r.

Oczyszczalnia mechaniczno – biologiczna składa się z:

- przepompownia ścieków z kratą,
- zblokowana oczyszczalnia ścieków typu „Bioblok” 2 x MU 50 a (krata łukowa z rusztem o prześwicie 10 mm i mechanicznym usuwaniem , komora oczyszczania o poj. 25 m^3 , osadnik wtórny, pionowy, układ sterowniczy)
- komora pomiarowa ilości odprowadzanych ścieków z trójkątem Thomsona.
- poletka do suszenia osadu szt. 3 o pow. $F=238,1 \text{ m}^2$

$Q_{\text{śrd}} 49,8 \text{ m}^3 / \text{d}$

$Q_{\text{max d}} 99,7 \text{ m}^3 / \text{d}$

Odprowadzenie oczyszczonych ścieków za pośrednictwem rowu do rzeki Świnki.

Ścieki sanitarne z budynków spółdzielni mieszkaniowej odprowadzane są siecią kanałów do powyższej oczyszczalni ścieków.

Pozostali mieszkańcy gromadzą ścieki sanitarne w zbiornikach bezodpływowych, a następnie wywożone są do oczyszczalni w Wierzbicy.

Obecnie z sieci kanalizacyjnej korzysta około 20 % mieszkańców gminy.

Wodociągi i kanalizacja

Wyszczególnienie	1990	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Sieć w km									
wodociągowa	15.5	15.7	16.1	19.1	26.1	26.1	26.1	26.1	26.1
kanalizacyjna	2.5	5.9	10.6	10.1	5.3	5.5	5.5	5.5	5.8
Połączenia prowadz. do budynków mieszkaln.									
wodociągowe	274	274	276	334	437	—	—	628m 419	634m 425
kanalizacyjne	230	23	75	79	59	—	—	237m 66	248m 74
Zdroje uliczne	7	6	1	1	2	—	—	—	—
Zużycie wody w gosp. dom.									
w dm ³	73.6	85.7	61.3	69.0	76.9	x	x		
na 1 mieszkańca	12.8	14.7	10.7.12.0	13.4	x	x	x	11.11	11.62
Zużycie wody -dawne woj. chełmskie na 1 mieszkańca w m ³	30.9	34.0	30.7	29,7	27.7	—	—	—	—
J.w. woj. lubelskie w m ³	—	—	—	—	—	28,1	27.1	26.9	x
Zużycie wody w kraju na 1 mieszkańca w m ³	68.8	60.7	56,2	52.6	49.7	47.09	45.5	45.5	x

- Roczniki statystyczne kraju, woj., informacje U.G.
- m – mieszkańców.

4.3.3. Usuwanie nieczystości stałych

Na terenie gminy Wierzbica znajduje się gminne wysypisko odpadów stałych we Władysławowie. Powierzchnia składowiska 0,26 ha i docelowej pojemności 6.200 m³.

Wysypisko powyższe nie posiada żadnego zabezpieczenia ani wyposażenia technicznego. Brak jest również zabezpieczenia przed negatywnym oddziaływaniem na wody podziemne.

Na wysypisko trafiają odpady od mieszkańców gminy, jak również odpady z funkcjonujących na terenie gminy podmiotów gospodarczych.

W celu gromadzenia odpadów na terenie gminy Wierzbica wykorzystywane są kontenery KP – 7 o pojemności 7 m³ w ilości 19 szt.

Jednostką wypełniającą z ramienia Urzędu Gminy zadania usuwania odpadów jest Mechanika Pojazdowa Usługi Komunalne – Bogdan Miłoś , Bezek ,w Wierzbicy.

Odpady medyczne z jednostek służby zdrowia oraz odpady z apteki unieszkodliwiane są w spalarni odpadów medycznych w Chełmie.

Zakończenie eksploatacji składowiska odpadów we Władysławowie przewiduje się na rok 2004.

Gmina Wierzbica weszła w skład „ZWIĄZKU KOMUNALNEGO GMIN ZIEMI CHEŁMSKIEJ”, dla którego to opracowany został program gospodarki odpadami komunalnymi dla miast i gmin, wchodzących w skład Związku.

W proponowanym systemie gospodarki odpadami, gmina będzie realizować zadania związane ze zbiórką i wywozem odpadów gromadzonych selektywnie.

Gmina odpowiadać będzie za rozstawienie na swoim obszarze niezbędnej ilości pojemników do gromadzenia selektywnego oraz ich prawidłowe opróżnianie.

Odpady będą wywożone do składowiska odpadów komunalnych w ramach Zakładu Utylizacji Odpadów Komunalnych, który zlokalizowany został w Srebrzyszczu - gmina Chełm.

4.3.4. Ciepłownictwo.

Centralnego źródła ciepła dla potrzeb wszystkich mieszkańców w gminie nie ma.

Mieszkańcy w zabudowie jednorodzinnej, zagrodowej zaopatrują się w ciepło z lokalnych źródeł ciepła

Natomiast obiekty zabudowy wielorodzinnej potrzeby cieplne w zakresie ogrzewania powierzchni oraz ciepłej wody pokrywają z kotłowni osiedlowych przy wykorzystaniu węgla i koksu.

Na obszarze gminy znajdują się dwa tego typu obiekty.

Wierzbica

Kotłownia rejonowa dla potrzeb zabudowy wielorodzinnej.

Wólka Tarnowska.

Kotłownia rejonowa dla potrzeb zabudowy wielorodzinnej Spółdzielni Mieszkaniowej.

4.3.5. Zaopatrzenie w gaz sieciowy.

Obecnie na terenie gminy Wierzbica brak jest sieci gazowych, jak również nie ma źródeł wytwarzania gazu.

Gmina Wierzbica objęta została programem gazyfikacji województwa chełmskiego, który został uwzględniony w planie województwa lubelskiego, zatwierdzonego przez Sejmik Wojewódzki w Lublinie w m-cu lipcu 2002 r.

Doprowadzenie gazu przewiduje się od strony zachodniej tj. od gminy Cyców, by następnie skierować gazociąg na północ (jako odgałęzienie) dla gmin Urszulin i Hńsk, natomiast na wschód do gminy Sawin.

Na terenie gminy programowana jest stacja redukcyjno – pomiarowa I-go stopnia wg. programu gazyfikacji potrzeby roczne gazu wynosiłyby (orientacyjnie) mln m³ / rok

- potrzeby komunalne	– 5.793	przemysł	– 1.642
- rezerwa 20 %	– 1.159	ogółem	– 8.593

Wnioski

1. Rozbudowa i modernizacja istniejących ujęć wody i stacji wodociągowych w Wierzbicy i Wólce Tarnowskiej.
2. Dalsza rozbudowa sieci wodociągowych w nawiązaniu do już istniejących – dla obszarów o zwartej zabudowie mieszkaniowej.
3. Budowa oczyszczalni ścieków w miejscowościach o zwartej zabudowie lub małych oczyszczalni przydomowych oraz modernizacja oczyszczalni istniejącej w Wierzbicy (około 300 m³/d)
4. Likwidacja istniejącego wysypiska odpadów stałych we Władysławowie, które nie spełnia wymogów sanitarnych ani ochrony środowiska
5. Doprowadzenie gazu ziemnego dla potrzeb mieszkańców i usług oraz drobnego przemysłu w oparciu o program gazyfikacji, w uzgodnieniu z Zakładem Gazowniczym (dostawca gazu).

4.3.6. Elektroenergetyka .

Przez teren Gminy Wierzbica przebiega napowietrzna linia wysokiego napięcia 110 kV Chełm – Nadrybie. Odbiorcy energii elektrycznej z Gminy Wierzbica zasilani są przez sieć napowietrzną magistralną średniego napięcia /15kV / i stacje transformatorowo - rozdzielcze GPZ : Macoszyn , Chełm - pñ. i Cyców . Do sieci magistralnych średniego napięcia łączących powyżej wymienione GPZ - ty podłączone są za pomocą linii odgałęźnych stacje transformatorowe 15/0,4 kV , z których zasilani są odbiorcy na niskim napięciu.

Aktualnie na terenie Gminy Wierzbica są zlokalizowane niżej wymienione urządzenia energetyczne :

- linia WN - 110 kV	długość linii	18,0 km ,
- linie SN - 15 kV	długość linii	114,4 km ,
- stacje transformatorowe 15/0,4 kV		67 szt.

Powyżej wymieniony układ sieci oraz jego ilość , który został w ostatnich latach rozbudowany zapewnia obecnie zasilanie podstawowe i rezerwowe odbiorców gminy.

Na wszystkich obszarach przewidzianych pod zalesienia , zgodnie z PN - E - 05100 - 1 należy pozostawić pod istniejącymi liniami elektroenergetycznymi WN 110 kV pas bez zalesienia o szerokości min. 20m a pod liniami SN – 15 kV i NN

pas min. 9,3 m umożliwiający dogodny dostęp w celach eksploatacyjnych linii. Dopuszcza się w pozostawionych pasach prowadzenie gospodarki leśnej pod warunkiem utrzymania pod linią drzew nie przekraczających wysokości 2 m oraz pozostawienie wokół każdego słupa powierzchni nie zalesionej w odległości co najmniej 4m od słupa .

4.3.7. Telekomunikacja.

Na terenie gminy Sawin wiodącym operatorem świadczącym usługi telekomunikacyjne dla abonentów telefonii przewodowej i radiowej jest Telekomunikacja Polska S.A.Zakład Telekomunikacji w Chełmie.

Średni wskaźnik liczby telefonów na 1 000 mieszkańców (dane z 1999 r.) w gminie Wierzbica wynosi 103. Jest on znacznie niższy od wskaźnika dla powiatu chełmskiego -132, i województwa lubelskiego - 218. Dla Polski wskaźnik nasycenia na 1 000 mieszkańców wynosi – 261.

Telefonizacją objęto zaledwie 55 % terenu gminy.

Tradycyjną łączność telefoniczną uzupełnia telefonia komórkowa. Na terenie gminy działa jeden operator tej telefonii ERA GSM, który posiada maszt, bazę w Wierzbicy.

Ilość mieszkańców korzystających z aparatów komórkowych nie jest możliwa do ustalenia z uwagi na brak danych statystycznych.

Przez teren gminy przebiega międzymiastowy kabel telekomunikacyjny (Chełm, Sawin, Wierzbica).

5. Analiza potencjału gospodarczego gminy.

5.1. Demografia.

Ludność

Liczba ludności zamieszkałej na terenie gminy Wierzbica na koniec 2001 r. wynosiła 5 700 osób. Stanowiło to 7,5 % ludności powiatu chełmskiego i 0,26 % ludności województwa lubelskiego.

W okresie od 1990 r. do 2001 r. liczba ludności zmniejszyła się o 1,2 %.

Średnia gęstość zaludnienia terenu gminy w 2001 r. wynosiła 39,0 os./km², w powiecie chełmskim - 42,4 os/km², w województwie lubelskim 88,7 os/km² i w kraju 124 os/km².

W strukturze płci w niewielkim stopniu przeważali kobiety. W 2001 r. wskaźnik feminizacji na terenie gminy Wierzbica wynosił 100,6 K/100M, dla porównania w powiecie chełmskim wskaźnik ten wynosił 102,2 K/100M, w województwie lubelskim 105,3 K/100M, a w kraju 105,9 K/100M.

Szczegółowe dane zawiera tabela poniżej.

Tabela nr 1.

Lp.	Rok	Ludność				
		Ogółem	na km ²	Mężczyźni	Kobiety	Kobiety / 100 M
1.	1990	5 767	39,5	2 879	2 888	100,3
2.	1995	5 731	39,0	2 861	2 870	100,3
3.	1996	5 745	39,0	2 874	2 871	99,9
4.	1997	5 727	39,0	2 880	2 847	98,9
5.	1998	5 747	39,1	2 878	2 869	99,7
6.	1999	5 727	39,0	2 873	2 854	99,3
7.	2000	5 699	39,0	2 852	2 847	99,8
8.	2001	5 700	39,0	2 0842	2 858	100,6
Powiat chełmski	2000	75 707	42,5	37 441	38 261	102,2
	2001	75 543	42,4	37 368	38 175	102,2
Województwo lubelskie	2000	2 232 054	88,8	1 087 603	1 144 451	105,2
	2001	2 227 574	88,7	1 085 192	1 142 382	105,3
Polska	2000	38 644 211	123,6	18 772 964	19 871 247	105,8
	2001	38 632 453	124,0	18 760 788	19 871 665	105,9

Ruch naturalny i migracyjny ludności.

- liczba zawieranych małżeństw w okresie 1990 – 2001 uległa zmniejszeniu. W 1990 r. zawarto 52 małżeństwa, a w roku 2001 zawarto tylko 27 małżeństw. W przeliczeniu na 1 000 mieszkańców, wskaźnik zawartych małżeństw w 2001 r. w gminie Wierzbica wynosił 4,66 i był niższy niż w powiecie chełmskim 5,5 i w województwie lubelskim 5,2.
- liczba urodzeń na terenie gminy Wierzbica w latach 1990 – 2001 zmniejszyła się również prawie o połowę. W 1990 r. urodziło się 127 dzieci, w 2001 r. tylko 68 dzieci. Wskaźnik urodzeń na 1 000 mieszkańców w 1990 r. wynosił 21,40, a w 2001 r. – 11,74. Wskaźnik ten na terenie powiatu chełmskiego w 2001 r. wynosił 10,70, a w województwie lubelskim – 10,0.

- liczba zgonów w analizowanym okresie utrzymywała się praktycznie na stałym poziomie, w 1990 r. liczba ta wynosiła 65 osób, w 1997 roku – 68 osób, w 2000 r. – 52 osoby, a w 2001 r. – 72 osoby.
Wskaźnik zgonów na 1 000 mieszkańców w 2001 r. wynosił 12,44 i był zbliżony do wskaźnika odnotowanego w powiecie chełmskim – 11,9.
- przyrost naturalny w gminie Wierzbica na 1 000 mieszkańców w 1990 r. wynosił 10,50 ‰. W analizowanym okresie odnotowano bardzo duży spadek, w 2001 r. przyjął wartości ujemne i wynosił (- 0,69 ‰). Przyrost naturalny zarówno w powiecie chełmskim jak i w województwie lubelskim również uległ dużemu spadkowi.
- Saldo migracji ludności w okresie 1990 – 2001 było ujemne, lecz ulegało dużym wahaniom.
W 1990 r. saldo migracji na 1 000 mieszkańców gminy wynosiło (-6,80), w 1996 r (-0,90), w 2000 r. (-8,29) a w 2001 r. (- 0,88).
W powiecie chełmskim w 2001 r. saldo migracji na 1 000 mieszkańców wynosiło (-2,8), a w województwie lubelskim (- 1,67).

Omówione wyżej zjawiska demograficzne w gminie na tle powiatu chełmskiego, województwa lubelskiego i kraju przedstawia tabela poniżej.

Struktura wieku ludności.

Wzajemne proporcje pomiędzy poszczególnymi grupami wiekowymi ludności w gminie świadczą o jej kondycji demograficznej.

Zmiany w strukturze wieku ludności gminy Wierzbica mają podobne tendencje co zmiany zachodzące w kraju czy regionie.

W latach 1990 – 2001 odnotowano w strukturze wieku ludności następujące zmiany:

- udział ludności w wieku przedprodukcyjnym (0 ÷ 18 lat) w liczbie ogólnej mieszkańców gminy zmniejszył się z 32,90 % w roku 1990 do 29,0 % w roku 2001.
- udział ludności w wieku poprodukcyjnym (60 lat kobiety, 65 lat i więcej mężczyźni) w ogólnej liczbie mieszkańców gminy w analizowanym okresie wzrósł w niewielkim stopniu.
W 1990 udział ten wynosił 14,3 % a w 2001 r. 15,4 % i był niższy niż w powiecie chełmskim.
- indeks starości (stosunek liczby ludności w wieku poprodukcyjnym do liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym) wzrósł z 0,43 w roku 1990 do 0,53 w 2001 r.

Powyższe dane świadczą o tym, że również w gminie Wierzbica, podobnie jak w całym regionie, następuje proces starzenia się społeczeństwa.

Udział ludności w wieku produkcyjnym (18 ÷ 64 M i 18 ÷ 54 K lat) w ogólnej liczbie ludności mieszkańców gminy zwiększył się z 52,8 % w roku 1990 do 55,7 % w 2001 roku. Jednak udział tej grupy ludności był niższy niż w powiecie (56,2 %), w województwie lubelskim (59,6 %) i w kraju (61,9 %).

Jednocześnie odnotowuje się w tej grupie wiekowej większy udział ludności w wieku powyżej 45 roku życia tj. w wieku niemobilnym.

Biorąc pod uwagę płeć, stwierdzić należy, że w grupie ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym liczba kobiet jest mniejsza 10 ÷ 20 % niż mężczyzn. Natomiast w grupie ludności w wieku poprodukcyjnym liczba kobiet jest dwukrotnie wyższa niż mężczyzn.

Szczegółowe informacje o strukturze wiekowej ludności gminy zawiera tabela poniżej.
Tabela nr 3.

Lp.	Rok	Ludność w wieku						Współ. obciąż. eko- nom.
		przedprodukcyjnym		produkcyjnym		poprodukcyjnym		
		w l,b	w %	w l,b	w %	w l,b	w %	
1.	1990	1 900	32,9	3 046	52,8	821	14,3	89,30
2.	1995	1 857	32,4	2 998	52,3	876	15,3	91,20
3.	1996	1 834	32,0	3 030	52,7	881	15,3	89,60
4.	1997	1 817	31,7	3 050	53,3	860	15,0	87,80
5.	1998	1 811	31,5	3 075	53,5	861	15,0	86,90
6.	1999	1 752	30,6	3 105	54,2	870	15,2	84,40
7.	2000	1 679	29,5	3 136	55,0	884	15,5	81,70
8.	2001	1 652	29,0	3 176	55,7	875	15,4	80,00
Powiat chełmski	1999	20 603	27,1	41559	54,7	13873	18,2	83,0
	2000	20 014	26,4	41869	55,3	13824	18,3	80,8
	2001	19 400	25,7	42 492	56,2	13 651	18,1	78,0
Województwo lubel- skie	1999	580 582	26,0	1300140	58,2	354215	15,8	71,9
	2000	562 445	25,2	1313125	58,8	356484	16,0	70,0
	2001	542 382	24,3	1 327017	59,6	358 175	16,1	67,9
Polska	1999	9613800	24,9	23423500	60,6	5616300	14,5	65,0
	2000	9313255	24,1	23650257	61,2	5680699	14,7	63,4
	2001	8970000	23,2	23920000	61,9	5742000	14,9	61,5

Migracje ludności.

Od początku lat 60 – tych na wsi polskiej obserwowano silny ruch migracyjny ze wsi do miast. Przyczyną tego zjawiska były zmieniające się warunki życia w miastach: powstające zakłady przemysłowe, stwarzały miejsca pracy dla tysięcy osób, wzrastała rola wykształcenia – lepszy dostęp do edukacji, służby zdrowia, rekreacji i dóbr kultury oraz atrakcyjny szczególnie dla młodych ludzi „nowoczesny” styl życia. Dla mieszkańców gminy Wierzbica takim miastem był Chełm, Włodawa czy Łęczna. Dynamika migracji osłabła w latach 80-tych i 90 –tych i trwa do dzisiaj ze względu na kryzys gospodarczy przez jaki przechodzi Polska.

Saldo migracji w gminie Wierzbica jak podaje tabelka Nr 2 ulegało dużym wahaniom. W 1990 r. saldo migracji na 1 000 mieszkańców wynosiło (-6,80), w 1998 r. wynosiło (-1,03) a w roku 2000 (-8,29) by w 2001 spaść do wartości (-6,88) i było niższe niż w powiecie chełmskim i województwie.

Analizując zjawisko migracji w skali makroekonomicznej należałoby ocenić je pozytywnie ze względu na fakt, że wpływało ono na zmianę struktury zatrudnienia – szczególnie w rolnictwie.

Z punktu widzenia gminy zjawisko ujemnego salda migracji należy ocenić negatywnie – emigrują roczniki młode a wśród nich jednostki o wyższych kwalifikacjach.

Migracje w gminie Wierzbica miały niewielki wpływ na ogólną liczbę ludności, jednak powodują zmiany w strukturze ludności wg wieku i płci oraz na stosunki zawodowe, zdrowotne, kulturalne i społeczne.

Poziom wykształcenia mieszkańców gminy.

Istotnym elementem świadczącym o kondycji społeczeństwa gminy jest jego wykształcenie.

Wykształcenie jest motorem rozwoju społecznego, mając wpływ na wszystkie aspekty funkcjonowania społeczności lokalnych, szczególnie niewielkich.

Na tle gmin wiejskich województwa lubelskiego i kraju, poziom wykształcenia mieszkańców gminy Wierzbica w 1995 r. ilustruje tabela poniżej.

Lp.	Wykształcenie	% ludności w wieku 15 lat i więcej		
		Gmina Wierzbica	Gm. wiejskie woj. lub.	Gm. wiejskie w kraju
1.	Wyższe	2,0	3,0	1,9
2.	Średnie i policealne	13,9	19,5	15,1
3.	Zasadnicze zawodowe	26,8	29,4	28,1
4.	Podstawowe	41,2	42,5	43,8
5.	Niepełne podstawowe	16,1	5,6	10,8

Analiza poziomu wykształcenia ludności gminy wskazuje na jego niski poziom. Prawie 60 % ludności posiada wykształcenie podstawowe i niepełne podstawowe.

Brak danych statystycznych z ostatnich lat tj. od 1995 roku do 2001 r. nie pozwala na dokładną ocenę problemu.

Jak wynika z informacji uzyskanych w Urzędzie Gminy następuje wyraźna poprawa w poziomie wykształcenia ludności gminy, szczególnie na poziomie wykształcenia zawodowego i średniego.

Uwarunkowania demograficzne.

Prawidłowy długofalowy rozwój gospodarczy gminy warunkują poprawne stosunki demograficzne oraz korzystne tendencje zachodzące w zjawiskach demograficznych.

Transformacja ustrojowa, jaka dokonała się w ostatnich latach w Polsce zakłóciła ustalone wieloletnie tendencje przekształceń demograficznych.

Aby gmina mogła się prawidłowo rozwijać konieczne jest stałe odmładzanie populacji gminy, czyli zachowanie odpowiedniej dynamiki procesu zastępowalności pokoleniowej (reprodukcji).

Na proces ten zasadniczy wpływ ma wskaźnik przyrostu naturalnego. Wskazuje on na aktywność demograficzną populacji.

Urodzenia są najważniejszym i największym składnikiem ruchu naturalnego ludności.

Sytuacja demograficzna gmin wiejskich lubelszczyzny prezentuje się bardzo niekorzystnie na tle kraju..

Już od początku lat 90-tych wiele gmin województwa lubelskiego miało ujemny przyrost naturalny.

Średnia przyrostu naturalnego na 1 000 mieszkańców dla województwa lubelskiego osiągnęła w 2001 r. wartość (-0,17 ‰), dla powiatu chełmskiego (-1,3 ‰), dla gminy Wierzbica (- 0,69 ‰).

Należy spodziewać się dalszego spadku przyrostu naturalnego w latach następnych, pomimo, że w wiek reprodukcyjny weszły roczniki wyżu demograficznego z lat 70 ÷ 80 –tych.

Na poziom przyrostu naturalnego w latach następnych zasadniczy wpływ będzie miała: liczba zawartych małżeństw, liczba i struktura kobiet w grupie wieku rozrodczego (15 - 49 lat).

Liczba zawartych małżeństw w gminie Wierzbica w 2001 r na 1 000 mieszkańców wynosiła 4,66 i była niższa niż w powiecie chełmskim (5,5) i w województwie lubelskim (5,2).

Malejący przyrost naturalny świadczy jednocześnie o małej dzietności rodzin w gminie.

Powodowane jest to zapewne czynnikami kulturowymi, jak również pogarszającą się sytuacją ekonomiczną wsi.

Oprócz ruchu naturalnego, ważnym czynnikiem warunkującym zmiany w stanie, rozmieszczeniu i strukturze ludności jest ruch migracyjny. Jak wcześniej to stwierdzono saldo migracji w gminie Wierzbica od lat jest ujemne,

Reasumując stwierdzić należy, że elementami warunkującymi dalszy rozwój gminy w dziedzinie demografii są:

- ujemny przyrost naturalny,
- ujemne saldo migracji,
- spadek liczby ludności gminy w tym głównie w wieku przedprodukcyjnym,
- niski poziom wykształcenia ludności gminy,

5.2. Rynek pracy.

Podstawowym źródłem zatrudnienia dla mieszkańców gminy są indywidualne gospodarstwa rolne, w których pracuje ok. 77 % osób w wieku produkcyjnym.

Na terenie gminy nie ma większych zakładów produkcyjnych.

Część mieszkańców prowadzi drobną działalność gospodarczą, produkcyjną, handlową

i usługową. Część mieszkańców znajduje zatrudnienie w jednostkach oświaty, zdrowia i administracyjno – finansowych. Niewielka liczba mieszkańców dojeżdża do pracy poza teren gminy. Zatrudnienie poza indywidualnymi gospodarstwami w gminie Wierzbica przedstawia tabela poniżej.

Rok	Ogółem	Z liczby zatrudnionych ogółem		
		przemysł, budownictwo	usługi rynkowe	usługi nierynkowe
1998	309	84	65	152
1999	279	52	67	152
2000	274	47	54	164
2001	238	15	47	167

Stosunkowo niska liczba pracujących w gminie Wierzbica poza rolnictwem świadczy o niskiej aktywności zawodowej ludności.

Bardzo wysoki udział sektora rolnego – 77 % w strukturze zatrudnienia a jednocześnie niski udział pracujących poza rolnictwem – 7,5 % oraz relacja zatrudnionych w sektorze usług do zatrudnionych w sektorze przemysłu i budownictwa (jak 14 do 1), wskazują na rolno – usługowy charakter rynku pracy w gminie.

Ocena stopnia zaspokojenia potrzeb na instytucje, zakłady i punkty usługowe, z których korzystają mieszkańcy gminy wskazuje, że jest on niewystarczający.

Brak jest usług bytowych takich jak: zakłady fryzjerskie, szewskie, krawieckie, brak jest sklepów z zaopatrzeniem w artykuły gospodarstwa domowego, punktów naprawy sprzętu RTV i AGD.

Na terenie gminy brak jest zakładów przetwórstwa płodów rolnych, urządzonego targowiska, punktu skupu ziemniaków. W niewielkim zakresie świadczone są usługi gastronomiczne.

Występujące na terenie poszczególnych wsi elementarne usługi, posiadają formę rozproszoną a swoim usytuowaniem nawiązują do osadnictwa i odbiorcy.

W celu zmiany niekorzystnych proporcji w strukturze zatrudnienia powinny być podjęte działania skierowane na szybki wzrost gospodarczy oraz kształtowanie nowoczesnej struktury rynku pracy w gminie.

Należy dążyć do zmniejszenia udziału zatrudnienia bezpośrednio w rolnictwie.

Podstawowym źródłem miejsc pracy winna być działalność pozarolnicza, mała i średnia przedsiębiorczość nastawiona na wykorzystanie miejscowych zasobów oraz szeroko rozumiana sfera usług.

Powinien nastąpić wzrost podaży miejsc pracy w działach gospodarki bardziej dochodowych: przemysłu, budownictwa, usług rynkowych.

5.3. Bezrobocie – poziom i dynamika.

Rynek pracy w gminie Wierzbica nie pokrywa zapotrzebowania lokalnej społeczności. W okresie transformacji gospodarki (po 1990 r.) pojawiło się bezrobocie. To charakterystyczne zjawisko dla tego okresu jest poważnym problemem na obszarze gminy.

Bezrobocie jest zjawiskiem negatywnym nie tylko dla osób nim dotkniętych, lecz odbija się na funkcjonowaniu całej społeczności gminy.

Trwały brak pracy ma decydujący wpływ na zaspokojenie ważnych potrzeb społecznych w różnych sferach życia. Symptodem tego zjawiska na terenie gminy jest narastanie takich problemów jak ubóstwo, problemy zdrowotne, patologie społeczne itd.

Rejestracja bezrobocia rozpoczęła się od 1991 r. i wynosiła w gminie 234 osoby tj. 7,4 % liczby ludności w wieku produkcyjnym. Do roku 1995 bezrobocie systematycznie wzrastało.

W latach 1996 – 1998 odnotowano tendencje spadkowe liczby bezrobotnych. W tym czasie miały miejsce zmiany przepisów prawnych związanych ze zjawiskiem bezrobocia.

Po roku 1998 następuje ponowny wzrost liczby bezrobotnych. Sytuacja ta była pochodną wprowadzenia czterech reform społecznych: służby zdrowia, systemu ubezpieczeń społecznych, edukacji oraz administracji.

Jak wynika z danych statystycznych, zamieszczonych poniżej, w 2001 r. liczba bezrobotnych w gminie Wierzbica wynosiła 530 osób, co stanowi 16,7 % ludności w wieku produkcyjnym a 9,3 % ludności ogółem. Jest to wskaźnik porównywalny do wskaźnika w powiecie chełmskim, ale większy niż w województwie lubelskim.

Jednostka	Rok	Ogółem bezrobotni	Wskaźnik bezrobocia	Absolwenci bezrobotni	Posiadający prawo do zasiłku	Pozostający bez prawa do zasiłku	Pozostający bez prawa do zasiłku powyżej 1 roku
Gmina Wierzbica	1991	234	7,7	x	x	x	x
	1992	273	9,0	x	x	x	x
	1993	405	13,4	x	x	x	x
	1994	398	13,2	x	x	x	x
	1995	454	15,1	x	x	x	x
	1997	316	10,4	x	x	x	x
	1998	351	11,5	15	93	258	x
	1999	447	14,4	25	104	343	210
	2000	446	14,2	15	80	366	233
	2001	530	16,7	17	100	430	267
Powiat chełmski	1999	5 784	13,9	354	1 451	4 333	2 480
	2000	6 230	14,9	308	1 186	5 044	3 142
	2001	7 122	16,8	332	1 406	5 716	3 655
Województwo lubelskie	1999	148 086	11,4	10 862	27469	120 617	62 758
	2000	159 700	12,2	10843	24930	134787	77900
	2001	178 980	13,8	11088	30855	148125	89600

x- brak danych

- wskaźnik bezrobocia – stosunek liczby bezrobotnych do liczby osób w wieku produkcyjnym.

Liczba 530 osób to bezrobocie jawne, które nie odzwierciedla rzeczywistej liczby osób zdolnych i chętnych do podjęcia pracy. Obok bezrobocia jawnego na terenie gminy występuje bezrobocie ukryte, polegające między innymi na nadmiernym zatrudnieniu w rolnictwie – 24 osoby / 100 ha U.R., gdzie osoby pracujące nie są w pełni wykorzystane.

Ponadto cechą charakterystyczną miejscowego rynku pracy jest bezrobocie sezonowe, które nasila się w okresie zimy. Latem znaczna część osób w wieku produkcyjnym zatrudniana jest do prac polowych.

Struktura bezrobotnych w/g. wybranych kryteriów.

Struktura bezrobotnych w gminie Wierzbica wg wieku.

	Rok	15 – 17	18 – 24	25 – 34	35 – 44	45 – 54	55 – 59	60 lat i więcej
Gmina Wierzbica	1999	0	179	132	94	38	4	0
	2000	0	173	131	95	44	3	0
	2001	0	193	164	107	64	2	0
Powiat chełmski	1999	2	2279	1751	1180	539	32	1
	2000	1	2284	1941	1317	653	30	4
	2001	0	2388	2317	1512	851	47	7

Niepokojącym jest fakt iż ponad 85 % bezrobotnych stanowią osoby w wieku do 44 lat. Generalnie bezrobotni w gminie Wierzbica to w przeważającej części osoby w pełni zdolne do pracy, o najwyższej potencjalnej wydajności psychofizycznej, a więc te, których zaangażowanie na rynku pracy powinno przynosić największe korzyści.

Struktura bezrobotnych w gminie Wierzbica wg poziomu wykształcenia.

	Rok	Wyższe	Policealne średnie zawodowe	Średnie ogólnokształcące	Zasadnicze zawodowe	Podstawowe i niepełne podstawowe
Gmina Wierzbica	1999	2	88	31	175	151
	2000	9	103	24	150	160
	2001	13	124	32	168	193
Powiat chełmski	1999	46	1265	313	2237	1923
	2000	91	1391	402	2236	2110
	2001	171	1609	450	2545	2347

Bezrobocie w gm. Wierzbica z charakteryzować można następującymi wielkościami:

- dominacja osób w wieku najwyższej mobilności zawodowej – 85 % ogółu bezrobotnych,
- wysoki udział osób z niskimi kwalifikacjami (podstawowe i zasadnicze zawodowe) 68 % ogółu bezrobotnych,
- ponad 50 % ogółu bezrobotnych stanowią kobiety,

- ponad 80 % ogółu bezrobotnych pozbawionych jest zasiłku z Funduszu Pracy,
- 50 % ogółu bezrobotnych stanowią osoby pozostające bez pracy ponad 1 rok.

Uwarunkowanie wynikające z analizy rynku pracy i bezrobocia.:

- niekorzystna struktura zatrudnionych,
- duże zasoby siły roboczej zaangażowane w rolnictwie,
- wysoki wskaźnik bezrobocia,
- niekorzystna struktura bezrobotnych - wiek, wykształcenie.

5.4. Aktywność gospodarcza.

Gmina Wierzbica w 2001 r. posiadała 166 podmiotów gospodarczych (zarejestrowane w systemie „Regon”), co stanowiło 6,9 % liczby podmiotów gospodarki narodowej w gminach wiejskich i 6,3 % w powiecie chełmskim.

Analiza jednostek organizacyjnych prowadzących działalność gospodarczą i podmiotów gospodarczych od początku transformacji gospodarczej w kraju od 1991 r. wskazuje na wzrost od 19 i 67 w latach 1991 – 1992 do 166 w roku 2001 r. (tabela nr 1,2).

Liczba zakładów osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą wzrosła z 6 w 1991 r. do 129 w 2001 r. – 77,7 % podmiotów gospodarczych w gminie

W ośrodku gminnym Wierzbicy prowadzi działalność ok. 40 % podmiotów gospodarczych w gminie.

W 1998 r. w gminie pracujących ogółem było 309 osób; w tym w przemyśle i budownictwie – 84 osoby, usługach rynkowych – 65 osób, usługach nierynkowych – 152 osoby (jednostki, w których liczba pracujących przekraczała 5 osób).

Podstawowym źródłem zarobkowania dla mieszkańców gminy Wierzbica jest praca w indywidualnych gospodarstwach rolnych.

Na terenie gminy nie ma zakładów produkcyjnych, część ludności prowadzi działalność gospodarczą, najczęściej usługi.

Ważnym pracodawcą są jednostki oświatowe.

Najwięcej miejsc pracy na terenie gminy zapewniają jednostki: Przedsiębiorstwo POMIX Spółka z o.o., Gminna Spółdzielnia „SCH”, Urząd Gminy w Wierzbicy.

Jednostki organizacyjne prowadzące działalność gospodarczą.

Tabela nr 1

Rok	Ogółem	Sektor publiczny				Sektor prywatny			
		razem	w tym			razem	w tym		
			przedsięb. państwowe (osoby prawne)	zakłady, przedsięb. (bez osob. prawnej)	spółki prawa handlowego		spółdzielnie	spółki, przedsięb. zakł. orga-niż. społecz. i pol.	osoby fiz.
1991	19	4	1	3	—	15	8	—	6
1992	67	1	1	—	—	66	9	—	54

Podmioty gospodarcze, zakłady gospodarcze

Tabela nr 2

Rok	Podmioty gospodarcze									Zakłady gospodarcze			
	Ogółem	w tym:								ogółem	podmiotów gospodarczych organ. społecz. podst. zw. zaw. gospod.	ogółem	podmiotów gospodarczych organ. społecz. podst. zw. zaw. gospod.
		przedsiębiorstwa		spółki			inne	spółdzielnie	zakłady osób fizycznych				
		państwowe	kommunalne	razem	w tym prywatne	cywilne							
1993	91	1	-	-	-	-	1	9	80	-	-	-	-
1994	76	1	-	-	-	-	1	9	65	-	-	-	-
1995	78	1	-	-	-	4	-	9	64	-	-	-	-
1996	98	1	-	-	-	7	1	9	80	-	-	-	-
1997 / 1998	101 / 141	1	-	-	-	9	-	10	87	-	-	-	-
1999	151	-	-	1	-	-	-	10	112	-	-	-	-
2000	158	-	-	x	-	x	-	x	x	-	-	-	-
2001	166	-	-	3	-	-	-	9	129 /*	-	-	-	-
Powiat chełmski 2001 r.	2 622	1	-	60	-	-	-	62	2 071/*	-	-	-	-
Gminy wiejskie w powiecie chełmskim – 2001r.	2 421	1	-	53	-	-	-	58	2 015 /*	-	-	-	-
Województwo lubelskie 2001 r.	142 939	108	-	5 556	-	-	-	1 297	112 613/*	-	-	-	-

/* zakłady osób fizycznych łącznie ze spółkami cywilnymi.

Wskaźniki: podmioty gospodarcze na 1 000 ludności – 2001 r.

gmina Wierzbica – 29,1

gminy wiejskie w powiecie – 34,1

powiat chełmski – 34,7

województwo lubelskie – 64,1

zakłady osób fizycznych na 1 000 ludności – 2001 r.

gmina Wierzbica – 22,6

gminy wiejskie w powiecie – 28,4

powiat chełmski – 27,4

województwo lubelskie – 50,5

5.5. Budżet gminy.

Reforma systemu budżetowego wprowadzona w Polsce w 1991 r. wyłoniła budżety gmin, stanowiące budżety samorządów lokalnych., które prowadzą samodzielną gospodarkę finansową.

Analizą objęto budżety gminy Wierzbica w latach 1990 – 2000 (tabela nr 1), oraz wydatki budżetu gminy w latach 1999 – 2000 wg działów (tabela nr 2)

Dochody budżetu gminy.

Łączne dochody budżetu gminy w 2001 r. wyniosły 6.987.601 zł. i były o 0,89 % wyższe w porównaniu z rokiem 2000.

Wskaźnik udziału dochodów własnych w dochodach ogółem wyniósł – 25,78 % (rok 2000 powiat – 9,54 %, gminy wiejskie województwa – 31,41%, województwo – 36,63 %).

Dochody ogółem w gminie w przeliczeniu na 1 mieszkańca wynosiły 1225,9 zł i były wyższe od wskaźnika powiatowego – 356,2 zł. (2000 r.) oraz gmin województwa – 1052,7 (2000 r.)

Wydatki budżetu gminy.

Wydatki budżetu gminy w 2001r wynosiły 7.687.244 zł. i były o 10 % wyższe od dochodów.

W latach 1990 – 2001 nastąpił wzrost wydatków z 427,4 tys. zł. do 7687,2 tys. zł. Wysokość dochodów budżetu gminy decydowała o rozmiarach wydatków w 2001r. Wydatki budżetu gminy (w tym inwestycyjne) na 1 mieszkańca od 1990 r. do 2001r wzrastały od 74,1 zł. do 1348,3 zł. i były wyższe od wskaźników dla powiatu i województwa (tabela nr 1).

Najwyższy udział wydatków w 2000 r. nastąpił w dziale oświata i wychowanie – 60,08 % oraz administracji samorządowej – 14,35 % (tabela nr 2).

5.6. Mieszkalnictwo.

Układ przestrzenny gminy Wierzbica charakteryzują zwarte i rozproszone formy zabudowy zlokalizowane w 26 miejscowościach i 19 sołectwach.

Najbardziej zaludnioną miejscowością jest miejscowość gminna Wierzbica zamieszkała przez ok. 1.450 osób (około 25 % ogółu ludności gminy), w około 420 mieszkaniach (w tym 186 mieszkań w zabudowie wielorodzinnej), oraz Wólka Tarnowska około 540 osób (9,5 % ludności) w 160 mieszkaniach; Syczyn około 460 mieszkańców (ok. 8 %) ludności) w 130 mieszkaniach, Busówno około 430 mieszkańców (ok. 7,5 %) ludności) w 120 mieszkaniach, Olchowiec około 420 mieszkańców (ok. 7,4 %) ludności) w 120 mieszkaniach, Pniówno około 370 mieszkańców (ok. 6,5 %) ludności) w 110 mieszkaniach, Ochoża około 280 mieszkańców (ok. 4,9 %) ludności) w 80 mieszkaniach, Święcica około 260 mieszkańców (ok. 4,5 %) ludności) w 75 mieszkaniach oraz Chylin Wielki - około 150 mieszkańców (ok. 3 %) ludności) w 40 mieszkaniach.

Zaludnienie w pozostałych miejscowościach gminy wynosi powyżej 150 osób, a zabudowa mieszkaniowa nie przekracza 40 mieszkań.

Rodzaje zabudowy.

Zabudowę mieszkaniową poszczególnych miejscowości gminy stanowi głównie zabudowa zagrodowa oraz jednorodzinna i wielorodzinna.

- zabudowa zagrodowa stanowi ok. 60 % zasobów zabudowy mieszkaniowej, stan techniczny zabudowy dobry i średni, ilość mieszkań ok. 990, lokalizacja we wszystkich miejscowościach gminy.
- zabudowa jednorodzinna stanowi ok. 20 % zasobów substancji mieszkaniowej tj. ok. 330 mieszkań, stan techniczny zabudowy dobry ,lokalizacja głównie w miejscowościach: Wierzbica, Busówno, Pniówno,
- zabudowa wielorodzinna stanowi ok. 20 % zasobów zabudowy mieszkaniowej, ilość mieszkań - 332, powierzchnia użytkowa – 18,8tys. m², liczba mieszkańców – 1 100, stan techniczny zabudowy dobry ,lokalizacja w miejscowościach: Wierzbica, Władysławów, Wólka Tarnowska, Staszyce, Busówno, Pniówno, Święcica i Kamienna Góra

Zasoby mieszkaniowe, standardy mieszkaniowe.

Mieszkalnictwo w gminie Wierzbica w 2001 r. charakteryzowało się następującymi wskaźnikami (tabela nr 1)

- ilość mieszkań	- 1,651,
- ilość izb mieszkalnych	- 5 389
- powierzchnia użytkowa mieszkań	- 106,7 tys. m ²

- przeciętna liczba izb w mieszkaniu	- 3,26
- przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie	- 3,45
- przeciętna liczba osób na 1 izbę	- 1,06
- przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania	- 64,6 m ²
- powierzchnia użytkowa na 1 osobę	- 18,7 m ²
- ilość mieszkań na 1 000 mieszkańców	- 290

Wskaźniki dotyczące mieszkalnictwa są porównywalne do wskaźników w powiecie chełmskim, gminach wiejskich województwa i województwie lubelskim (tabela nr 1)

Mieszkania oddane do użytku.

W 2001 r. w gminie nie oddano do użytku żadnego mieszkania, natomiast w 1999 – 2 mieszkania, 2000 r. – 1 mieszkanie – wskaźniki mieszkań oddanych do użytku na 1 000 ludności są niższe od wskaźników w powiatach i województwie (tabela nr 2)

Zasoby mieszkaniowe zamieszkałe.

Tabela Nr 1

Lp	Rok	Miesz- kania	Izby	Pow. użytkowa mieszkań w m ²	Przeciętna				
					liczba izb w mieszka- niu	liczba osób na		pow. użytkowa w m ² na	
						1 miesz- kanie	1 izbę	1 miesz- kanie	1 osobę
1.	1990	1 557	4 956	99,5 /*	3,18	3,70	1,16	63,9	17,3
2.	1991	1 577	5 058	101,1 /*	3,21	3,64	1,13	64,1	17,6
3.	1992	1 579	5 081	101,5 /*	3,22	3,69	1,15	64,3	17,4
4.	1993	1 623	5 259	104,2 /*	3,24	3,58	1,10	64,2	18,0
5.	1994	1 626	5 272	104,5 /*	3,24	3,53	1,09	64,3	18,2
6.	1995	1 642	5 334	105,493	3,25	3,49	1,07	64,2	18,4
7.	1996	1 644	5 346	105,723	3,25	3,49	1,07	64,3	18,4
8.	1997	1 645	5 354	105,869	3,25	3,48	1,07	64,4	18,5
9.	1998	1 648	5 374	106,296	3,26	3,49	1,07	64,5	18,5
10.	1999	1 650	5 384	106,610	3,26	3,47	1,06	64,6	18,6
11.	2000	1 651	5 389	106,728	3,26	3,45	1,06	64,6	18,7
12.	2001	1 651	5 389	106,728	3,26	3,45	1,06	64,6	18,7
Powiat chełmski 2000 r.		23.475	74.798	1.493.248	3,19	3,19	1,10	63,6	20,0
Powiaty /*2000 r.		312.465	1.037.138	21.530.784	3,32	3,39	1,02	66,9	20,8
Województwo 2000 r.		678.978	2.312.188	42.807.286	3,41	3,20	4,94	63,0	19,7

/* lp. 1-5 powierzchnia użytkowa mieszkań w tys. m²

Wskaźnik: mieszkania na 1 000 ludności (2001 r.)

- gmina Wierzbica - 290
- powiat chełmski - 314
- powiaty - 295
- województwo lubelskie - 312

Mieszkania oddane do użytku

Tabela Nr 2

Lp	Rok	Mieszkania		Izby		Pow. użytkowa mieszkań w m ²		Przeciętna pow. użyt. miesz w m ²	
		ogółem	w tym w bud. indywidualnych	ogółem	w tym w bud. indywidualnych	ogółem	w tym w bud. indywidualnych	ogółem	w tym w bud. indywidualnych
1.	1990	8	8	41	41	925	925	115,6	115,6
2.	1991	27	9	126	45	2 108	858	78,1	95,3
3.	1992	6	6	34	34	621	621	103,5	103,5
4.	1993	45	3	180	19	2 832	245	62,9	81,7
5.	1994	3	3	13	13	251	251	83,7	83,7
6.	1995	16	4	62	20	1 021	330	63,8	82,5
7.	1996	3	3	16	16	310	310	103,3	103,3
8.	1997	2	2	12	12	236	236	118	118
9.	1998	3	3	20	20	441	441	147	147
10.	1999	2	2	10	10	300	300	150	150
11.	2000	1	1	5	5	118	11	118	118
12.	2001	0	0	0	0	0	0	0	0
Powiat chełmski 2000 r.		37	37	205	205	4 514	4 514	122	122
Powiaty /* 2000 r.		459	x	2 319	x	53 228	x	116	x
Województwo 2000 r.		3 009	1 205	X	X	256 058	157 236	85,1	130,5

x brak danych

0 zjawisko nie wystąpiło

Wskaźnik: mieszkania oddane do użytku na 1 000 ludności:

gmina Wierzbica - 0
powiat chełmski - 0,49
gminy wiejskie - 0,43
województwo - 1,38

W studium wnioskuje się:

- utrzymanie terenów budowlanych na terenach uzbrojonych w infrastrukturę techniczną: wodociąg wiejski, kanalizację sanitarną, drogi utwardzone (gminne i powiatowe),
- w istniejącej zabudowie mieszkaniowej (szczególnie w zabudowie zagrodowej) podnieść standard użytkowy i estetyczny poprzez zaopatrzenie mieszkań w łazienki i w.c – które dotąd ich nie posiadają,
- należy dążyć do obniżenia zużycia energii na ogrzewanie mieszkań (termorenowacja budynków), stosować ekologiczne nośniki energii do ogrzewania mieszkań (energia elektryczna, gaz ziemny i płynny, olej opałowy).

5.7. Urządzenia obsługi mieszkańców – usługi wg EKD.

Jednym z elementów charakteryzujących sferę społeczną w gminie są usługi. Rodzaje usług objętych analizą w „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wierzbica” w/g „Sekcji” Europejskiej Klasyfikacji Działalności - to:

- administracja,
- porządek i bezpieczeństwo publiczne,
- obsługa finansowa,
- kultura,
- edukacja,
- ochrona zdrowia i opieka społeczna,
- handel, gastronomia, rzemiosło,
- łączność,
- sport i rekreacja,
- usługi inne.

5.7.1. Administracja

Administracja samorządowa

Gmina Wierzbica posiada ośrodek administracyjno – usługowy w miejscowości gminnej Wierzbica z siedzibą władz samorządowych, Radą Gminy, Zarządem Gminy i Urzędem Gminy.

Urząd Gminy w Wierzbicy:

powierzchnia terenu - 0,40ha,
powierzchnia użytkowa - 700 m²,
zatrudnienie -18 osób,
zabudowa o konstrukcji murowanej, wysokość II kondygnacje,
stan techniczny dobry.

W budynku Urzędu Gminy w Wierzbicy siedziby posiadają: Urząd Stanu Cywilnego, Ośrodek Pomocy Społecznej, gminne Biuro Spisowe i polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów – Zarząd Koła Gminnego, Koło Gminne Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej i byłych Więźniów Politycznych.

5.7.2. Porządek i bezpieczeństwo publiczne.

Usługi związane z porządkiem i bezpieczeństwem publicznym sprawowane są przez policję – Rewir Dzielnicowych w Wierzbicy - Komisariat Policji w Chełmie. Zabudowa usług murowana, piętrowa, stan techniczny – dobry. Część administracyjna – powierzchnia użytkowa – 80 m², powierzchnia terenu - 0,1 ha, zatrudnienie – 3 osoby. W dyspozycji Rewiru znajduje się samochód służbowy.

5.7.3. Obsługa finansowa.

Obsługę finansową gminy Wierzbica sprawuje Bank Spółdzielczy w Chełmie Oddział w Wierzbicy:

- powierzchnia terenu - 0,13 ha,
- powierzchnia użytkowa - 250 m²,
- zabudowa o konstrukcji murowanej, II kondygnacja,
- stan techniczny dobry, własność Banku Spółdzielczego.
- zatrudnienie - 7 osób,
- ilość stanowisk obsługi - 6

Obiekty administracji, porządku publicznego oraz obsługi finansowej do zachowania w „Studium”.

5.7.4. Kultura.

Usługi kultury w gminie Wierzbica świadczą: Gminna Biblioteka Publiczna w Wierzbicy (z filiami), świetlice i kluby wiejskie oraz obiekty sakralne.

Gminna Biblioteka Publiczna w Wierzbicy zlokalizowana jest w budynku stanowiącym własność Urzędu Gminy - powierzchnia użytkowa - 100 m², zatrudnienie- 2 osoby, ilość woluminów 18 tys.

Filia w Wólce Tarnowskiej posiada siedzibę w szkole podstawowej – powierzchnia użytkowa - 40 m², zatrudnienie – ½ etatu, ilość woluminów 3,8 tys.

Filia w Świąticy posiada siedzibę w budynku prywatnym – powierzchnia użytkowa - 34 m², zatrudnienie – 1 osoba, ilość woluminów 7,5 tys.

Świetlice i kluby wiejskie – lokalizacje związane z siedzibami Ochotniczych Straży Pożarnych i spółdzielni mieszkaniowych w miejscowościach: Wierzbica, Wólka Tarnowska, Syczyn, Chylin, Kozia Góra, Pniówno i Olchowiec.

Stan techniczny zabudowy – dobry, powierzchnia użytkowa 350 m², powierzchnia terenu 1,5 ha.

Analiza księgozbiorów w gminie w latach 2000 – 2001 wskazuje na wzrost od 27,2 tys. woluminów do 29,2 tys.

Wskaźniki dotyczące księgozbiorów na 1000 ludności (2000 r) są korzystniejsze od wskaźników dla powiatu, gmin wiejskich i województwa lubelskiego, natomiast wypożyczenia w woluminach na 1 czytelnika są niższe od wskaźników w powiecie, gminach wiejskich i województwie (tabela nr 1).

Biblioteki publiczne

Tabela nr 1

Rok	Placówki biblioteczne				Liczba lud. na 1 placówkę biblioteczną	Księgozbiór w woluminach		Czytelnicy	Wypożyczenia w woluminach	
	ogółem	biblioteki	filie	punkty biblioteczne		w tys.	na 1000 ludności		w tys.	na 1 czyteln.
1990	7	1	2	1	1922	27,3	4734	1450	27,8	19,2
1991	4	1	2	1	1913	27,0	4781	1345	20,0	15,2
1992	4	1	2	1	1943	27,1	4650	1113	21,9	19,6
1993	3	1	2	-	1935	27,6	4747	1140	21,2	18,6
1994	3	1	2	-	1911	28,1	4895	1230	23,8	19,3
1995	3	1	2	-	1910	28,3	4938	1252	22,7	18,1
1996	3	1	2	-	1915	28,5	4956	1301	24,0	18,4
1997	3	1	2	-	1909	28,7	5011	1372	26,4	19,2
1998	3	1	2	-	1916	28,2	4984	1415	23,3	16,5
1999	3	1	2	-	1909	28,5	4984	1415	23,3	16,5
2000	3	1	2	-	1900	29,0	5092	1362	22,7	16,7
2001	3	1	2	-	1900	29,2	5128	1329	19,3	14,5
Powiat chełmski 2000 r. /*	42	34	8	8	1803	369,7	4883	11884	235,6	19,8
Powiaty woj. lub. 2000 r. /*	766	583	183	183	2190	6106,8	3640	297500	5742,2	19,3
Województwo lub. 2000 r.	835	642	193	193	2673	7510,3	3665	447613	8387,2	18,7

x – brak danych

Wskaźniki :

księgozbiorów w woluminach na 1 000 ludności (2000 r.)

– gmina Wierzbica - 5092

- powiat chełmski - 4883
- gminy wiejskie - 3640
- województwo lubelskie - 3665

wypożyczenia w woluminach na 1 czytelnika (2000r)

- gmina Wierzbica - 16,7
- powiat chełmski - 19,8
- gminy wiejskie - 19,3
- województwo lubelskie - 18,7

Obiekty sakralne (kościół parafialne filialne i kaplice) administrowane są przez parafie:

- Rzymsko – katolicką p.w. Niepokalanego Serca Matki Bożej w Syczynie,
- Rzymsko – katolicką p.w. Świętej Małgorzaty w Olchowcu,
- Rzymsko – katolicką w Wierzbicy (kościół w budowie) czynna kaplica drewniana,
- Kaplice Rzymsko – katolickie w Pniównie i Staszycach – obsługuje parafia w Wierzbicy, oraz w Tarnowie parafia w Wereszczynie (gmina Urszulin)

Parafie dysponują zabudową administracyjno – mieszkalną, zatrudnienie wynosi 8 osób.

Parafie w Syczynie, Olchowcu i w Wierzbicy administrują również cmentarze grzebalne parafialne, rzymsko – katolickie.

Obiekty kultury należy zachować w „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy”.

5.7.5. Edukacja.

Wychowanie przedszkolne.

Wychowanie przedszkolne w gminie realizowane jest przez Gminne Przedszkole w Wierzbicy oraz wychowanie przedszkolne w filialnych szkołach podstawowych.

Do przedszkola gminnego w Wierzbicy w 2002 r. uczęszczało 60 dzieci, przedszkole zatrudnia 8 nauczycieli, posiada 2 sale lekcyjne, powierzchnię użytkową – 300 m², budynek – własność Urzędu Gminy, stan techniczny średni.

Dane dotyczące wychowania przedszkolnego w gminie w latach 1990 – 2001 przedstawia tabela nr 1.

Szkolnictwo podstawowe.

Na terenie gminy Wierzbica w 2002 r. funkcjonuje Szkoła Podstawowa w Wierzbicy oraz Szkoły Filialne w Wólce Tarnowskiej, Syczynie, Chylinie, Pniównie, Ochoży i Świącicy oraz Gimnazjum w Wierzbicy.

Szkoła Podstawowa w Wierzbicy:

- liczba uczniów – 367,
- liczba nauczycieli – 30,
- sala gimnastyczna – sala do ćwiczeń, sala gimnastyczna w budowie wspólnie z Gimnazjum,
- pracownie przedmiotowe – komputerowa, przyrodnicza, polonistyczna, językowa, plastyczna, matematyczna, historyczna, do nauczania religii
- powierzchnia użytkowa – 2 674 m²,
- stan techniczny – dobry
- powierzchnia terenu – 1,51 ha,
-

Szkoła Podstawowa w Wierzbicy, Filia w Wólce Tarnowskiej:

- liczba uczniów – 35,
- liczba nauczycieli – 5,
- pracownie przedmiotowe – wychowania przedszkolnego, 3 nauczania zintegrowanego,
- sala gimnastyczna – 35 m²,
- powierzchnia użytkowa – 344 m²,
- stan techniczny – dobry,
- powierzchnia terenu – 0,13 ha

Szkoła dysponuje mieszkaniami dla nauczycieli – pow. użytkowa 62 m², zlokalizowana jest tu również filia Biblioteki Publicznej w Wierzbicy z siedzibą w Wólce Tarnowskiej.

Szkoła Podstawowa w Wierzbicy, Filia w Syczynie:

- liczba uczniów – 26,
- liczba nauczycieli – 4,
- pracownie przedmiotowe – 2 nauczania zintegrowanego,
- sala gimnastyczna – brak,
- powierzchnia użytkowa – 150 m²,
- stan techniczny – zły.
- powierzchnia terenu – 0,50 ha

Szkoła Podstawowa w Wierzbicy, Filia w Chylinie:

- liczba uczniów – 21,
- liczba nauczycieli – 4,

- pracownie przedmiotowe – 2 nauczania zintegrowanego,
- sala gimnastyczna – sala do ćwiczeń,
- powierzchnia użytkowa – 646 m²,
- stan techniczny – średni,
- powierzchnia terenu – 3,10 ha

Szkoła Podstawowa w Wierzbicy, Filia w Pniównie:

- liczba uczniów – 23,
- liczba nauczycieli – 5,
- pracownie przedmiotowe – 2 nauczania zintegrowanego,
- sala gimnastyczna – brak,
- powierzchnia użytkowa – 230 m²,
- stan techniczny – średni,
- powierzchnia terenu – 2,35ha.

Szkoła Podstawowa w Wierzbicy, Filia w Ochoży:

- liczba uczniów – 18,
- liczba nauczycieli – 4,
- pracownie przedmiotowe – 2 nauczania przedmiotowego,
- sala gimnastyczna – brak,
- powierzchnia użytkowa – 300 m²,
- stan techniczny – średni,
- powierzchnia terenu – 0,41ha.

Szkoła Podstawowa w Wierzbicy, Filia w Święcicy:

- liczba uczniów – 89,
- liczba nauczycieli – 11,
- pracownie przedmiotowe – historyczna, matematyczno – przyrodnicza, nauczania zintegrowanego, wychowania przedszkolnego
- sala gimnastyczna – brak,
- powierzchnia użytkowa – 627 m²,
- stan techniczny – dobry,
- powierzchnia terenu – 1,89 ha.

Szkoła dysponuje 2 mieszkaniami dla nauczycieli – 117 m².

Gimnazjum w Wierzbicy:

- liczba uczniów – 313,
- liczba nauczycieli – 35,
- pracownie przedmiotowe – komputerowa, 10 sal lekcyjnych do nauki,
- sala gimnastyczna – w budowie – wspólnie ze szkołą podstawową,
- powierzchnia użytkowa – 1 127 m²,

- stan techniczny
- powierzchnia terenu
- dobry,
- 1,51 ha.

Część obiektów edukacji wymaga rewitalizacji: remontów bieżących, wymiany stolar-ki okiennej i drzwiowej, podłóg, dachów, instalacji wodociągowo – kanalizacyjnej, centralnego ogrzewania oraz działań inwestycyjnych.

Jako jedno z zadań samorządu gminnego na najbliższy okres to również modernizacje sal gimnastycznych w szkołach filialnych.

Liczba szkół w gminie jest wystarczająca dla zaspokojenia potrzeb w zakresie szkol-nictwa podstawowego, wskaźniki dotyczące całej edukacji (tabela nr 2,3) są korzyst-niejsze od wskaźników w rejonie lubelskim.

Niewykorzystane lub likwidowane obiekty oświaty należy przystosować i przeznaczyć na usługi publiczne i komercyjne lokalnej społeczności gminy.

Wydatki gminy w dziale „oświata i wychowanie” były najwyższymi wskaźnikami budżetu gminy, i w 2000 roku wynosiły 60,08 % wydatków (gminy wiejskie woje-wództwa lubelskiego – 52,97 %).

Wychowanie przedszkolne /*

Tabela nr 1

Lp	Rok	Placówki	Miejsca ^{a/}	Oddziały	Dzieci	Nauczyciele
1.	1990	1	75	8	164	13
2.	1991	1	50	9	175	12
3.	1992	1	50	8	171	12
4.	1993	1	50	8	151	12
5.	1994	1	50	8	134	13
6.	1995	1	55	8	130	12
7.	1996	1	55	8	132	9
8.	1997	1	60	6	123	10
9.	1998	1	60	6	114	x
10	1999	1	50	x	41	x
11	2000	1	40	x	29	x
12	2001	1	40	x	33	x
Powiat chełmski 2000		67	222	81	1 232	85
Województwo lubelskie 2000		1 226	31 821	2 367	48 151	3 389

/* dane wg GUS i Banku Danych Regionalnych i Lokalnych.

x – brak danych

a/ – w przedszkolach

Szkoły podstawowe */

Tabela nr 2

Rok szkolny	Ogółem	Ucznio- - wie	Absol- wenci	Nauczy- ciele	Pomieszczenia do nauczania			Oddziały
					Izby lek- cyjne	Pracownie przedmio- towe	Sale gimna- styczne	
1990/91	9	822	86	x	x	x	x	x
1991/92	9	856	80	x	x	x	x	x
1992/93	9	876	89	x	x	x	x	x
1993/94	9	901	96	70	52	-	-	53
1994/95	9	902	97	73	58	2	-	55
1995/96	9	910	90	73	58	2	-	54
1996/97	8	903	107	74	55	2	-	53
1997/98	8	903	112	71	55	2	1	51
1998/99	7	900	x	x	x	x	x	x
1999/00	7	748	x	59	x	x	-	x
2000 / 01	7	581	125	53	39	3	-	38
2001 / 2002 /**	7	570	x	x	x	x	x	x
Powiat chełm- ski 2000 / 2001	71	x	x	6 754	kl. VI 1 173 kl. VIII 1 267	580	523	409
Województwo lubelskie 2000 / 2001	1 274	x	x	193 758	kl. VI 34 587 kl. VIII 38 282	14 305	11 217	9 805

/* - bez gimnazjum.

- brak sali gimnastycznej

/** - dane GUS – „Bank Danych Lokalnych i Regionalnych rok 2001”.

Wskaźniki w zakresie szkolnictwa podstawowego.

Tabela nr 3

Rok	Liczba uczniów na				
	szkołę	nauczyciela peł- nozatrudnionego	oddział	pomieszczenie do nauczania	
1990 / 1991	91	x	x	x	
1991 / 1992	95	12	16	16	
1992 / 1993	97	13	17	17	
1993 / 1994	100	13	17	17	
1994 / 1995	100	15	12	16	
1995 / 1996	101	15	12	17	
1996 / 1997	113	16	12	17	
1997 / 1998	113	16	13	18	
1998 / 1999	129	13	x	18	
1999/2000	107	13	x	x	
2000 / 2001	83	11	15	14	
2001 / 2002	81	x	x	x	
Powiat chełmski 2000 / 2001	ogółem	95	12	17	13
	gminy wiejskie	90	12	16	13
Województwo lubelskie 2000 / 2001	ogółem	152	14	20	17
	gminy wiejskie	95	12	17	13

x – brak danych

Wskaźniki : liczba uczniów na: (2000 / 2001 r.)

	szkołę	nauczyciela	oddział	pomiesz- czenia do nauczania
gmina Wierzbica	83	11	17	13
powiat chełmski	95	12	17	13
gminy wiejskie	90	12	16	13
woj. lubelskie	152	14	20	17

5.7.6. Ochrona zdrowia i opieka społeczna.

Ochrona zdrowia w gminie Wierzbica organizacyjnie związana jest z Lubelską Regionalną Kasą Chorych w Lublinie.

W lecznictwie otwartym usługi dla ludności świadczy tu: (2002 r.)

Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej "ZDROWITA" w Wierzbicy

(Praktyka Lekarzy Rodzinnych)

ilość gabinetów – 3 ,
zatrudnienie – 7 osób (w tym 2 lekarzy, 2 pielęgniarki
środowiskowe, położna, higienistka)
powierzchnia użytkowa – 309 m²,
powierzchnia terenu – 5385 ha,
stan techniczny – dobry, własność budynku Urzędu Gminy
(dzierzawiona przez NZOZ).

Samodzielny Publiczny Gminny Ośrodek Zdrowia w Cycowie

Gminny Publiczny Ośrodek Zdrowia w Wierzbicy

(Praktyka Lekarzy Rodzinnych)

ilość gabinetów – 3 ,
zatrudnienie – 7 osób (w tym 2 lekarzy, 2 pielęgniarki,
położna, fizykoterapeutka)
powierzchnia użytkowa – 122 m²,
stan techniczny zabudowy – dobry, własność Syndyka Masy Upadłościowej G. S.
„SCH” (dzierzawiona przez GZOZ).

W zakresie lecznictwa specjalistycznego i szpitalnego gmina obsługiwana jest przez przychodnie specjalistyczne i szpitale w Chełmie i Lublinie.

W zakresie pomocy doraźnej gmina korzysta z usług Stacji Ratownictwa Medycznego – Zakład Opieki Zdrowotnej w Chełmie.

System organizacyjny służby zdrowia zmienia się w związku z reformą ubezpieczeń oraz reformą administracji, czego przykładem w regionie jest powstanie prywatnych gabinetów lekarskich, gabinetów analitycznych, gabinetów stomatologicznych i zaplecza badawczo – diagnostycznego.

Apteka

Na terenie gminy prowadzi działalność prywatna apteka zlokalizowana w budynku prywatnym..

Jest to apteka typu A o powierzchni użytkowej 120 m², zatrudniająca 2 osoby w tym 1 farmaceutę.

Stomatologia

Usługi stomatologiczne w gminie świadczą indywidualne praktyki stomatologiczne: lokalizacje w Wierzbicy zatrudnienie 2 osoby (w tym 1 stomatolog), powierzchnia użytkowa 30 m², i w kol. Busówno – Gabinet Usług Dentystycznych 1 gabinet, zatrudnienie - 1 osoba (1 lekarz stomatolog) powierzchnia użytkowa 25 m²,

Szczegółową charakterystykę usług w gminie Wierzbica na przestrzeni lat 1990 – 2002 podają załączone zestawienia tabelaryczne:

- Personel służby zdrowia – tabela nr 1,
- Zakłady ambulatoryjnej opieki zdrowotnej – tabela nr 2,
- Apteki – tabela nr 3.

Istniejące usługi zdrowia zabezpieczają prawidłową obsługę ludności gminy w zakresie ochrony zdrowia, obiekty winny być modernizowane i wyposażone odpowiednio do potrzeb –w „Studium” do zachowania i adaptacji.

Personel służby zdrowia

Tabela nr 1

Rok	Lekarze	Lekarze dentyści	Farmaceuci	Pielęgniarki	Położne	Lekarze	Lekarze dentyści	Farmaceuci	Pielęgniarki	Położne
	w liczbach bezwzględnych					na 10 tys. ludności				
1990	2	1	1	6	1	3,5	1,7	1,7	10,4	1,7
1991	3	1	1	5	1	5,2	1,7	1,7	8,7	1,7
1992	4	1	1	6	1	6,9	1,7	1,7	10,3	1,7
1993	3	1	1	6	1	5,2	1,7	1,7	10,3	1,7
1994	3	1	1	5	1	5,2	-	1,7	8,7	1,7
1995	3	-	1	6	1	5,2	1,7	1,7	10,5	1,7
1996	3	1	1	6	1	5,2	1,7	1,7	10,4	1,7
1997	3	1	1	6	1	5,2	1,7	1,7	10,5	1,7
1998	2	1	1	6	1	3,5	1,7	1,7	10,4	1,7
1999	2	1	1	6	1	3,5	1,7	1,7	10,5	1,7
2000	4	1	1	4	2	7,0	1,8	1,8	7,0	3,5
2001	4	2	1	4	2	7,0	1,8	1,8	7,0	3,5
Powiat chełmski 2000 r. - gminy wiejskie	15	6	x	59	x	2,0	0,8	x	7,8	x
Województwo lubelskie 2000 r.	5 437	935	383	13 243	1 490	24,4	4,2	1,7	59,3	6,7

x – brak danych

Zakłady ambulatoryjnej opieki zdrowotnej

Tabela nr 2

Lp.	Rok	Przychodnie			Ośrodki zdrowia		Żłobki		
		Ogółem	w tym		Ogółem	w tym gminne	zakłady	miejsca	dzieci
			rejonowe	przem. służby zdrowia					
1.	1990	—	—	—	1	1	—	—	—
2.	1991	—	—	—	1	1	—	—	—
3.	1992	—	—	—	1	1	—	—	—
4.	1993	—	—	—	1	1	—	—	—
5.	1994	—	—	—	1	1	—	—	—
6.	1995	—	—	—	1	1	—	—	—
7.	1996	—	—	—	1	1	—	—	—
8.	1997	—	—	—	1	1	—	—	—
9.	1998	—	—	—	1	1	—	—	—
10.	1999	—	—	—	1	1	—	—	—
11.	2000 /*	—	—	—	2 /*	1	—	—	—
12.	2001/*	—	—	—	2 /*	1	—	—	—
Powiat chełmski gminy wiejskie 2000 r. -		—	—	—	15	x	—	—	—
Województwo lubelskie 2000 r.		—	—	—	236	x	—	—	—

/*– Praktyka Lekarza Rodzinnego i Gminny Ośrodek Zdrowia

x – brak danych

Apteki i Punkty Ateczne

Tabela nr 3

Rok	Apteki		Punkty apteczne	Liczba ludności na aptekę (punkt)	Farmaceuci zatrudnieni w aptekach (punktach)	
	ogółem	w tym prywatnych			ogółem	w tym prywatnych
1990	1	—	—	5 767	1	—
1991	1	1	—	5 738	1	1
1992	1	1	—	5 828	1	1
1993	1	1	—	5 804	1	1
1994	1	1	—	5 734	1	1
1995	1	1	—	5 731	1	1
1996	1	1	—	5 745	1	1
1997	1	1	—	5 727	1	1
1998	1	1	—	5 747	1	1
1999	1	1	—	5727	1	1
2000	1	1	—	5 699	1	1
2001	1	1	—	5 700	1	1
Powiat chełmski 2000 r, - gminy wiejskie	12	12	—	6 309	x	x
Województwo lubelskie 2000	642	599	6	3 500	383	x

x – brak danych

Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej

Posiada siedzibę w Wierzbicy w budynku Urzędu Gminy o powierzchni użytkowej 24 m², zatrudnia 6 osób, w tym 1 pomoc sąsiedzką (2002 r.)

Jest to jednostka organizacyjna samorządu gminy, obejmująca obszarem działania teren gminy Wierzbica.

Ośrodek Pomocy Społecznej realizuje zadania własne gminy i zlecone, finansowane przez Lubelski Urząd Wojewódzki.

W 2001 r. zadania własne i zlecone oraz rodzaje świadczeń przedstawiały się następująco:

Zadania własne:

- posiłki – dożywianie dzieci w szkołach - 12 661 świadczeń
- usługi opiekuńcze - 502 świadczenia
- zasiłki celowe i w naturze - 118 świadczeń
- łącznie 13 281 świadczeń na kwotę 33.65 tys. zł

Zadania zlecone:

– zasiłki stałe	- 260 świadczeń,
– zasiłki stałe wyrównawcze	- 98 świadczeń,
– zasiłki okresowe	- 30 świadczeń,
– zasiłki okresowe gwarantowane	- 48 świadczeń,
– renty socjalne	- 557 świadczeń,
– zasiłki z tytułu ochrony macierzyństwa	- 126 świadczeń,
– opłacanie składki na ubezpiecz. zdrowotne	- 982 świadczenia,
– zasiłki rodzinne	- 34 świadczenia,
– zasiłki pielęgnacyjne	- 402 świadczenia,
– dla kombatanatów	- 40 świadczeń,

łącznie 2 577 świadczeń na kwotę 524,38 tys. zł.

Liczba osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej wzrasta – wzrost w 2002 r. w stosunku do 2001 wynosi 30 %.

5.7.7. Handel, gastronomia, rzemiosło.

Ważne znaczenie dla funkcjonowania gminy mają usługi bytowe o charakterze komercyjnym tj. usług handlu, gastronomii i rzemiosła.

W wyniku przemian społecznych i transformacji gospodarczej następuje rozwój sieci usług realizowanych przez prywatnych inwestorów.

W bilansie usług w gminie dominują placówki handlowe, drobne zakłady usługowo – rzemieślnicze, i usługi gastronomii w następujących miejscowościach: Wierzbica około 40, oraz Wólka Tarnowska, Busówno, Syczyn, Chylin, Święcica, Ochoża, Staszycy, Kamienna Góra i Olchowiec od 1 – 4.

W usługach handlu dominują branże spożywcze, spożywczo – przemysłowe, artykuły do produkcji rolnej i gospodarstwa domowego.

Do zachowania i efektywniejszego wykorzystania dla potrzeb usług społeczności lokalnej należy przeznaczyć teren i zainwestowanie bazy Gminnej Spółdzielni „SCH” w Wierzbicy – pawilony handlowe, magazyny, usługi produkcyjne i część administracyjną.

Na terenie gminy występuje niedobór obiektów hotelowych wyspecjalizowanych w obsłudze hotelowo – wypoczynkowej dla turystów.

Gmina posiada warunki do rozwoju agroturystyki i produkcji zdrowej żywności jako dodatkowego źródła utrzymania ludności.

W miejscowości gminnej Wierzbica zlokalizowane jest targowisko bazarowe, powierzchnia targowiska 1 188 m², w tym powierzchnia sprzedażowa – 900 m².

Targowisko posiada 12 stałych punktów sprzedaży drobnodetalicznej.

Roczne wpływy z opłaty targowej stanowią ok. 0,086 % dochodów budżetu gminy tj. 6 tys. zł.

5.7.8. Łączność.

W gminie funkcjonują dwie placówki pocztowe :

Poczta Polska - Urząd Pocztowy w Wierzbicy oraz Agencja Poczтовая w Wólce Tarnowskiej.

Lokalizacje i obiekty Poczty Polskiej do utrzymania w „Studium”.

W zakresie telekomunikacji istniejące stacje telefonii komórkowej zlokalizowane w miejscowościach: Wierzbica i Terenin – do zachowania w „Studium”.

5.7.9. Sport i rekreacja.

Do urządzeń sportowych w gminie zaliczyć należy stadion - boisko sportowe w Wierzbicy z amfiteatrem, boiska sportowe - wiejskie w Wólce Tarnowskiej, Bakusie i Busównie – ogólnodostępne dla społeczności lokalnej:

stadion sportowy w Wierzbicy; bieżnie, boiska do gier dużych i małych, amfiteatr 100 m² ze sceną, pow. terenu 0,80 ha.

boisko sportowe w Wólce Tarnowskiej, o pow. 0,1ha,

boisko sportowe w miejscowości Bakus Wanda (do gry w piłkę nożną), o pow. 0,50 ha.

boisko sportowe w Busównie – nieczynne, pow. 0,20 ha.

Stan zagospodarowania obiektów i terenów sportowo – rekreacyjnych w gminie należy uznać za niewystarczający.

Brak jest obiektów służących zajęciom sportowym i rekreacyjnym w okresie całorocznym – sporty zimowe.

Należy realizować usługi związane ze sportem i rekreacją w oparciu o tereny leśne, projektowany zbiornik wodny małej retencji „Syczyn” (zgodnie z programem budowy zbiorników retencyjnych w województwie chełmskim).

W oparciu o osadnictwo wiejskie należy również rozwijać agroturystykę i ekoturystykę (m. in. gospodarstwa agroturystyczne i tereny rekreacyjne w Świącicy z wykorzystaniem stawów rybnych o pow. ok. 51 ha).

5.7.10. Usługi inne.

Dotyczy to usług Ochotniczych Straży Pożarnych w miejscowościach : Wierzbica, Wólka Tarnowska, Busówno, Syczyn, Chylin Wielki, Kozia Góra i Pniówno, podlegające Powiatowemu Zarządowi Straży Pożarnych w Chełmie.

Jednostki w Wierzbicy, Syczynie i Chylinie posiadają samochody z wyposażeniem pożarniczym (typ S – 1), pozostałe wyposażone są w motopompy (jednostki typu M – 1), z wykorzystaniem prywatnych środków transportu w akcjach p/pożarowych.

Ochotnicza Straż Pożarna skupia w gminie Wierzbica ok. 280 członków: strażaków - ochotników.

Zabudowę OSP stanowią strażnice – remizy (lub budynki adaptowane i przystosowane dla potrzeb straży pożarnej), pełniące również funkcje świetlic wiejskich dla społecz-

ności lokalnej, o powierzchni użytkowej ok. 1 200m², i powierzchni terenu – 2,50 ha, oraz garaże na środki transportowe i sprzęt pożarniczy.
Lokalizacja usług OSP do zachowania i utrzymania w „Studium”.

W sferze usług zadaniami priorytetowymi są:

- modernizacja i zachowanie obiektów usług istniejących,
- przystosowanie likwidowanych usług oświaty i niewykorzystanych obiektów usług rolniczych i dla potrzeb społeczności lokalnej,
- uzupełnić sieć usług zgodnie z obowiązującym planem zagospodarowania przestrzennego gminy,
- rozwijanie sieci usługowej zgodnie z europejskimi tendencjami z pozyskaniem kapitału zagranicznego,
- w budżetach gminy zwiększyć nakłady na kulturę fizyczną i sport oraz kulturę i sztukę.

5.7.11. Zieleń, cmentarze.

Uzupełnieniem leśnego krajobrazu gminy są licznie występujące zadrzewienia śródpolne, parki podworskie, zieleń wokół obiektów sakralnych oraz zieleń cmentarna. Na terenie gminy istnieje 13 cmentarzy różnych wyznań (rzymsko – katolickie, greko – katolicki, prawosławne, ewangelickie), w tym trzy czynne – rzymsko – katolickie w Olchowcu, Syczynie i Wierzbicy.

Wszystkie objęte są ewidencją ochrony zabytków prowadzoną przez Urząd Gminy. Większość z nich jest zdewastowana, zakrzaczona i wymaga uporządkowania, przywrócenia pierwotnego wyglądu.

Na terenach cmentarnych występują skupiska zieleni wysokiej o bogatych walorach przyrodniczych.

Zieleń objęta ochroną konserwatorską to zieleń wokół kościoła rzymsko – katolickiego w Olchowcu (1791 r.) i zieleń występująca w zespole dworsko – parkowym w Chylińcu (1904 r.).

Ciekawy starodrzew występuje na terenie parku dworskiego z XIX w. w Syczynie.

Występujące na terenie gminy zadrzewienia śródpolne znakomicie łagodzą klimat, zwiększają zawartość wody w glebie a także zapobiegają wysmalaniu upraw przy ostrych bezśnieżnych zimach.

6. Identyfikacja głównych problemów gminy.

1. Podstawowym problemem, rzutującym między innymi na przestrzenny rozwój gminy jest brak miejsc pracy w sektorze produkcyjnym, poza rolnictwem. Sytuacja ta wpływa na powstawanie zjawisk powodujących stagnację przestrzennego rozwoju obszaru gminy.

Należą do nich:

- migracje mieszkańców gminy, szczególnie ludzi młodych i przedsiębiorczych na inne tereny,
  - ujemny przyrost naturalny,
  - ubożenie ludności zmniejszające popyt na towary i usługi,
  - brak kapitału na realizację inwestycji tworzących nowe miejsca pracy.
2. Ważnym problemem jest przekształcenie sektora rolniczego w kierunku dostosowania jego struktury do warunków gospodarki rynkowej i nastawienia go na produkcję intensywną.
Z realizacją procesu przekształcania sektora rolniczego wiąże się: powiększenie powierzchni produkcyjnej gospodarstw, zapewnienie obsługi produkcji rolnej – prac polowych, zbytu wytworzonych surowców i ich przetwarzanie.
  3. Obsługa produkcji rolnej wymaga powstawania zakładów usługowych i przetwórczych, które mogą powstawać drogą przyciągania inwestorów zewnętrznych lub utworzenia organizacji spółek producentów.
  4. Problemem w zakresie rozwoju inwestycji jest brak odpowiednio przygotowanych terenów. Głównie brak wyposażenia gminy w sieć wodociągową i w sieć kanalizacji sanitarnej (oczyszczalnie ścieków). Ponadto niezadowalający stan dróg, zarówno gminnych jak i powiatowych.
  5. Kolejnym problemem jest bardzo słabe zagospodarowanie zasobów wodnych (stawy, zbiorniki, wodne) i terenów przyległych – rozwój rekreacji i turystyki.
  6. Szansę udziału w ogólnym rozwoju gminy ma rozwój rekreacji i turystyki. Problemem w tym zakresie jest ukształtowanie trendów rozwoju tych dziedzin i lepsza promocja głównych jego ogniw, w tym rozbudowa systemów infrastruktury usługowej i technicznej. Ważnym czynnikiem może być tu nastawienie psychiki mieszkańców na pozytywny stosunek do rozwoju gminy we wszystkich dziedzinach.

7. Szanse i zagrożenia rozwoju.

7.1. Szanse – korzystne elementy rozwoju.

Wśród elementów mogących korzystnie wpłynąć na gospodarczy i przestrzenny rozwój gminy wymienić należy:

1. Korzystne położenie geograficzne oraz komunikacyjne.
bliskie położenie względem powiatowego ośrodka usług - Chełma stwarza dobre warunki dla rozwoju przedsiębiorczości,
bliskość granicy z Ukrainą , do przejścia granicznego w Dorohusku około 40 km, możliwość tworzenia bazy handlu ze wschodem,
istniejąca sieć drogowa zapewnia powiązanie gminy z obszarem województwa i resztą kraju,
2. Relatywnie niskie koszty pracy, duży potencjał ludzki,
3. Zaplecze dobrej doskonałej jakości produktów rolnych, baza dla rozwoju produkcji i przetwórstwa żywnościowego, dobre gleby, (szczególnie część południowa gminy), nieskażone środowisko przyrodnicze.
4. Nieskażone środowisko naturalne (czyste powietrze), walory turystyczno – krajobrazowe (północna część gminy), wartości kulturowe mogą być zachętą do lokalizowania obiektów wymagających takich warunków oraz do rozwoju funkcji rekreacyjnych (agroturystyka) dla mieszkańców gminy i Chełma.

7.2. Zagrożenia – elementy mogące ograniczyć rozwój.

1. Niekorzystna sytuacja demograficzna spowodowana występującym od kilku lat ujemnym przyrostem naturalnym oraz odpływem ludzi młodych w poszukiwaniu zatrudnienia. Wpływa to na proces starzenia się ludności gminy.
2. Wysoka stopa bezrobocia, jego niekorzystna struktura wiekowa i poziom wykształcenia ludności,
3. Słaba baza ekonomiczna gospodarstw rolnych.
4. Brak specjalizacji gospodarstw rolnych.
5. Słabe powiązanie producentów rolnych z przemysłem przetwórczym.
6. Niski poziom dochodów ludności.
7. Słaba infrastruktura rekreacyjno – sportowa i kulturalna.
8. Pogarszanie się jakości środowiska naturalnego: brak kanalizacji sanitarnej i oczyszczalni ścieków powoduje zanieczyszczenie wód podziemnych (odprowadzanie ścieków bytowych do ziemi bez ich oczyszczenia),
9. Niedostateczna promocja gminy.

CZĘŚĆ II

KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO POLITYKA PRZESTRZENNA

IV. KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.

1. Cele rozwoju.

Ustalenie celów rozwoju przestrzennego gminy Wierzbica jest określeniem zasad zagospodarowania przestrzennego gminy zgodnych ze strategią rozwoju gospodarczego gminy zgodnie ze strategią rozwoju gospodarczego gminy.

Określone cele rozwoju przestrzennego gminy, odnosząc się jednocześnie do możliwości i ograniczeń wynikających ze stanu istniejącego, uwzględniają istniejące uwarunkowania przyrodnicze, kulturowe, społeczno – gospodarcze i techniczne.

Jako podstawową zasadę przyjmuje się dążenie do zaspokojenia potrzeb mieszkańców poprzez kompleksowy rozwój ekonomiczno – gospodarczy gminy.

Cele:

wykorzystanie zasobów i walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego z uwzględnieniem regionalnej polityki ekologicznej,
stały wzrost gospodarczy i zwiększenie aktywności gospodarczej,
wykorzystanie walorów położenia gminy w regionie, dla jej dalszego rozwoju, między innymi poprzez przyciąganie nowych, atrakcyjnych z punktu widzenia przyjętej strategii, inwestycji z zewnątrz,
tworzenie warunków przestrzennych dla rozwoju przedsiębiorczości.

2. Rozwój przestrzenny gminy – zasady kształtowania jej struktury funkcjonalno – przestrzennej.

Przestrzenny rozwój i kształtowanie struktury funkcjonalno – przestrzennej gminy stymulowane są przez liczne uwarunkowania z których do głównych należą:

uwarunkowania z przyjętej strategii rozwoju gminy,
uwarunkowania przyrodniczo – fizjograficzne i kulturowe,
uwarunkowania wynikające ze stanu zagospodarowania gminy,
uwarunkowania komunikacyjne,
uwarunkowania wynikające z optymalizacji kosztów wyposażenia terenów w urządzenia i sieci infrastruktury technicznej.

Głównymi elementami struktury funkcjonalno – przestrzennej będą:

- ◆ Ośrodek gminny Wierzbica rozbudowywany i zmodernizowany. Na nowych terenach zakłada się możliwość lokalizacji obiektów handlowych i usługowych wymagających obsługi parkingowej, lokalizacji budownictwa mieszkaniowego,

oraz obiektów obsługi funkcji turystyki., które będą służyć zarówno mieszkańcom gminy, jak i przyjezdnych korzystających z usług turystyki i agroturystyki.

- ◆ Ośrodek pomocniczy w Wólce Tarnowskiej, gdzie przewiduje się także ośrodek turystyki kwalifikowanej – u wrót do Poleskiego Parku Narodowego.
- ◆ Tereny i obiekty rekreacji wokół zbiorników wodnych w Syczynie, Olchowcu, Święcicy, Pniównie.
- ◆ Tereny Poleskiego Parku Narodowego – Bagno Bubnów wraz z otuliną, Chełmski Obszar Chronionego Krajobrazu.
- ◆ Zmodernizowany system komunikacyjny obejmujący:
zmodernizowany układ drogowy (drogi wojewódzkie, obejście centrum Wierzbicy, po stronie południowej, drogi powiatowe i gminne)
układ ścieżek rowerowych i szlaków turystycznych.

Wzajemne relacje i powiązania wymienionych wyżej elementów struktury funkcjonalnej gminy określają kierunki i kształt rozwoju przestrzennego gminy.

3. Kierunki rozwoju gminy wynikające z uwarunkowań przyrodniczych.

Rozwój społeczno – gospodarczy i kierunek zagospodarowania gminy Wierzbica powinien zapewnić ochronę zasobów środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Głównymi kierunkami polityki ekologicznej gminy powinno być:

- przestrzeganie zasad gospodarowania na obszarach chronionych,
- realizacja „Programu uregulowania gospodarki wodno – ściekowej na obszarze Parku i jego otuliny na lata 2001 – 2010” w ramach porozumienia gmin.¹⁰
- preferowanie funkcji rekreacyjnej i rolnictwa ekologicznego na obszarze chronionego krajobrazu.
- rozwój i szczególne preferencje dla turystyki kwalifikowanej, agroturystyki i ekoturystyki.
- ochrona i kształtowanie systemu przyrodniczego gminy poprzez ochronę przed zabudową korytarzy i ciągów ekologicznych,
- uporządkowanie gospodarki wodno – ściekowej na terenie całej gminy oraz składowania odpadów.
- gazyfikacja gminy i preferencje dla ekologicznych nośników energii cieplnej.
- zwiększenie lesistości w gminie

Wszelkie działania gospodarcze na terenie gminy powinny być podporządkowane wymogom ochrony środowiska.

---

¹⁰ Porozumienie gmin w rejonie Poleskiego Parku Narodowego i jego otuliny w sprawie ochrony środowiska zawarte 6 sierpnia 1991 r.

3.1. Rzeźba terenu.

Zaleca się wykorzystanie wysokich walorów krajobrazowych na obszarze Pagórów Chełmskich, poprzez promowanie turystyki pieszej i rowerowej.

Na terenach o spadkach powyżej 10 - 15 % (zbocza pagórów) wskazane są zabiegi przeciwerozryjne (fitomelioracyjne) jak zadrzewienia lub zakrzewienia zboczy.

3.2. Surowce mineralne.

Ze względu na konieczność ochrony wysokich walorów przyrodniczych i krajobrazowych Poleskiego Parku Narodowego (Bagno Bubnów) oraz Chełmskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, ustala się zakaz eksploatacji udokumentowanych złóż:

- złoża węgla kamiennego „Sawin”
- złoża kruszywa naturalnego „Karczunek”.

Złoża te jako najbardziej kolizyjne z walorami przyrodniczymi, zostały wskazane w obowiązującym planie zagospodarowania przestrzennego woj. Lubelskiego jako złoża do zaniechania – wyłączone spod eksploatacji przemysłowej.

Obowiązuje ochrona udokumentowanych złóż surowców mineralnych przed zagospodarowaniem mogącym utrudnić lub uniemożliwić, ewentualne podjęcie w przyszłości ich eksploatacji.¹¹

W celu prowadzenia racjonalnej gospodarki surowcami w gminie, uznaje się niezbędne dopuszczanie do eksploatacji w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego jedynie złóż posiadających koncesję na wydobywanie. Dotyczy to głównie kopalni pospolitych, których eksploatacja, często nieracjonalna i chaotyczna prowadzi do dewastacji środowiska.

Eksploatacja surowców mineralnych na terenie gminy powinna być zgodna z koncesją oraz wymogami ochrony środowiska. Po zakończeniu eksploatacji złoża, wyrobisko poeksploatacyjne należy zrekultywować w kierunku rolnym, leśnym lub wodnym.

Ochrony przed eksploatacją surowców w gminie wymagają wzgórza ostańcowe o wysokich walorach krajobrazowych (ekspozycyjnych i widokowych).

---

¹¹ dotyczy wyłącznie złóż udokumentowanych ujętych w aktualnym „Bilansie zasobów kopalni i wód podziemnych – dokumencie Ministerstwa Środowiska.

3.3. Warunki aerosanitarne.

Korzystne warunki klimatyczne na terenie gminy, a w szczególności w rejonie Pagórów Chełmskich predystynują te obszary do rozwoju turystyki pobytowej i agroturystyki.

W celu redukcji tzw. „niskiej emisji” na terenach zabudowy wiejskiej, należy dążyć do budowy sieci gazowej w gminie oraz do zmiany nośników energii cieplnej (węgla kamiennego) na ekologiczne (olej opałowy, energia elektryczna, gaz ziemny, brykiety drzewne).

3.4. Wody powierzchniowe i podziemne.

Obejmuje się ochroną planistyczną obszar ochronny zlewni rzeki Uherki.¹²

Wskazuje się do ochrony tereny źródłkowe rzeki Świnki.

Zasady zagospodarowania na ich terenie powinny zmierzać do:

- zwiększenia naturalnej retencyjności poprzez zalesianie obszarów wód wododziałowych,
- ochrony dolin rzecznych oraz oraz pozadolinnych podmokłości bagien i torfowisk przed odwodnieniem, uporządkowanie gospodarki wodno – ściekowej oraz eliminacje ognisk zanieczyszczeń wód powierzchniowych i podziemnych,
- wykluczenia lokalizacji obiektów szczególnie uciążliwych dla środowiska,
- racjonalnego stosowania nawozów sztucznych i chemicznych środków ochrony roślin.

W obszarze ochronnym terenów źródłkowych wskazane są m. in. rygory:

- bezwzględnej ochrony istniejącej szaty roślinnej,
- zalesień i zakrzaczeń bezpośredniego otoczenia tych źródeł, które są pozbawione osłony biologicznej.

Lokalizacja wszelkich inwestycji korzystających z wody na terenie gminy, powinna być zgodna z przyjętymi „warunkami korzystania z wód rejonu wodnego” – dorzecza Wieprza¹³ i Bugu¹⁴, określającymi ograniczenia bilansowe, środowiskowe i jakościowe w korzystaniu z wód podziemnych oraz ograniczenia środowiskowe i jakościowe, głównie dotyczące zachowania przepływów nienaruszalnych w korzystaniu z wód powierzchniowych.

Obszar gminy Wierzbica leży w obrębie projektowanego obszaru ochronnego Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 407 (Chełm – Zamość)

---

¹² obszar ochronny zlewni rzeki Uherki (powyżej Chełma) wyznaczono w oparciu o plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego.

¹³ „Warunki korzystania z wód dorzecza Wieprza” (stan na 31. 12.1998 r.) sporządzone w 2000 r. przez Przedsiębiorstwo Geologiczne „POLGEOL” S.A. Zakł. w Lublinie na zlecenie Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w W-wie.

¹⁴ „Warunki korzystania z dorzecza Bugu granicznego” sporządzone w 2000 r. przez Przedsiębiorstwo Geologiczne „POLGEOL” S.A. Zakład w Warszawie na zlecenie Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie.

Na terenie GZWP nr 407, obowiązują określone zasady zagospodarowania¹⁵. Są to m. in.:

Zakazy:

- lokalizowania wysypisk odpadów i wylewisk, a także stacji dystrybucji paliw płynnych nie zabezpieczonych przed przenikaniem do podłoża substancji szkodliwych dla środowiska.
- odprowadzania nieoczyszczonych ścieków bezpośrednio do gruntu lub do wód powierzchniowych,
- lokalizowania nowych ferm z bezściółową hodowlą zwierząt,
- lokalizowania magazynów substancji toksycznych, dużych magazynów paliw płynnych o zasięgu regionalnym

Nakazy:

- objęcie kanalizacją ściekową wszystkich zwodociągowanych wsi.
- ustanowienie i właściwe zagospodarowanie stref ochronnych ujęć wód podziemnych,
- likwidacji istniejących źródeł zagrożeń wód podziemnych.

W zakresie ochrony wód na terenie gminy, za priorytety realizacyjne uznaje się:

- „Program uregulowania gospodarki wodno – ściekowej na Obszarze Poleskiego Parku Narodowego i jego otuliny” na lata 2002 – 2010.
Program jest wynikiem ”Porozumienia Gmin w rejonie PPN” zawartego 6 sierpnia 1991 r.
Za najważniejsze zadanie uznano: – modernizację istniejącej oczyszczalni ścieków w Kol. Busówno oraz wykonanie kanalizacji sanitarnej w miejscowości Busówno, Wierzbica, Staszyce, Kozia Góra, Kol. Pniówno oraz budowę przydomowych oczyszczalni w rozproszonej zabudowie, a w szczególności w rejonie miejscowości położonych w pobliżu Poleskiego Parku Narodowego (Karczunek, Tarnów, Wólka Tarnowska, Chylin, Syczyn)
- likwidację wysypiska odpadów komunalnych we Władysławowie, nie spełniającego obecnie podstawowych wymogów bezpieczeństwa ekologicznego.

---

¹⁵ Zgodnie z „Dokumentacją określającą warunki hydrogeologiczne dla ustanowienia stref ochronnych GZWP nr 407 (Chełm – Zamość)”, zatwierdzonej Decyzją Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 24.07.1997 r. znak: KDH1/013/6017/77

Obszar ochronny GZWP nr 407 wprowadzono do planu zagospodarowania przestrzennego woj. lubelskiego jako obowiązujący.

3.5. Gleby.

Obowiązuje bezwzględna ochrona gleb o najwyższej przydatności rolniczej (klasy I – III) przed zmianą użytkowania na cele nierolnicze, oraz gleb organicznych : torfowych i murszowych. Ograniczenia przed zmianą użytkowania dotyczą gleb IV klasy bonitacyjnej.¹⁶

Wskazuje się do pilnych zalesień: grunty odłogujące należące do klas VI, VIz, oraz obszary gleb zagrożonych erozją gleb (stromie zbocza wzniesień o spadkach powyżej 15 °) w obrębie Pagórów Chełmskich.

Na obszarach chronionych (Chełmski Obszar Chronionego Krajobrazu i Otulina Poleskiego Parku Narodowego) należy preferować rolnictwo ekologiczne.

3.6. Lasy

Obszary leśne podlegają ochronie przed zmianą ich przeznaczenia na cele nieleśne.¹⁷

Na terenie lasów państwowych w gminie obowiązują zasady gospodarowania przyjęte w planie urządzenia lasu Nadl. Chełm¹⁸, a w lasach prywatnych – uproszczone plany urządzania lasu.

Szczególnej ochronie podlega kompleks leśny Syczyn – las ochronny (o funkcji wodochronnej).

Na terenie lasu ochronnego obowiązuje m. in.¹⁹

- zakaz odwadniania gruntów podmokłych,
- ograniczenie dostępności lasu dla celów gospodarczych i stosowanie zrębów zupełnych.
- kształtowanie struktury gatunkowej i przestrzennej lasu zgodnie z warunkami siedliskowymi.

Na terenach przyległych do lasu wyznacza się strefy ochrony warunków siedliskowych drzewostanów (w odległości 50 m od skraju lasu) wykluczających lokalizację obiektów i prowadzenia działalności o dużej uciążliwości dla ekosystemów leśnych.²⁰

Ze względu na niski wskaźnik lesistości w gminie (9,5 % powierzchni gminy), za pilne uznaje się realizację „Programu zwiększenia lesistości w gminie do 2020 r. (omówiony w rozdz. rolnictwo)

---

¹⁶ Zgodnie z Ustawą z dnia 3.02.1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych.

¹⁷ Zgodnie z ustawą z dnia 3.02. 1995 r. o ochronie gruntów rolnych

¹⁸ „Plan urządzenia lasu Nadl. Chełm na okres od 1.01.1998 r. do 31.12.2007 r. zatwierdzony decyzją BOA-Lp-8/1518/2000 r. przez Ministra Środowiska.

¹⁹ Rozporządzenie MOŚZNiL z dnia 25 sierpnia 1992 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu uznawania lasów za ochronne oraz szczegółowych zasad prowadzenia w nich gospodarki leśnej.

²⁰ Zgodnie z planem zagospodarowania przestrzennego woj. lubelskiego

3.7. Zbiorowiska roślinne i fauna.

Wskazane jest opracowanie inwentaryzacji przyrodniczej dla gminy Wierzbica. Zaleca się zachowanie naturalnych biotopów dla fauny i flory w obrębie korytary ekologicznych.

Na terenie Poleskiego Parku Narodowego: wzmocnienie populacji dzwonecznika wonnego oraz żółwia błotnego i strzelby przekopowej, restytucja – cietrzewia, dalsze prace renaturalizacyjne w obrębie Bagna Bubnów.

3.8. Obszary i obiekty chronione.

Poleski Park Narodowy – Bagno Bubnów.

Na terenie Parku obowiązują zasady gospodarowania określone: w rozporządzeniu Rady Ministrów ustanawiającym Park Narodowy²¹

Na obszarze Parku zabrania się:

- zmiany stosunków wodnych; regulacji rzek i potoków,
- wydobywania skał, minerałów i torfu,
- polowania, wędkowania, chwytania, płoszenia, zabijania dziko żyjących zwierząt, zbierania poroży zwierzyny płowej, niszczenia nor i legowisk zwierzęcych, gniazd ptasich i wybierania jaj.
- pozyskiwania i niszczenia roślin,
- niszczenia gleby,
- wysypywania, zakopywania i wylewania odpadów lub innych nieczystości, innego zanieczyszczania wód i gleby oraz powietrza,
- stosowania środków chemicznych w gospodarce rolnej, leśnej, zadrzewieniowej i łowieckiej.

Zakazy nie dotyczą:

- zabiegów ochronnych, hodowlanych i pielęgnacyjnych w tym renaturalizacji stosunków wodnych,

W projekcie planu ochrony parku.²²

- wszelkie działania na terenie Poleskiego Parku Narodowego podporządkowuje się ochronie przyrody i mają one pierwszeństwo przed innymi działaniami. Za szczególnie istotne uznaje się wszelkie zamierzenia inwestycyjne i organizacyjne zmierzające do ochrony stosunków wodnych jako podstawy prawidłowego funkcjonowania przyrody na obszarze parku.

²¹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 17 stycznia 1994 r. w sprawie Poleskiego Parku Narodowego (Dz. U. Nr 9 z 1994 r. poz. 32).

²² Plan ochrony Poleskiego Parku Narodowego (projekt) opracowany przez Narodową Fundację Ochrony Środowiska Warszawa 1999 r. – wytyczne do planów zagospodarowania przestrzennego gmin.

- na obszarze Poleskiego Parku Narodowego wyklucza się możliwość rozwoju funkcji osadniczej i rekreacyjnej za wyjątkiem turystyki kwalifikowanej na ściśle wyznaczonych szlakach turystycznych i ścieżkach przyrodniczych
- zmiana sposobu wykorzystania i użytkowania gruntów lub nieruchomości leżących w granicach PPN wymaga zgody Dyrektora Parku. Jemu też przysługuje prawo pierwszeństwa przy przejęciu w zarząd lub zakupie nieruchomości jak i gruntów na rzecz PPN.
- wprowadza się zakaz podnoszenia kategorii dróg przebiegających przez obszar Poleskiego Parku Narodowego
- wszelkie działania w granicach administracyjnych Poleskiego Parku Narodowego, muszą być zgodne z ustaleniami planu ochrony. Ich realizacja wymaga zgody Dyrektora PPN.
- grunty prywatne pozostawia się w dotychczasowym rolniczym sposobie użytkowania.
- wprowadza się zakaz eksploatacji udokumentowanego złoża kruszywa, leżącego pomiędzy miejscowościami Gałyska – Karczunek.

Otulina Poleskiego Parku Narodowego

Obejmuje północne obszary gminy w rejonach miejscowości: Karczunek, Marcinowa Niwa. Omawiany teren charakteryzuje się występowaniem zabudowy rozproszonej oraz użytkowaniem rolniczym terenów.

Na terenie otuliny Parku, obowiązują zasady ustalone w projekcie planu ochrony parku²³

- uznaje się za celowe hamowanie dalszego rozpraszania zabudowy mieszkaniowej, adaptując istniejący układ osadniczy,
- dopuszcza się możliwość przekształcania zabudowy zagrodowej w zabudowę letniskową bez prawa lokalizacji nowej zabudowy mieszkaniowej,
- dla istniejącego układu osadniczego uznaje się za wskazane działania modernizacyjne dla podnoszenia standardów życia mieszkańców, a w szczególności realizacji kanalizacji sanitarnej,
- na całym obszarze preferuje się gospodarkę opartą o tradycyjne formy gospodarowania, gospodarstwa rodzinne,
- grunty wypadające z produkcji rolnej wskazuje się do zalesienia,
- proponuje się wytyczenie i oznakowanie obwodnicowej w stosunku do Bagna Bubnów, ścieżki rowerowej,
- wprowadza się zakaz eksploatacji złoża kruszywa udokumentowanego pomiędzy miejscowościami Batyska – Karczunek,
- wprowadza się zakaz podnoszenia klasy istniejącej drogi relacji: Ujazdów – Wólka Tarnowska,
- adaptuje się przebieg istniejących szlaków turystycznych (żółty i zielony)

²³ Plan ochrony Poleskiego Parku Narodowego (projekt) opracowany przez Narodową Fundację Ochrony Środowiska – wytyczne do planów zagospodarowania przestrzennego gmin, Warszawa 1999 r.

Ponadto w otulinie Parku preferuje się lub zaleca:

- rozwój rolnictwa ekologicznego,
- kształtowanie zabudowy w oparciu o tradycyjne wzorce zagrody wiejskiej przy zachowaniu walorów etnograficznych i układu wsi,
- budowę przydomowych oczyszczalni ścieków,
- stosowanie paliw niskoemisyjnych,
- rozwój agroturystyki w obrębie istniejących wsi.

Ustalenia zawarte w projekcie planu ochrony parku uznaje się za wiążące dla miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Chełmski Obszar Chronionego Krajobrazu.

Na terenie Obszaru obowiązują zasady gospodarowania określone w rozporządzeniu wojewody ²⁴

Zakazy dotyczą m. in.:

- lokalizacji inwestycji szczególnie szkodliwych dla środowiska i zdrowia ludzi za wyjątkiem inwestycji realizujących cele publiczne,
- lokalizacji inwestycji mogących pogorszyć stan środowiska, które uzyskały negatywną ocenę oddziaływania na środowisko,
- lokalizacji nowych i rozbudowy istniejących obiektów istotnie zmniejszających walory przyrodnicze i krajobrazowe,
- wydobywanie skał i surowców mineralnych za wyjątkiem lokalizacji kopalni piasku, gliny i torfu uwzględnionych w planie zagospodarowania przestrzennego,
- prowadzenia trwałych odwodnień terenu powodujących degradację gleby lub szaty roślinnej oraz odwodnienia nieużytkowanych gospodarczo bagien i torfowisk zwłaszcza śródleśnych i śródpolnych,
- dokonywania zmian koryt rzecznych, za wyjątkiem działań związanych z renaturalizacją stosunków wodnych,

Ponadto na terenie Obszaru:

- realizacja nowych inwestycji lub modernizacja istniejących, nie może kolidować z nadrzędną funkcją obszaru i obniżać jego wartości przyrodniczych,
- mogą być lokalizowane obiekty o charakterze turystyczno - wypoczynkowym w miejscach wyznaczonych w planie zagospodarowania przestrzennego.

---

²⁴ Rozporządzenie Nr 50 Wojewody Chełmskiego z dnia 26 czerwca 1998 r. w sprawie Chełmskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu (Dz. U. woj. Chełmskiego Nr 10, z dnia 29.06.1988 r. poz. 86)

Pomniki przyrody

W stosunku do drzew uznanych za pomniki przyrody (białodrzew i klon zwyczajny, rosnące w Chylinie Wielkim) zabrania się: ścinania, uszkodzenia, użytkowania terenu w zasięgu korony itp.

Prawidłowe funkcjonowanie systemu ekologicznego gminy wymaga utrzymania ciągłości i drożności korytarzy i ciągów ekologicznych.

- wskazuje się do ochrony planistycznej korytarz ekologiczny doliny rzeki Świniki.
- Obowiązują zakazy:
  - tworzenia nasypów ziemnych, usytuowanych poprzecznie do osi doliny,
  - lokalizacji zabudowy,
  - eksploatacji surowców mineralnych (torfów),
  - lokalizacji wylewisk gnojowicy, składowania odpadów,

Uznaje się za konieczne opracowanie planu ochrony dla Międzynarodowego Rezerwatu Biosfery „Polesie Zachodnie” z określeniem form zagospodarowania przestrzennego (dla wydzielonych w jego granicach stref A, B i C o różnym reżimie ochrony)

4. Zasady ochrony wartości środowiska kulturowego

Ślady dawnej kultury budowlanej zachowane na obszarze gminy wymagają zastosowania i odpowiedniego skomponowania w nowej architekturze oraz wydobycia we współczesnym krajobrazie.

Dotyczy to wszelkich działań w tworzeniu współczesnego budownictwa mieszkaniowego, usługowego, rekreacyjnego i przemysłowego wywołującego skutki przestrzenne otoczenia zachowanych dóbr.

Cztery obiekty wpisane do rejestru zabytków podlegają ochronie prawnej: kościół w Olchowcu, zespół dworsko - parkowy w Chylinie Wielkim i dwa grodziska: w Kolonii Busówno i w Tarnowie.

Wartości kulturowe stanowią tu rolę nadrzędną, wszelkie zamierzenia inwestycyjne w obrębie tych obiektów wymagają uzgodnienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Znacznie liczniejszą grupę stanowią obiekty objęte ewidencją prowadzoną przez gminę. Są to obiekty o różnych funkcjach:

sakralne:

- dzwonnica i plebania w Olchowcu,
- dawny ewangelicki dom modlitwy w Syczynie (obecnie dom mieszkalny),
- kaplica drewniana w Tarnowie,

szkoła murowana w Ochoży,

szkoły drewniane:

- w Pniównie,
- w Syczynie,
- w Święcicy,
- w Tarnowie;

obiekty przemysłowe:

- kuźnia w Chylinie Wielkim,
- studnia w Ochoży,
- młyn drewniany w Syczynie;

założenia dworskie:

- pozostałości parku dworskiego w Święcicy,
- czworak murowany w Tarnowie,

domy mieszkalne drewniane wzniesione w 1 ćw. XX w.:

- 2 domy w miejscowości Bakus - Wanda,
- 3 domy w Busównie,
- 1 dom w Chylinie,
- 1 dom w miejscowości Kozia Góra,
- 2 domy w Pniównie
- 1 dom w Staszycach,
- 8 domów w Syczynie,
- 5 domów w Święcicy,
- 2 domy w Wierzbicy,
- 3 domy w Wólce Tarnowskiej;

zabudowa zagrodowa drewniana:

- dom i stodoła w Olchowcu Kolonii;

liczne kapliczki, krzyże i figury na terenie całej gminy;

cmentarze i mogiły:

- 1 cmentarz ewangelicki w miejscowości Bakus - Wanda,
- 2 cmentarze prawosławne w Busównie,
- 1 cmentarz prawosławny w Helenowie,
- 2 cmentarze: greckokatolicki i rzymskokatolicki w Olchowcu,
- 1 cmentarz prawosławny w Pniównie,
- 3 cmentarze: ewangelicki, prawosławny i rzymskokatolicki w Syczynie,
- 1 cmentarz prawosławny w Tarnowie,
- 1 cmentarz ewangelicki we Władysławowie,

zasoby archeologiczne na terenie całej gminy.

Obiekty objęte ewidencją SOZ reprezentują różnorodne wartości artystyczne i historyczne, stan ich zachowania jest także zróżnicowany.

Szczególnej uwagi i dbałości w zachowaniu artystycznych i historycznych wartości architektonicznych wymagają obiekty sakralne.

Liczne na terenie gminy nieczynne cmentarze i mogiły są na ogół nie ogrodzone lub ogrodzone szczątkowo i porośnięte dziką roślinnością, co czyni je niedostępnymi dla ludzi. Krzyże i nagrobki narażone są na powolne samozniszczenie. Wskazane jest usunięcie zarośli oraz uporządkowanie i zabezpieczenie zachowanych nagrobków.

Obiekty objęte ewidencją podlegają pośredniej ochronie konserwatorskiej - zamierzenia realizacyjne wymagają uzgodnień z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Ruchome zabytki archeologiczne mogą wystąpić na terenie całej gminy, szczególnie na terenach wskazanych na mapie studium. W przypadku natrafienia - podczas realizacji inwestycji - na obiekt zabytkowy, inwestor zobowiązany jest do natychmiastowego powiadomienia o tym fakcie Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków w Lublinie Delegatura w Chełmie.

Prace ziemne mogą być objęte nadzorem archeologicznym.

5. Kierunki rozwoju przestrzennego.

5.1. Rozwój funkcji mieszkaniowych.

Utrzymuje się obecne formy osadnictwa i zabudowy mieszkaniowej: zabudowę zagrodową i jednorodziną na obszarze gminy oraz istniejącą zabudowę wielorodzinną w miejscowościach – Wierzbica, Władysławów, Wólka Tarnowska, Staszyce, Busówno, Pniówno, Świącica i Kamienna Góra.

W okresie perspektywicznym i kierunkowym preferuje się rozwój zabudowy zagrodowej i jednorodzinnej:

lokalizacja na obszarze gminy w siedzibach sołectw i miejscowościach w zasięgu komunikacji kołowej przy drogach gminnych i powiatowych oraz istniejącej i projektowanej infrastruktury technicznej - wodociąg wiejski, kanalizacja sanitarna, gaz przewodowy,

w miejscowości gminnej Wierzbica zabudowa jednorodzinna o niskiej intensywności zabudowy (maksymalna wysokość – 3 kondygnacje, ewentualnie małe domy mieszkalne).

dopuszcza się tworzenie siedlisk zabudowy zagrodowej, jednorodzinnej, usług i drobnego przemysłu (z wyłączeniem inwestycji, które nie podlegają postępowaniu w sprawie oceny oddziaływania na środowisko w oparciu o przepisy ustawy – „Prawo ochrony środowiska”).

Ustalenia dotyczące mieszkalnictwa

przyjmuje się politykę mieszkaniową koncentracji zabudowy jednorodzinnej w gminie, we wszystkich wsiach wyznacza się strefy zabudowy zagrodowej,

zaleca się podjęcie działań sprzyjających poprawie standardu zamieszkania w gminie, szczególnie w zabudowie zagrodowej poprzez zaopatrzenie mieszkań w łazienki i w.c. – które dotąd ich nie posiadają, należy dążyć do obniżenia zużycia energii na ogrzewanie mieszkań (termorenowacja budynków), stosować ekologiczne nośniki energii do ogrzewania mieszkań (energia elektryczna, gaz ziemny, olej opałowy, gaz płynny).

W strefach budowlanych możliwa jest:

- adaptacja istniejących siedlisk,
- wydzielenie działek zabudowy jednorodzinnej,
- realizacja nowej zabudowy jednorodzinnej,
- adaptacja istniejącej zabudowy zagrodowej niezwiązanej z produkcją rolną – dla potrzeb rekreacji i wypoczynku oraz usług w oparciu o przepisy ustawy – „Prawo ochrony środowiska”
- realizacja obiektów usług publicznych i komercyjnych, działalności produkcyjnej, przemysłu o uciążliwości ograniczonej do granic własności w oparciu o przepisy ustawy – „Prawo ochrony środowiska”,
- realizacja wiejskich zespołów rekreacyjno – sportowych (boiska rekreacyjno – sportowe, tereny imprez i zgromadzeń),
- zaleca się kształtowanie nowego budownictwa na terenie gminy w nawiązaniu do tradycji lokalnych (poddasza użytkowe, dachy strome, dopuszczenie werand, ganków, przeszkleń, użycie tradycyjnych materiałów budowlanych,
- w ramach zabudowy zagrodowej zaleca się rozwój agroturystyki tj. organizacji miejsc wypoczynku w istniejącej i projektowanej zabudowie zagrodowej,
- przyjmuje się adaptację wszystkich istniejących siedlisk, niezależnie od położenia w stosunku do terenów budowlanych, dopuszcza się realizację inwestycji mieszkaniowych i usługowych wzdłuż istniejących i projektowanych dróg powiatowych i gminnych (posiadających uzbrojenie techniczne), jeśli dotyczą produkcji i obsługi rolnictwa,
- istniejąca zabudowa rozproszona związana z działalnością rolną (na terenach rolnych i leśnych) – do zachowania i utrzymania, winna być wyłączona z terenów przeznaczonych pod zalesienia.

5.2. Rozwój funkcji usługowych.

Gmina posiada ośrodek administracyjno – usługowy w miejscowości Wierzbica – ośrodek gminy (główny) do utrzymania na okres perspektywy i kierunku – siedziba władz samorządowych, skoncentrowany ośrodek usługowy dla ludności i przemysłu, przetwórstwa płodów rolnych, produkcji materiałów budowlanych oraz gminne centrum usługowo - turystyczne.

Ośrodkiem wspomagającym jest Wólka Tarnowska (usługi turystyka). Pozostałe miejscowości – głównie produkcja żywności i usługi podstawowe oraz związane z rozwojem funkcji wypoczynku – agroturystyka, turystyka.

Lokalizacja ośrodków usługowych zapewnia dogodną obsługę mieszkańców gminy z rejonów ciężenia.

Tereny usług ponadlokalnych w gminie to: Wierzbica, Wólka Tarnowska, Syczyn, Chylin, Pniówno, Ochoża, Święcica i Olchowiec.

- Preferowane usługi:

6. administracja samorządowa i gospodarcza, porządek i bezpieczeństwo publiczne, obsługa finansowa – lokalizacja w miejscowości gminnej Wierzbicy,
7. kultura – lokalizacja w Wierzbicy, Wólce Tarnowskiej, Święcicy, Syczynie, Olchowcu i siedzibach sołectw (gminny dom kultury w Wierzbicy),
8. edukacja – w Wierzbicy, Wólce Tarnowskiej, Syczynie, Chylinie, Pniównie, Ochoży i Święcicy (modernizacja obiektów szkolnych – realizacja szkoły w Syczynie,
9. zdrowia i pomocy społecznej w Wierzbicy,
10. łączności, poczty – w miejscowościach: Wierzbica, Terenin i Wólka Tarnowska.
11. usługi sportu i rekreacji: w Wierzbicy, Wólce Tarnowskiej, Busównie i Bakusie (rozbudowa bazy sportowej, modernizacja boisk i stadionów) w oparciu o tereny leśne, istniejące i projektowane zbiorniki wodne w Święcicy i Syczynie (rekreacja, agroturystyka i sport),
12. usługi i obiekty Ochotniczych Straży Pożarnych w Wierzbicy, Wólce Tarnowskiej, Busównie, Syczynie, Chylinie Wielkim, Koziej Górze i Pniównie oraz w siedzibach sołectw, w zależności od potrzeb społeczności lokalnej, (doposażenie OSP w nowoczesny sprzęt i budowa zbiorników do celów przeciwpożarowych).
13. usługi komercyjne podstawowe – w miejscowości gminnej i siedzibach sołectw – modernizacja i budowa targowiska gminnego.

Dopuszcza się możliwość zmiany przeznaczenia i użytkowania obiektów i terenów na funkcje usług dla potrzeb społeczności lokalnej (wiejskiej) np. niewykorzystanych obiektów i usług rolniczych i likwidowanych usług oświaty – z wyłączeniem inwestycji szczególnie szkodliwych dla środowiska i zdrowia ludzi.

Należy rozwijać sieć handlową i usługową zgodnie z europejskimi tendencjami, z pozyskiwaniem kapitału zagranicznego.

Obiekty istniejących usług i drobnej wytwórczości nie kolidujące z projektowanym zainwestowaniem należy zachować i modernizować.

W budżetach gminy zwiększać nakłady na kulturę fizyczną, sport, kulturę i sztukę.

5.3. Rozwój funkcji rolniczych i leśnych.

Cele rozwoju rolnictwa.

Celem strategicznym rozwoju rolnictwa jest poprawa opłacalności produkcji, co w konsekwencji prowadzi do wzrostu standardu życia ludności rolniczej.

Rozwój rolnictwa będzie w dużym stopniu decydował o poziomie społeczno – gospodarczym gminy.

Podstawową przesłanką rozwoju obszarów wiejskich powinien być ekorozwój. Oprócz dążenia do poprawy dobrobytu ekonomicznego ważna jest potrzeba racjonalnego gospodarowania zasobami środowiska przyrodniczego.

Z analizy stanu istniejącego i jego diagnozy wynika, że głównym celem, zmierzającym do osiągnięcia celu strategicznego będzie gruntowna restrukturyzacja i modernizacja, prowadząca do wielofunkcyjnego rozwoju wsi i obszarów wiejskich.

Rozwój terenów wiejskich powinien się odbywać poprzez modernizację i urządzanie według nowoczesnych metod.

Procesy te warunkować będzie stabilna, przewidywalna oraz konsekwentnie realizowana polityka rolna.

Proces rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich wymagać będzie następujących działań:

14. Poprawy struktury obszarowej gospodarstw rolnych.
15. Zmniejszenie bezpośredniego zatrudnienia w rolnictwie; wymagać to będzie utworzenia na terenach wiejskich nowych miejsc pracy poza rolnictwem (w drobnym przetwórstwie rolno – spożywczym, przechowalnictwie, rzemiośle, usługach, obsłudze turystyki, agroturystyce).
16. Podniesienie poziomu produkcji i rentowności poprzez:
  - rozwój wysokotowarowych gospodarstw specjalistycznych,
  - organizację zagospodarowania produkcji rolnej,
  - ukierunkowanie produkcji poprzez dostosowanie do istniejących warunków przyrodniczych i ekonomicznych.
17. Rozwoju przetwórstwa rolnego, wykorzystującego własne zasoby surowcowe poprzez:
  - rozwój małych i średnich zakładów przetwórczych,
  - wykorzystanie i zagospodarowanie wolnych obiektów produkcyjnych i usługowych.
18. Poprawy cywilizacyjnych standardów jakości życia mieszkańców.
19. Radykalnego podniesienia poziomu wykształcenia mieszkańców wsi, jako warunku transformacji rolnictwa, unowocześnienia gospodarstw i rozwoju działalności pozarolniczej.
20. Ochrony gleb wysokiej jakości.

W strategii zalesień, przyjętej w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Woj. Lubelskiego gmina Wierzbica jest objęta priorytetem zalesień przeciwoerozyjnych i wodochronnych.

Jednak ze względu na potrzebę zwiększenia lesistości gminy, wskazane są zalesienia gruntów mało przydatnych do produkcji rolnej. Obszar użytków rolnych w klasach bonitacyjnych V – VIz zajmuje łącznie 2 163 ha, co stanowi 18,3 % powierzchni użytków rolnych. Gleby najsłabsze w klasach VI – VIz zajmują w tej liczbie 651 ha, co stanowi 3,4 % UR w gminie. Duża część tych gruntów powinna być przeznaczona pod zalesienie, co byłoby najlepszym rozwiązaniem w przeciwdziałaniu powstawania gruntów marginalnych.

Według programu dolesień, przyjętego w „Programie Zwiększenia Lesistości Województwa Chełmskiego na lata 1997 – 2020” w gminie przewidziano do zalesienia 488 ha gruntów nieprzydatnych dla rolnictwa.

W wyniku realizacji tego programu lesistość gminy osiągnęłaby wskaźnik 12,8 pkt. a wzrost wyniósł by 3,3 pkt.

Kierunki rozwoju rolnictwa i leśnictwa.

W warunkach gminy rolnictwo pozostanie dla wsi najważniejszym czynnikiem rozwoju.

Rozwój funkcji rolniczej winien spowodować odnowę wsi. Jednak wieś współczesna nie może być monofunkcyjna. Powszechnym celem polityki i praktyki społeczno – gospodarczej powinien być wielofunkcyjny rozwój wsi i obszarów wiejskich.

Proces przebudowy struktury obszaru poprzez klasyczne scalenia (komasację) gruntów zdezaktualizował się.

Obecnie uważa się, że na bazie procesu scaleniowego, urządzenie terenów rolnych powinno uwzględniać przeobrażenia strukturalne na obszarach wiejskich w sposób kompleksowy.

W zakresie leśnictwa – odtwarzanie i podnoszenie jakości zasobów leśnych powinno być działaniem na rzecz ochrony środowiska. Zalesianie gruntów marginalnych i zagrożonych marginalizacją, a także regulacja granic rolno – leśnych przyczyni się do zwiększenia wskaźnika lesistości gminy.

5.4. Rozwój funkcji produkcyjnych – pozarolniczych.

Ustala się rozwój funkcji produkcyjnych w gminie w zakresie przemysłu, drobnej wytwórczości, składów, budownictwa, w miejscowości gminnej Wierzbicy oraz w Wólce Tarnowskiej, Syczynie, Busównie, Pniównie, Kamiennej Górze i Święcicy w pozostałych miejscowościach gminy i siedzibach sołectw w zależności od społeczności lokalnej.

Preferuje się rozwój usług produkcyjnych i drobnego przemysłu rolno – spożywczego w Wierzbicy i Wólce Tarnowskiej – wykorzystując dalszy rozwój istniejących w tych branżach podmiotów gospodarczych i zakładów osób fizycznych.

Dopuszcza się możliwość zmiany przeznaczenia i użytkowania obiektów i terenów na funkcje produkcyjne i przemysłowe w miarę potrzeb lokalnych - z zachowaniem warunków technicznych oraz przepisów ustawy – „Prawo ochrony środowiska”.

Dopuszcza się przekształcanie obiektów po byłych usługach rolniczych na cele przemysłu, składów, baz i usług nieuciążliwych dla środowiska.

Do efektywniejszego wykorzystania dla potrzeb usług w gminie przeznacza się tereny i zainwestowanie bazy Gminnej Spółdzielni „SCh” i zakładu produkcyjnego DOMIX w Wierzbicy (magazyny, obiekty handlowe, hale produkcyjne, kotłownie itp.)

Tereny rozwoju funkcji przemysłowej i produkcyjnej winny stanowić strefy potencjalnej aktywności gospodarczej nieuciążliwej dla środowiska naturalnego.

5.5. Rozwój funkcji turystyki i wypoczynku.

Nasycenie gminy w walory przyrodnicze oraz położenie w niewielkiej odległości od Chełma - miasta powiatowego, predysponują ją do rozwijania bazy obsługi turystyki i wypoczynku.

Wiodącymi ośrodkami w gminie w tym zakresie winna być miejscowość gminna Wierzbica – jako główny ośrodek usługowy oraz Wólka Tarnowska – ośrodek wspomagający, z centrum obsługi ruchu turystycznego i wypoczynku w ośrodku gminnym.

W oparciu o osadnictwo wiejskie i rolniczą przestrzeń produkcyjną, należy również rozwijać agroturystykę i ekoturystykę (z produkcją zdrowej żywności)

Przedsięwzięcia przestrzenne w zakresie usług turystyki i wypoczynku powinny wiązać się z programowaną w gminie działalnością kulturalną i imprezową.

W celu rozwoju turystyki i wypoczynku należy również podjąć następujące działania:

- realizacja zbiornika wodnego „Syczyn”,
- wykorzystać istniejące zbiorniki wodne – stawy rybne w Święcicy,
- promocję walorów gminy w mediach powiatowych i wojewódzkich,
- opracowanie kompleksowej oferty dla upowszechnienia turystyki i wypoczynku.

6. Kierunki rozwoju komunikacji.

6.1. Układ drogowy.

Głównym zadaniem w zakresie komunikacji drogowej jest zbudowanie układu komunikacyjnego zapewniającego zaspokojenie narastających potrzeb transportowych z jednoczesnym uporządkowaniem ruchu i ograniczeniem jego uciążliwości.

Powiązania zewnętrzne są realizowane przez układ dróg wojewódzkich oraz powiatowych.

Droga wojewódzka nr 841 relacji: Cyców – Wierzbica – Staw odgrywa zasadniczą rolę w połączeniu gminy z innymi obszarami powiatu.

Natomiast drogi powiatowe łączą wszystkie ważniejsze miejscowości gminne ze sobą oraz głównymi relacjami kierunkowymi województwa.

Przedstawiony w studium układ drogowy wyznacza główne powiązania z kierunkami ciężenia w rejonie oraz w województwie.

Są to drogi:

- ciąg drogi wojewódzkiej nr 841 relacji: Cyców – Wierzbica – Staw,
- ciąg drogi powiatowej nr 06 146 relacji: Wierzbica – Sawin.
- ciąg drogi powiatowej nr 06 140 relacji: Rejowiec – Bezek – Busówno – Wólka Tarnowska do drogi powiatowej nr 06 121,
- ciąg drogi powiatowej nr 06 137 relacji: Urszulin – Wereszczyn – Chutcze–Sawin.
- projektowana obwodnica miejscowości Wierzbica (w ciągu drogi wojewódzkiej nr 841 i drogi powiatowej nr 06 146).

Dla prawidłowego rozwoju gminy potrzebny jest dobrze rozwinięty układ komunikacyjny uzupełniający, który tworzą drogi gminne. Drogi te są ogólnodostępne, przeznaczone dla wszystkich użytkowników. Zapewniają połączenia zewnętrzne i wewnętrzne oraz dojazdy do pól i łąk. Należy dążyć do sukcesywnego utwardzania tych dróg.

Komunikacja zbiorowa.

Obsługę komunikacji zbiorowej prowadzić będą dotychczasowi przewoźnicy i ewentualnie przez tworzące się nowe firmy przewozowe.

Władze gminne powinny prowadzić odpowiednią politykę w zakresie przewozów pasażerskich przez wydawanie zezwoleń na prowadzenie działalności lub wspieranie działań tych przedsiębiorstw.

6.3. Zaplecze komunikacji.

Parkingi.

Miejsca parkowania będą lokalizowane w rejonach koncentracji funkcji usługowych. Miejsca takie należy tworzyć kosztem wydzielonych terenów.

Stacje paliw.

Dla poprawy jakości obsługi postuluje się budowę stacji paliw, szczególnie przy głównych trasach komunikacyjnych.

Stacje obsługi samochodów.

Stacje jako obiekty realizowane przez różne podmioty gospodarcze, nie mogą być ściśle programowane, a ich ilość będzie wynikiem popytu na usługi motoryzacyjne. Usługi te powinny być realizowane na terenach o funkcjach odpowiadających ich charakterowi.

W oparciu o dotychczasowe normatywy można określić optymalną liczbę tych obiektów, lecz prowadzić by to mogło ograniczenie swobody inwestorom. W związku z tym decyzję o udzieleniu zezwolenia na prowadzenie określonej działalności w ramach organizacji zaplecza motoryzacji pozostawia się władzom gminy.

6.4. System powiązań rowerowych.

Na terenie gminy Wierzbica wyznacza się układ ścieżek rowerowych i tras turystycznych. Zapewniają dogodne połączenie do obiektów i terenów rekreacji. Niezależnie od powiązań funkcjonalnych, ścieżki rowerowe będą pełniły rolę obiektów rekreacji fizycznej dla mieszkańców gminy.

Szlaki te przebiegają:

rowerowe:

- drogą nr 06 146 relacji: Wierzbica – Sawin,
- drogą nr 06 140 relacji: Busówno – Wólka Tarnowska – Wojciechów,
- drogami nr 06 145 i 06 137 relacji: Wierzbica – Chylin – Wólka Tarnowska,

turystyczne:

- drogą nr 841 relacji: Cyców – Wierzbica – Staw,
- drogą nr 06 140 relacji: Rejowiec – Bezek – Busówno – Wólka Tarnowska,

6.5. Tereny i urządzenia związane z komunikacją.

W celu usprawnienia obsługi komunikacyjnej gminy i poprawienia jej dostępności oraz zminimalizowania uciążliwości określa się następujące zasady i kierunki działalności:

w zakresie dróg wojewódzkich

- modernizacja drogi nr 841 w celu zapewnienia parametrów odpowiadających dla klasy „Z” – zbiorczej, oraz budowa obejścia miejscowości Wierzbica,
- minimalna szerokość w liniach rozgraniczających - 20÷30 m,
- oddzielenie ruchu pieszego i rowerowego od kołowego,
- ochrona drogi poprzez prawidłowe usytuowanie zabudowy, w terenie zabudowanym min. 8 m od krawędzi jezdni, poza terenem zabudowanym min. 20 m od krawędzi jezdni.

w zakresie dróg powiatowych:

pierwszoplanowym zadaniem jest modernizacja oraz budowa nowych odcinków. W celu zapewnienia parametrów odpowiadających dla klasy „Z” – zbiorczej, wyjątkowo klasy „L” – lokalnej – należy zachować:

- minimalną szerokość w liniach rozgraniczających - 20 m. poza terenem zabudowanym – 15 ÷ 20 m.
- urządzenie dróg w przekroju ulicznym lub półulicznym w terenach zabudowy zwartej.
- realizacja miejsc postojowych w liniach rozgraniczających ważniejszych ciągów dróg powiatowych.
- oddzielenie ruchu pieszego od kołowego,
- ochrona dróg poprzez prawidłowe usytuowanie zabudowy.

w zakresie dróg gminnych

funkcją dominującą tych dróg to obsługa przyległego zagospodarowania bez ograniczeń oraz zapewnienie parametrów odpowiadających dla klasy „L” – lokalnej lub klasy „D” – dojazdowej.

- minimalna szerokość w liniach rozgraniczających – 10 ÷ 15 m poza terenem zabudowanym – 15m.
- ochrona drogi poprzez prawidłowe usytuowanie zabudowy.

7. Kierunki rozwoju infrastruktury technicznej.

7.1. Zaopatrzenie w wodę.

Okolo 45 % mieszkańców gminy Wierzbica zaopatruje się w wodę z. z wodociągów wiejskich, bądź wodociągów zakładowych:

- wodociąg wiejski w Wierzbicy zaopatruje w wodę mieszkańców osiedla Wierzbica, oraz miejscowości Wierzbica, Kol, Busówno, Staszycze, Kozia Góra, Busówno i Władysławów, po rozbudowie stacji wodociągowej oraz realizacji nowych odcinków sieci wodociągowych pokrywać będzie również potrzeby wodne mieszkańców wsi: Chylin, Chylin Mały, Chylin Wielki, Terenin, Helenów, Olchowiec, Kol. Olchowiec, Świącica, Pniówno, Kamienna Góra, Ochoża Pniaki, Ochoża, Syczyn i Werejce.
Powyższy wodociąg pokryje również potrzeby w zakresie p. poź.
- wodociąg zakładowy w Wólce Tarnowskiej, po rozbudowie stacji wodociągowej zostanie przekształcony w wodociąg grupowy i pokryje potrzeby w zakresie zaopatrzenia mieszkańców niżej wymienionych miejscowości: osiedle S. M. Wólka Tarnowska, oraz wsie: Wólka Tarnowska, Wygoda, Tarnów, Karczunek, Bakus Wanda i Buza.

Miejscowości o rozproszonej zabudowie, bądź niewielkiej liczbie mieszkańców, pozostawia się do zaopatrzenia w wodę z lokalnych źródeł wody. Dotyczy to również obszarów przeznaczonych dla potrzeb przemysłu.

Istniejące ujęcia wody:

- G. S. Wierzbica,
- szkoła – Chylin,.
- RSP Pniówno,

przewiduje się do zachowania.

Na rysunku „Studium” w skali 1:25 000 ujęcia wody oznaczono symbolem „WZ”

Wszystkie ujęcia wody zgodnie z rozporządzeniem Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 5.XI.1991 r. w sprawie ustanowienia stref ochronnych źródeł i ujęć wody (Dz. U. z 1991 r. Nr 116, poz. 504) – winny mieć ustanowione odpowiednie strefy ochronne.

Ponadto zgodnie z wytycznymi Departamentu Obrony Cywilnej w miejscowości gminnej Wierzbica, oprócz ujęcia komunalnego (wiejskiego) należy wyznaczyć awaryjne ujęcie wody wyznaczone w etapie w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

7.2. Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków.

W celu utrzymania niezbędnej czystości środowiska naturalnego, niezbędne będzie uporządkowanie gospodarki ściekowej na obszarze gminy. Problem powstawania i utylizacji ścieków sanitarnych należy rozwiązać poprzez realizację nowych obiektów oczyszczalni ścieków oraz budowy kanałów sanitarnych.

- Istniejąca oczyszczalnia ścieków w Wierzbicy o przepustowości:
 $Q_{\max d} - 200 \text{ m}^3 / \text{d}$ do zachowania i rozbudowy do $- 300 \text{ m}^3 / \text{d}$.
- Istniejąca oczyszczalnia ścieków przy S. M. Wólka Tarnowska o przepustowości: $Q_{\max d} - 99,7 \text{ m}^3 / \text{d}$ do zachowania.
- Dla całego obszaru gminy opracować program gospodarki wodno – ściekowej, przy uwzględnieniu obiektów istniejących.
- Przy rozwiązywaniu powyższego problemu należy zachować następujące zasady:
  - tereny o zwartej zabudowie lub dużym zainwestowaniu objąć zbiorowym systemem kanalizacji z odprowadzeniem na oczyszczalnię ścieków.
  - tereny zabudowy rozproszonej oraz znacznie oddalonych od sieci kanalizacyjnych, bądź położonych w niekorzystnej konfiguracji, zastosować lokalne przydomowe oczyszczalnie ścieków – dla pojedynczych obiektów, bądź niewielkiej grupy obiektów położonych w sąsiedztwie.
  - Na obszarze gminy programuje się oczyszczalnie ścieków sanitarnych:
    - Pniówno
    - Syczyn

Na rysunku „Studium” wskazano zalecane rejony lokalizacji oczyszczalni ścieków, oznaczając je symbolem „NO”.

7.3. Gospodarka odpadami.

Istniejące wysypisko odpadów stałych przeznaczono do likwidacji i rekultywacji, ze względu na brak zabezpieczeń w zakresie zagrożenia wód podziemnych.

Zgodnie z programem gospodarki odpadami Związku Komunalnego pow. Chełmskiego, którego gmina Wierzbica jest członkiem – odpady po selektywnym gromadzeniu w odpowiednich pojemnikach bądź kontenerach będą wywożone do Zakładu Utylizacji Odpadów Komunalnych, który zlokalizowany jest w Srebrzyszczu - gmina Chełm.

Do zadań gminy będzie należała zbiórka i wywóz odpadów do wymienionego wyżej zakładu.

7.4. Zaopatrzenie w ciepło.

Istniejące kotłownie osiedlowe w Wierzbicy i Wólce Tarnowskiej do zachowania. Dla pozostałych mieszkańców nie przewiduje się zorganizowanej gospodarki w zakresie zaopatrzenia i pokrycia potrzeb cieplnych.

Potrzeby cieplne mieszkańcy będą pokrywać z indywidualnych źródeł ciepła przy ewentualnym wykorzystaniu paliw ekologicznych - olej opałowy, paliwa niekonwencjonalne, energia elektryczna.

Po doprowadzeniu gazu ziemnego będzie możliwość również wykorzystywania go do celów grzewczych

7.5. Zaopatrzenie w gaz przewodowy.

Zgodnie z uchwalonym przez Sejmik Województwa Lubelskiego „Planu Województwa Lubelskiego” gmina Wierzbica objęta została programem gazyfikacji.

Doprowadzenie gazu, gazociągiem wysokiego ciśnienia do stacji redukcyjno – pomiarowej pierwszego stopnia, a następnie do poszczególnych odbiorców siecią średniego ciśnienia.

Lokalizacja stacji redukcyjnej w miejscowości Wierzbica.

Dla obszaru gminy Wierzbica należy opracować program gazyfikacji, który winien uzyskać pozytywną opinię dostawcy gazu.

7.6. Zaopatrzenie w energię elektryczną.

Linie elektroenergetyczne średniego napięcia.

Istniejący układ sieci 15 kV napowietrznych średniego napięcia zapewnia w chwili obecnej wielostronne zasilanie podstawowe i rezerwowe głównych ciągów liniowych (tzw. sieci magistralnych) z Głównych Punktów Zasilających, położonych poza granicami gminy Wierzbica (Chełm, Cyców).

Stosownie do zapotrzebowania wynikającego z opracowywanego „Studium”, przewiduje się inwestycje tzw. „odtworzeniowe” w zakresie poprawy stanu technicznego sieci i urządzeń.

Dotyczy to również przystosowania mocy transformatorów w istniejących stacjach transformatorowych 15/0,4 kV do aktualnego obciążenia.

Biorąc pod uwagę przyszłe zainwestowanie centrum miejscowości gminnej Wierzbica, niezbędne będzie wykonanie obejścia linii 15 kV po stronie północnej i południowej, celem uwolnienia centrum osady z istniejących linii kolidujących z projektowaną zabudową.

Ponadto przewiduje się modernizację sieci niskiego napięcia zgodnie z założeniami Urzędu Gminy Wierzbica. Zalecane jest stosowanie linii napowietrznych wg aktualnych standardów w elektroenergetyce.

Stacje transformatorowe 15 / 0,4 kV.

Istniejące stacje transformatorowo – rozdzielcze 15 / 0,4 kV przyłączone do magistralnych linii 15 kV – do zachowania. Wzrost liczby stacji transformatorowych w zależności od zapotrzebowania i programu reelektryfikacji gminy Wierzbica przez Zamojską Korporację Energetyczną S.A.

Linie elektroenergetyczne 110 kV.

W „Studium” zachowuje się przebiegającą przez teren gminy Wierzbica napowietrzną linię WN 110 kV, Chełm – Nadrybie.

Na wszystkich obszarach przewidzianych pod zalesienie, zgodnie z PN-E-05100-1 należy pozostawić pod istniejącymi liniami elektroenergetycznymi WN pas bez zalesienia o szerokości min. 20 m, a pod liniami SN i NN pas szerokości min 9,3 m, umożliwiającą dogodny dostęp w celach eksploatacji linii. Dopuszcza się w pozostawionych pasach prowadzenie gospodarki leśnej pod warunkiem utrzymania pod linią drzew, nie przekraczających wys. 2 m oraz pozostawienia wokół każdego słupa powierzchni niezalesionej w odległości co najmniej 4 m od słupa.

7.7. Telekomunikacja.

Działające w obszarze województwa i gminy firmy telekomunikacyjne posiadają potencjał dla zabezpieczenia wymaganego przez mieszkańców wyposażenia w urządzenia telekomunikacyjne.

Poziom wyposażenia i liczba abonentów telefonicznych uzależnione są od aktualnego zapotrzebowania mieszkańców gminy.

W obszarze gminy nie występują przestrzenne ograniczenia możliwości rozwoju telefonizacji.

Istniejące na terenie gminy Wierzbica maszty telekomunikacyjne oraz międzymiastowe kable telekomunikacyjne - do zachowania z odpowiednim przestrzeganiem zasad inwestowania w obrębie ich lokalizacji.

7.8. Zieleń, cmentarze.

Zieleń na terenie gminy stanowią lasy, parki podworskie, zieleń śródpolna, zieleń cmentarna.

- lasy i zadrzewienia stanowią tylko 9,14 % ogólnej powierzchni terenu gminy, zakłada się zwiększenie powierzchni lasów przez zalesienie do około 13 % powierzchni gminy,
- zespół parkowo - dworski w Chylinie wpisany do rejestru zabytków jak również park podworski w Świąticy ujęty w ewidencji - do zachowania,
- zieleń występująca wokół obiektów sakralnych wpisanych do rejestru zabytków (Olchowiec) - do zachowania,
- zieleń śródpolna, ze względu na ważną rolę w krajobrazie i w łagodzeniu klimatu – do zachowania,
- istniejące na terenie gminy cmentarze jak i istniejąca na nich cenna i urozmaicona zieleń wysoka – do zachowania.

Wszystkie cmentarze na terenie gminy objęte są ewidencją prowadzoną przez Urząd Gminy w Wierzbicy.

V. POLITYKA PRZESTRZENNA.

1. Cele polityki przestrzennej.

Treścią studium jest przełożenie strategii rozwoju gminy na działania w przestrzeni tj. sposoby zagospodarowania przestrzennego gminy, pozwalające na realizację celów i zadań wskazanych w strategii gminy.

Służy temu ustalenie zasad realizacji polityki przestrzennej.

Celem głównym – podstawą polityki – zgodnie ze Strategią Rozwoju Gminy Wierzbica jest:

**ZASPOKOJENIE POTRZEB MIESZKAŃCÓW POPRZEZ KOMPLEKSOWY
ROZWÓJ EKONOMICZNO - GOSPODARCZY GMINY**

Ten cel strategiczny przełożony jest na zadania pośrednie (zał. – schemat: Tabela 2a – Analiza celów²⁵)

Zadania te mają na celu:

1. Wykorzystać naturalne predyspozycje gminy wynikłe z jej położenia, zasobów przyrodniczych i kulturowych.
2. Rozwijać istniejący potencjał gminy zarówno materialny – zainwestowanie, jak i dotyczący zasobów ludzkich: proporcje demograficzne, edukacja, aktywność.
3. Stworzyć nowe aspiracje rozwoju w oparciu o w/w przesłanki lecz także w odpowiedzi na wezwania związane z przeobrażeniami geoeconomicznymi: organizacja alternatywnych miejsc pracy, rozwój wspólnotowych form produkcji, przetwarzanie i handel płodami rolnymi, dostosowanie poziomu aktywizacji społecznej i wykształcenia do potrzeb gminy; budzenie umiejętności promocyjnej społeczności.

---

²⁵ Strategia Rozwoju Gminy Wierzbica – Fundacja Akademii Rolniczej w Lublinie im. Wincentego Witosa – grudzień 1999, uchwalona przez Radę Gminy – 10 marca 2000 r.

2. Zasady realizacji polityki przestrzennej.

Materiały zawarte w rozdziałach I – III niniejszego opracowania oraz Strategia Rozwoju Gminy Wierzbica , pozwalają na ustalenie kierunków rozwoju gminy i przypisanie im odpowiednich pól realizacji.

Jak wspomniano w pkt. 1 naczelnym celem rozwoju gminy jest ustalone w Strategii:

ZASPOKOJENIE POTRZEB MIESZKAŃCÓW POPRZEZ KOMPLEKSOWY ROZWÓJ EKONOMICZNO – GOSPODARCZY GMINY.

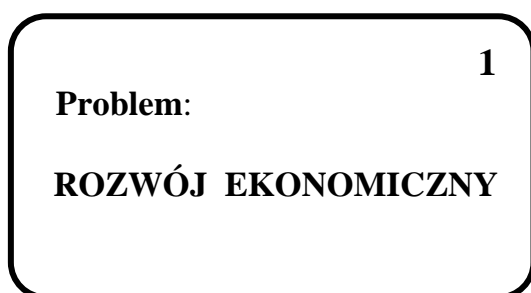
Cel strategiczny rozwoju gminy realizuje zadania zawarte w celach pośrednich:

1. Promocja gminy.
2. Stworzenie nowych miejsc pracy.
3. Pozyskiwanie środków finansowych zewnętrznych.

Każdy z tych celów stanowi część wymienionych zagregowanych problemów rozwoju, co jest wyraźnie ucytelnione w bogatym spisie zadań Strategii.

Cele ustalone dla realizacji wymienionych celów pośrednich (zał. 1 pkt. 1) można zagregować w następujące bloki problemowe:

1. Rozwój ekonomiczny.
2. Rozwój infrastruktury społecznej.
3. Edukacja.
4. Rozwój agroturystyki.
5. Rozwój infrastruktury technicznej - komunalnej.
6. Komunikacja.

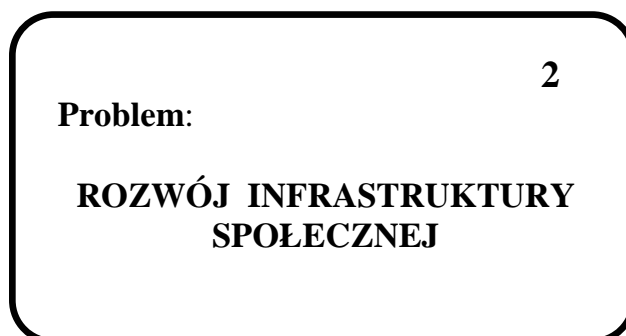

Rozwój ekonomiczny jest niewątpliwie podstawą pomyślnej egzystencji gminy. Studium uwarunkowań i kierunków rozwoju gminy wskazuje tereny rozwojowe osadnictwa, obsługi produkcji rolnej, usług oraz terenów komunikacji i infrastruktury komunalnej.

Umożliwia to powstanie alternatywnych miejsc pracy poza rolnictwem. Polityka rozwoju przestrzennego została podkreślona w „Strategii”, gdzie opracowanie studium, oraz planu zagospodarowania przestrzennego gminy stanowią podstawę jej rozwoju oraz ubieganie się o zewnętrzne środki finansowe.

Centralna rola ośrodka gminnego Wierzbica, oraz rola jej centrum była przesłanką wyznaczenia obszaru gdzie w pierwszej kolejności należy opracować plan miejscowy. Obszar ten będzie stanowić nowoczesne centrum gminy z odpowiednim pakietem usług zarówno dla ludności miejscowej jak i korzystającej z turystyki i agroturystyki. Jest to ważne zadanie, gdyż zespół wsi : Busówno wieś i Kolonia, Wierzbica, Staszycy stanowią właściwie jeden organizm, gdzie zamieszkuje 2 200 osób tj. 40 % mieszkańców całej gminy.

Obiekty po b. POM-ie, Państwowych Gospodarstwach Rolnych oraz Kółkach Rolniczych mogą stanowić bazę przyszłych organizacji rolniczych producenckich, podnoszących walory ekonomiczne gminy.

Komfort życia mieszkańców zależy w wysokim stopniu od poziomu rozwoju infrastruktury społecznej.

W Studium wskazano:

- główny ośrodek usługowy Wierzbica,
- ośrodek pomocniczy w Wólce Tarnowskiej, gdzie przewiduje się także ośrodek turystyki kwalifikowanej (w zespole Wólka Tarnowska – Tarnów) u wrót do Poleskiego Parku Narodowego.

Cel ten realizować będzie także polityka edukacji młodzieży i dorosłych mieszkańców, klimat integracji społecznej, zapewnienie dobrych warunków bezpieczeństwa publicznego i ochrony zdrowia.

Ważnym celem polityki rozwoju infrastruktury społecznej jest organizacja, utrzymanie i zapewnienie dobrych warunków pracy, gminnym instytucjom kulturalnym.

Problem:

3

EDUKACJA

Zadania te realizowane w istniejącej sieci szkół z wykorzystaniem ich do edukacji dorosłych dla umożliwienia im uzupełnienia wykształcenia a przede wszystkim zdobycie kwalifikacji przedsiębiorców w zrestrukturyzowanym rolnictwie i rozwijających się usługach.

Polityka realizacji tego celu musi w wysokim stopniu uwzględniać modernizację i rozbudowę szkół, poprawę ich wyposażenia.

Problem:

4

ROZWÓJ AGROTURYSTYKI

Zadania te zrealizowane w obszarze gminy będą poprzez:

- zawiązanie stowarzyszenia agroturystycznego,
- możliwość tworzenia gospodarstw agroturystycznych w obrębie zabudowy mieszkaniowej,
- modernizacja zbiornika wodnego w Syczynie,
- wykorzystanie istniejących zbiorników wodnych i atrakcyjnych układów przestrzennych wsi (Świącica, Syczyn, Pniówno),
- wyznaczenie rejonu usytuowania „bramy” informacyjno – usługowej związanej z Poleskim Parkiem Narodowym oraz Bagnem Bubnów w rejonie Wólka Tarnowska – Tarnów w oparciu o istniejącą zabudowę mieszkaniowo – usługową,
- zaproponowanie przebiegu ścieżki rowerowej łączącej Sawin z Wierzbicą i atrakcyjnymi miejscami (dwór i park w Chylinie), Poleski Park Narodowy, rezerwat Bagno Bubnów,
- kształtowanie zagospodarowania terenu w sposób pozwalający na pełne zachowanie walorów przyrodniczych gminy,
- propagowanie walorów przyrodniczych i kulturowych gminy poprzez stworzenie ośrodka informacji turystycznej w Wierzbicy, redakcję strony internetowej gminy,
- wskazanie obszarów dolesień podnoszących atrakcyjność gminy.

5

Problem:

**ROZWÓJ INFRASTRUKTURY
TECHNICZNEJ**

Polityka realizacji tego celu polega przede wszystkim na:

- rozwoju sieci wodociągowej,
- rozwoju sieci kanalizacyjnej, modernizacji oczyszczalni ścieków, kanalizacji burzowej w centrum Wierzbicy,
- wdrożeniu ustaleń Związku Komunalnego Gmin Ziemi Chełmskiej w zakresie gospodarki odpadami,
- budowie programu gazyfikacji gminy, dążeniu do stworzenia porozumienia gmin w sprawie gazyfikacji,
- przebudowie i modernizacji sieci elektroenergetycznej,
- organizacji spółki wodnej dla utrzymania i modernizacji sieci melioracyjnych

6

Problem:

KOMUNIKACJA

Ważne zadania wiążące się z dostępnością gminy z zewnątrz i jej wewnętrzną spójnością realizowane będą przez politykę:

- budowy obwodnicy miejscowości Wierzbica na drodze powiatowej i wojewódzkiej z węzłem po południowej stronie centrum,
- modernizację i pełne utwardzenie dróg powiatowych,
- modernizację i stabilizację dróg gminnych z uwzględnieniem tras przelotowych: połączenie z Cycowem, Siedliszczem, Urszulinem i Sawinem.

Z bezpieczeństwem mieszkańców wiąże się konieczność realizacji przekroi ulicznych w terenach zabudowanych.

Z rozwojem funkcji turystyki i agroturystyki wiąże się realizacja tras rowerowych łączących obiekty cenne przyrodniczo i kulturowo.

VI. TOK FORMALNO – PRAWNY OPRACOWANIA „STUDIUM”.

1. Uchwała Nr XXIX – 185 / 2002 Rady Gminy w Wierzbicy z dnia 26 kwietnia 2002 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy”.
2. Zawiadomienie Zarządu Gminy Wierzbica z dnia 15 lipca 2002 r. o przystąpieniu do sporządzania „Studium”, celem zgłoszenia wniosków i zamierzeń przez organa i instytucje, o których mowa w art. 18 ust. 2 pkt. 4 ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym.
3. Zawiadomienie Zarządu Gminy w Wierzbicy z dnia 20 listopada 2002 r. w sprawie udostępnienia „Studium” do zaopiniowania i uzgodnień w dniach od 2 grudnia do 27 grudnia 2002 r.
4. Uchwalenie „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wierzbica” przez Radę Gminy w Wierzbicy Uchwałą Nr III - 17 / 02 z dnia 30 grudnia 2002 r.

Ustalenia końcowe

W toku opracowania „Studium” zgromadzone zostały materiały:

- dokumentacja procesu sporządzania studium niezbędna dla władz gminy odpowiedzialnych za przebieg czynności formalno – prawnych,
- dokumentacja inwentaryzacyjna „Studium” – zbiór informacji o gminie, początkujący systematyczne gromadzenie i tworzenie zorganizowanej bazy danych o gminie.

Zbiór tych materiałów wymaga systematycznego uzupełnienia i aktualizacji, służąc Gminie do rozpoznania i kontroli zmian przestrzennych, jako materiał wyjściowy do sporządzania planów miejscowych, a także jako niezbędna baza danych dla budowy programów, promocji i ofert lokalizacyjnych.